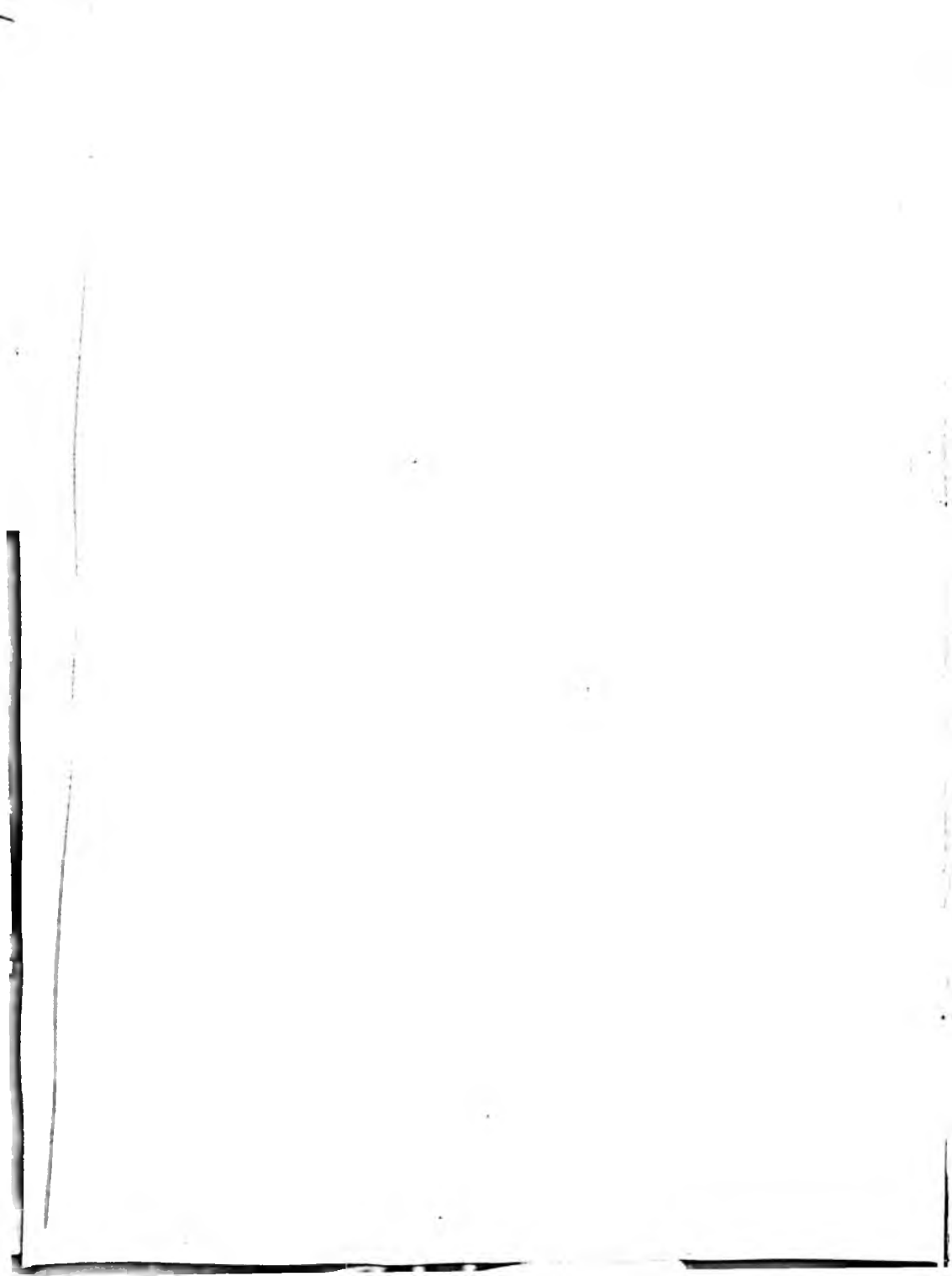

BILVOSITA SOLIQQA TORTISH

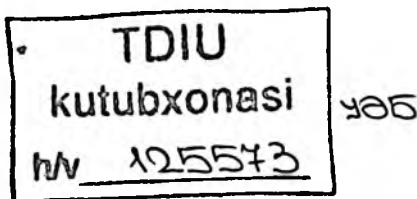
336.2(04)
B 69

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

BILVOSITA SOLIQQA TORTISH

(Kredit-modul bo'yicha)

**O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi tomonidan 60410200 – «Soliqlar va soliqqa tortish»
bakalavriat ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun
darslik sifatida tavsiya etilgan**

TOSHKENT – 2023

UO‘K: 336.2(075).
KBK 65.261
B 86

Bilvosita soliqqa tortish. (Darslik). – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti – T.:«Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi», 2023, 160 bet.

ISBN 978-9910-735-09-7

Ushbu darslikda bilvosita soliqqa tortishda bilvosita soliqlarning iqtisodiy mohiyati va obyektiv zarurligi, umumiy asosga ega bo‘lgan soliq qonunchiligi tamoyillari, soliqlar va majburiy to‘lovlar tizimi, bilvosita soliqqa tortishda bilvosita soliqlarning turlari va bilvosita soliqqa tortish mexanizmining amaldagi holati ochib berilgan. Darslikda bilvosita soliqqa tortishning nazariy asoslari va soliqqa tortish prinsiplari yoritilgan bo‘lib, u 60410200 – “Soliqlar va soliqqa tortish” (faoliyat turlari bo‘yicha) bakalavriat ta‘lim yo‘nalishining “Bilvosita soliqqa tortish” fanidan darslik sifatida tavsiya etiladi.

UO‘K: 336.2(075).
KBK 65.261

Mualliflar:

**B.K. TUXLIYEV, O.O. YUSUPOV, N.M. SHAMSIYEV,
M.Q. ISMOILOV**

Taqrizchilar:

S.E.Shirinov – TMI “Soliqlar va soliqqa tortish” kafedrası professori v.b., iqtisod fanlari nomzodi;

Sh.Sh.Saipnazarov – TDIU “Soliqlar va soliqqa tortish” kafedrası dotsenti, PhD.

Ushbu darslik Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektorining 2023 yil 26 iyundagi 211-son buyrug‘iga asosan nashr qilindi.

ISBN 978-9910-735-09-7

© «Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi», 2023.

KIRISH

Erkin bozor mexanizmlarini joriy qilish, sog'lom raqobat va xususiy mulk daxlsizligini ta'minlash, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash konstitustiyamizda alohida o'rin tutadi. Hozirgi kunda mamlakat iqtisodiyotining yetakchi soha va tarmoqlarining zamon bilan hamnafas faoliyat yuritishiga barcha zarur sharoit yaratib berilmoqda. Biznes va xususiy tadbirkorlikka keng yo'l ochib berilayotgani, ilg'or axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llagan holda biznesni soliqqa tortish hayotimizga izchillik bilan joriy etilayotgani erishilayotgan samarali yutuqlarimizning mustahkam poydevorini tashkil etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2022-yil 20-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasida ilg'or tajribalar asosida soliq va bojxona ma'murchiligi jiddiy isloh qilinishi ta'kidlandi:

«Byudjet xarajatlari, aholi va tadbirkorlar oldidagi majburiyatlarimizni qisqartirmagan holda, biznesga soliq yukini kamaytirish bo'yicha ishlarni davom ettiramiz. Jumladan, 1-yanvardan boshlab qo'shilgan qiymat solig'i stavkasini 15 foizdan 12 foizga pasaytirish hisobidan tadbirkorlar ixtiyorida yiliga kamida 14 trillion so'm mablag' qoladi. Lekin biznes muhitini yaxshilash uchun faqat soliqni kamaytirishning o'zi yetarli emas.

Birinchi navbatda, ilg'or tajribalar asosida soliq va bojxona ma'murchiligi jiddiy isloh qilinadi»¹

Soliq sohasida amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlar natijasida mamlakatimiz iqtisodiyoti barqaror sur'atlar bilan rivojlanib ishbilarmonlik muhitining yanada yaxshilanishiga zamin yaratmoqda.

---

¹ 2023-yil - «Insonga e'tibor va sifatli ta'lim yili» Bunyodkor xalqimiz mustaqilligimizni mustahkamlab, barqaror taraqqiyot yo'lida dadil ildamlayveradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2022-yil 20-dekabrda Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasi "Xalq so'zi", 2022-yil 21-dekabr, № 272 (8334)

O'zbekiston Respublikasida soliq siyosati sohalarida tadbirkorlik faoliyatini yuritish uchun qulay sharoitlar yaratish va bilvosita soliqqa tortish tizimini yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlar vositasida keng ko'lamli soliq sohasida islohotlar amalga oshirilmoqda.

Bilvosita soliqqa tortish tizimini isloh etish, davlat soliq xizmati organlari faoliyatini yanada takomillashtirish hamda samaradorligini oshirish va rivojlanishi kerak bo'lgan «raqamli iqtisodiyot»ni shakllantirish, shuningdek, soliq sohasidagi umume'tirof etilgan xalqaro norma va standartlarni bilvosita soliqqa tortish tizimiga tadbiq etishni jadallashtirish lozim.

Mamlakatimizda yashirin iqtisodiyot darajasini pasaytirish, tadbirkorlik faoliyatini yuritish uchun, shu jumladan, bilvosita soliqqa tortish tizimini tartibga solish va soliq yukini kamaytirish hisobiga teng raqobat sharoitlarini yaratish, soliq qonunchiligi talablariga rioya qilish tartib-taomillarini soddalashtirishni taqozo etadi.

I BOB. «BILVOSITA SOLIQQA TORTISH» FANINING MAQSADI, PREDMETI VA VAZIFALARI

1.1. «Bilvosita soliqqa tortish» fanining maqsadi va vazifasi

«Bilvosita soliqqa tortish» fanining maqsadi soliqlarni to'lash tartibi, hisobot turlari, soliq bazasi, soliq obyektini manbalari, yirik korxonalarni soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari, yirik soliq to'lovchilarning mezonlari, yirik korxonalarining soliq to'lovlari, yirik korxonalarining soliq hisobotlari shakllari, hisobotlarni xalqaro standartlariga o'tkazilish tartibi, bilvosita soliqlar bo'yicha bilimlarni chuqurlashtirish, fan bo'yicha nazariy va amaliy bilim ko'nikmalarini hosil qilishdan iborat.

Ushbu fan yuridik shaxslarni soliqqa tortish tushunchasi, bilvosita soliqlarning iqtisodiy mohiyati, bilvosita soliqlarning asosiy prinsiplarini o'rgatishda qo'l keladi. Shuningdek, «Bilvosita soliqqa tortish» fani mutaxassislik fanlardan biri bo'lib, boshqa iqtisodiy fanlarni chuqur o'rganishda asos bo'lib xizmat qiladi.

Fanning vazifasi bilvosita soliqlar bo'yicha talabalar va davlat soliq xizmati organlari xodimlarini nazariy hamda amaliy tomondan o'rgatish hamda soliq amaliyotiga tadbiiq etishdir.

Shuningdek, bilvosita soliqlar bo'yicha rivojlangan xorijiy mamlakatlarning soliq amaliyotidagi ilg'or tajribalarini o'rganish asosida qilingan xulosalarni iqtisodiyotimizga mos tomonlarini tadbiiq etishdan iboratdir.

«Bilvosita soliqqa tortish» fani O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq xizmati organlariga mutaxassis kadrlarni tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

«Bilvosita soliqqa tortish» fanining asosiy vazifasi yuqori malakali davlat soliq xizmati organlariga mutaxassis kadrlarni tayyorlashda ularni ham nazariy, ham ilmiy, ham amaliy jihatidan o'rganishlarini va bilimga ega bo'lishlarini ta'minlashdan iboratdir.

1.2. «Bilvosita soliqqa tortish» fanining predmeti va o'rganish usullari

«Bilvosita soliqqa tortish» fani barcha iqtisodiy fanlar kabi o'zining predmetiga, ya'ni izlanish obyektiga ega. «Soliqqa kirish» fanining predmeti bo'lib soliqlar va soliq munosabatlarini paydo bo'lishi hamda soliqlarning harakati hisoblansa, bilvosita soliqlarning harakati, bilvosita soliqlar mexanizmini o'rganish, bilvosita soliqqa tortish jarayoni «Bilvosita soliqqa tortish» fanining predmeti bo'lib hisoblanadi.

«Bilvosita soliqqa tortish» fanini o'rganishdagi usullar umumiy va alohida usullarga bo'linadi.

Tabiat, jamiyat va tafakkurning rivojlanish qonunlarini tadqiq qilishning ilmiy uslubi dialektik uslubdir. Shuning uchun ham ushbu ilmiy uslub barcha fanlarning, shu jumladan, «Bilvosita soliqqa tortish» fanining nazariy va uslubiy asosini tashkil etadi. Dialektika iqtisodiy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi, harakat va rivojlanishida tadqiq qilishni talab etadi. Dialektik uslub shuni tadqiq etadiki, rivojlanish quyidan yuqoriga qarab sodir bo'ladi, bilish esa oddiydan murakkabga tomon rivoj topib boradi. Shuning uchun ushbu uslub tadqiq etishning induksiya va deduksiya usullarini o'z ichiga oladi.

Xususiy, yakka fakt olinib, uning asosida umumiy qoida hosil qilinadigan bo'lsa – induksiya usuli vujudga keladi. Barcha xususiy hollarni o'z ichiga olgan umumiy qoida hosil qilinsa – deduksiya usuli yuzaga keladi.

Hamma iqtisodiy fanlar kabi «Bilvosita soliqqa tortish» fanining ham o'ziga xos ilmiy tadqiq etish usullari mavjud, ya'ni ilmiy tadqiq etish usullaridan biri bu ilmiy abstraksiya usulidir. Ilmiy abstraksiya usulining mohiyati bu tahlil paytida obyektning faqat bir tomoniga, tadqiq etilayotgan jarayonning asosiy mohiyatiga e'tibor qaratilib, halal berishi mumkin bo'lgan ikkinchi darajali elementlarning ta'siri e'tibordan chetda qoldiriladi.

Tabiat va jamiyatdagi voqea-hodisalar singari iqtisodiy jarayonlarning ham tarkibiy bo'limlarini tadqiq etmay turib, ya'ni tahlil qilmay turib, ularni ilmiy jihatidan o'rganib bo'lmaydi.

«Bilvosita soliqqa tortish» fani, shuningdek, o'z predmetini o'rganishda tahlil va sintez usulidan ham foydalanadi.

«Tahlil» iborasi grekcha «analiz» so'zidan olingan bo'lib, bu qismlarga bo'lish yoki ajratish, tahlil qilish kabi ma'nolarni bildiradi, ya'ni tahlil murakkab hodisa va predmetlarni tarkibiy bo'laklarga bo'lish, ajratish asosida ko'rsatkichlarni taqqoslash va tadqiq etish demakdir.

Tahlil usuli bo'lib, bu usul vositasida voqea-hodisalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklar tadqiq etiladi.

Sintez usuli tadqiq etilgan bo'limlardan olingan xulosa va natijalarni butun bir yaxlit jarayon deb hisoblab, umumiy xulosa chiqarishdan iborat. Bilvosita, davlat va bandlik uchun soliqlar va davlat byudjetiga o'tkazish tartibining amaliy masalalari mazkur usul bilan tadqiq etiladi.

To'liq tasavvur paydo bo'lishi uchun predmetning ayrim tarkibiy elementlarining bog'liqligini va mavjud muammolarni aniqlab olish, umumlashtirish, ya'ni sintez qilish lozim. Tahlilsiz sintez ham bo'lmaydi.

Shuningdek, «Bilvosita soliqqa tortish» fanini o'rganishda quyidagi usullardan foydalanish mumkin: foiz chiqarish, taqqoslash, koeffitsient, zanjirli bog'lanish, korrelyatsiya, matematik usullarni qo'llash, statistik, grafik, biznesni soliqqa tortishda bilvosita, davlat va bandlik uchun soliqlarni davrlar bo'yicha taqqoslash, bilvosita, davlat va bandlik uchun soliqlar tushumlarini jadvallar orqali ifodalash, o'zgarishlarni aniqlash, ularga nazariy jihatdan baho berish, bilvosita, davlat va bandlik uchun soliqlarni boshqa iqtisodiy kategoriyalarga ta'sirini grafik usulda tasvirlash va boshqalar.

Yuqorida aytib o'tilgan usullardan foydalanib biznesni soliqqa tortishni tahlil qilish iqtisodiyotdagi yangi imkoniyatlarni topishda

yordam beradi, bilvosita va bandlik uchun soliqqa tortish samaradorligini yanada oshiradi.

Statistik guruhlash usuli – bu ma'lumotlarni ma'lum belgilariga ko'ra guruhlarga ajratish, statistik tadqiq etishning muhim usuli hisoblanadi. Statistik usul deb atalishiga sabab shundaki, bunda ko'rsatkichlar bir qancha statistik ma'lumotlarni guruhlarga bo'lish asosida o'rganiladi. Statistik guruhlash usuli orqali iqtisodiy ko'rsatkichlar bir xil bo'lgan guruhlarga ajratiladi va ayrim ko'rsatkichlar o'rtasida bir-biriga bog'liqlik borligini hamda tadqiq etilayotgan voqea-hodisalarning eng zaruri, muhimi aniqlanadi.

1.3. «Bilvosita soliqqa tortish» fanining boshqa fanlar bilan bog'liqligi

«Bilvosita soliqqa tortish» fani bilvosita soliqlarning harakatini va bilvosita soliqqa tortish mexanizmini chuqur o'rganish asosida xulosa qilib olingan, takrorlanib turadigan munosabatlarni tartibga solib o'rgatadi.

«Bilvosita soliqqa tortish» fani «Soliqqa kirish» fani bilan chambarchas bog'liqdir. Chunki bilvosita va bandlik uchun soliqqa tortishda bilvosita, davlat va bandlik uchun soliqlar soliq nazariyasi qonuniyatlari va soliqqa tortish tamoyillaridan chetga chiqib keta olmaydi, ularga asoslanadi.

Bu fan «Moliya asoslari» fani bilan ham chambarchas bog'liqdir. Chunki bilvosita soliqqa tortishda bilvosita soliqlar moliya munosabatlarining tarkibiga kiradi. Shuning uchun moliya ham, bilvosita soliqqa tortishda bilvosita soliqlar ham pul munosabatlarini ifodalaydi. Bu ikkala fan uchun yagona asos pul munosabatlarining mavjudligidir. Lekin bilvosita va bandlik uchun soliqqa tortishda bilvosita, davlat va bandlik uchun soliqlar keyinchalik o'ziga xos bo'lgan pul munosabatlarini, ya'ni soliq to'lovchilar bilan davlat o'rtasidagi majburiy pul munosabatlarini ifodalaydi.

Shuningdek, «Bilvosita soliqqa tortish»fani bakalavriat ta'lim yo'nalishidagi «Soliqqa kirish», «Bilvosita, davlat va bandlik uchun soliqlar», «Biznesni soliqqa tortish», «Soliqqa tortish tamoyillari», «Moliya asoslari», «Buxgalteriya hisobiga kirish», «Iqtisodiyot», «Mikroiqtisodiyot», «Makroiqtisodiyot» va boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqdir.

1.4. Bilvosita soliqqa tortishning asosiy prinsiplari

Davlat soliq xizmati organlari xodimlari o'zlariga soliq qonunchiligi hujjatlarida yuklangan vazifalarni muvaffaqiyatli bajarishlari uchun faqat nazariy jihatlarini o'rganib qolmasdan, bilvosita soliqqa tortishda bilvosita soliqlarning iqtisodiy mohiyati va obyektiv zarurligi, umumiy asosga ega bo'lgan soliq qonunchiligi tamoyillari, soliqlar va majburiy to'lovlar tizimi, bilvosita soliqqa tortishda bilvosita soliqlarning turlari va bilvosita soliqqa tortish mexanizmining amaldagi holatini puxta egallagan bo'lishi zarur. Buning uchun esa, «Bilvosita soliqqa tortish» fanini chuqur o'rganishi kerak.

«Bilvosita soliqqa tortish» fani pul munosabatlarini ifodalovchi soliqlarning mohiyati, yuridik shaxslar tushunchasi, ularning soliqlari tarkibi, bilvosita soliqqa tortishda bilvosita soliqlarni davlat byudjeti daromadlarini shakllantirish va pul muomalasini mustahkamlashdagi ahamiyati, bilvosita soliqqa tortishda bilvosita soliqlarni davlat byudjetiga to'lash tartibi, bilvosita soliqqa tortishda bilvosita soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning turlari, O'zbekiston Respublikasi soliqlar va yig'imlar tizimi, soliqlarni to'lash tartibi, hisobot turlari, soliq bazasi, soliq obyekti manbalari, yirik korxonalarni soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari, yirik soliq to'lovchilarning mezonlari, yirik korxonalarining soliq to'lovlari, yirik korxonalarining soliq hisobotlari shakllari, hisobotlarni xalqaro standartlarga o'tkazilish tartibi, davlat soliq xizmati organlari tizimida bilvosita soliqqa tortishga oid axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, bilvosita soliqqa tortishda

bilvosita soliqlarni soliq amaliyotiga tabdiiq etish uslublari, bilvosita soliiqqa tortishga oid boshqa harakatlarni o'z ichiga oladi.

Bilvosita soliiqqa tortishda soliiq solishning majburiyiligi, aniqliigi, adolatliiligi, soliiq tizimining yagonaligi, soliiq to'g'risidagi qonun hujjatlarining oshkoraligi va soliiq to'lovchining haqligi prezumpsiyasi prinsiplariga asoslanadi.

Soliiq solishning majburiyiligi prinsipi – har bir shaxs soliiq qonunchiligida belgilangan soliiqlar va boshqa majburiy to'lovlarni to'lashi shart.

Hech kimning zimmasiga soliiq qonunchiligida nazarda tutilmagan yoki uning normalari buzilgan holda belgilangan soliiqlar va boshqa majburiy to'lovlarni to'lash majburiyati yuklatilishi mumkin emas.

Soliiq solishning aniqliigi prinsipi – soliiqlar va boshqa majburiy to'lovlar aniiq bo'lishi kerak. Soliiq to'g'risidagi qonun hujjatlari har bir soliiq to'lovchi qaysi soliiqlar va boshqa majburiy to'lovlarni, qachon, qancha miqdorda hamda qay tartibda to'lashi kerakligini aniiq biladigan tarzda ifodalangan bo'lishi kerak.

Soliiq solishning adolatliiligi prinsipi – soliiq solish umumiydir.

Soliiqlar va boshqa majburiy to'lovlar bo'yicha imtiyozlarni belgilash ijtimoiy adolat prinsiplariga mos bo'lishi kerak. Soliiqlar va boshqa majburiy to'lovlar bo'yicha yakka tartibdagi xususiyatga ega bo'lgan imtiyozlar berilishiga yo'l qo'yilmaydi.

Soliiqlar va boshqa majburiy to'lovlar kamsitish xususiyatiga ega bo'lishi mumkin emas hamda ijtimoiy, irqiy, milliy, diniy va boshqa shu kabi mezonlardan kelib chiqqan holda qo'llanilishi mumkin emas.

Soliiq tizimining yagonaligi prinsipi – soliiq tizimi O'zbekiston Respublikasining butun hududida barcha soliiq to'lovchilarga nisbatan yagonadir.

O'zbekiston Respublikasining bojxona hududi doirasida tovarlarning (ishlarning, xizmatlarning) yoki moliyaviy mablag'larning erkin muomalada bo'lishini bevosita yoki bilvosita cheklab qo'yadigan soliiqlar va boshqa majburiy to'lovlar belgilanishiga yo'l qo'yilmaydi.

Soliq to'g'risidagi qonun hujjatlarining oshkoraligi prinsipi – soliq solish masalalarini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar rasmiy nashrlarda e'lon qilinishi shart. Barchaning e'tibori uchun rasmiy e'lon qilinmagan normativ-huquqiy hujjatlar kuchga kiritilmagan hujjat sifatida huquqiy oqibatlarni keltirib chiqarmaydi va soliq sohasidagi munosabatlarni tartibga solishga, ulardagi ko'rsatmalar bajarilmaganligi uchun biron bir sanksiyani qo'llashga asos bo'lib xizmat qilishi mumkin emas.

Soliq to'lovchining haqligi prezumpsiyasi prinsipi – soliq to'g'risidagi qonun hujjatlaridagi bartaraf etib bo'lmaydigan barcha qarama-qarshiliklar va noaniqliklar soliq to'lovchining foydasiga talqin qilinadi.

Takrorlash uchun savollar:

1. «Bilvosita soliqqa tortish» fanining maqsadi va vazifasi nimalardan iborat?

2. «Bilvosita soliqqa tortish» fanining predmeti va o'rganish usullarini tushuntirib bering?

3. «Bilvosita soliqqa tortish» fanining boshqa fanlar bilan qanday bog'liqligi mavjud?

4. Soliq tizimida ro'y berayotgan hodisa va jarayonlarni ifodalashda «Bilvosita soliqqa tortish» fanining ahamiyati qanday?

5. Bilvosita soliqqa tortishning asosiy prinsiplari qaysilar?

6. «Bilvosita soliqqa tortish» fanini o'rganishning qanday metodlari bor?

7. Soliq solishning aniqligi prinsipi mazmuni nimadan iborat?

8. «Bilvosita soliqqa tortish» fanining «Moliya» fani bilan bog'liqligi?

9. «Bilvosita soliqqa tortish» fanining kadrlarni tayyorlashdagi o'rimi?

10. Soliq solishning adolatlilik prinsipi mazmuni nimadan iborat?

1-BOB BO'YICHA TESTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq Kodeksida nechta soliq solishning prinsiplari yoritilgan?

- a) 7
- b) 6
- c) 5
- d) 8

2. Hech kimga soliqlar va yig'implarning barcha alomatlariga ega bo'lgan, biroq Soliq Kodeksida nazarda tutilmagan yoxud uning normalari buzilgan holda belgilangan soliqlar va yig'implarni to'lash majburiyati yuklatilishi mumkin emasligi Soliq Kodeksining qaysi moddasida ko'rsatilgan?

- a) 7-modda
- b) 9-modda
- c) 5-modda
- d) 8-modda

3. Soliq kodeksining qaysi moddasida soliq solishning aniqligi va soliq organlarining soliq to'lovchilar bilan hamkorligi prinsipi yoritilgan?

- a) 7-modda
- b) 9-modda
- c) 5-modda
- d) 8-modda

4. Mulkning shakliga, jismoniy shaxslarning fuqaroligiga yoki kapitalning kelib chiqish mamlakatiga qarab farqlangan soliq stavkalarini, soliq imtiyozlarini yoki boshqa afzalliklarni belgilashga yo'l qo'yilmasligi Soliq Kodeksining qaysi moddasida ko'rsatilgan?

- a) 10-modda
- b) 9-modda
- c) 5-modda
- d) 8-modda

5. O'zbekiston Respublikasining yagona iqtisodiy makonini buzuvchi, xususan, O'zbekiston Respublikasining hududi doirasida tovarlarning (xizmatlarning) yoki moliyaviy mablag'larning erkin muomalada bo'lishini bevosita yoki bilvosita cheklab qo'yadigan soliqlar belgilanishiga yo'l qo'yilmasligi Soliq Kodeksining qaysi moddasida ko'rsatilgan?

- a) 10-modda
- b) 9-modda
- c) 11-modda
- d) 8-modda

6. Soliq kodeksining qaysi moddasida soliq tizimining yagonaligi prinsipi yoritilgan?

- a) 10-modda
- b) 9-modda
- c) 11-modda
- d) 8-modda

7. Rasman e'lon qilinmagan soliq to'g'risidagi qonunchilik hujjatlari kuchga kiritilmagan hujjat sifatida huquqiy oqibatlarni keltirib chiqarmasligi Soliq Kodeksining qaysi moddasida ko'rsatilgan?

- a) 10-modda
- b) 9-modda
- c) 11-modda
- d) 8-modda

8. Soliq kodeksining 13-moddasida qaysi soliq solish prinsipi yoritilgan?

- a) oshkoralik prinsipi
- b) soliq tizimining yagonaligi prinsipi
- c) soliq to'lovchining haqligi prezumpsiyasi prinsipi
- d) soliq solishning aniqligi prinsipi

9. Statistik guruhlash usuli qanaday usul?

a) ma'lumotlarni ma'lum belgilariga ko'ra guruhlariga ajratish, statistik tadqiq etishning muhim usuli

b) voqea-hodisalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni tadqiq etish
c) olingan xulosa va natijalarni butun bir yaxlit jarayon deb hisoblash

d) iqtisodiy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi, harakat va rivojlanishida tadqiq qilish

10. Dialektika usuli qanday usul?

a) ma'lumotlarni ma'lum belgilariga ko'ra guruhlarga ajratish, statistik tadqiq etishning muhim usuli

b) voqea-hodisalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni tadqiq etish

c) olingan xulosa va natijalarni butun bir yaxlit jarayon deb hisoblash

d) iqtisodiy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi, harakat va rivojlanishida tadqiq qilish

II BOB. BILVOSITA SOLIQA TORTISH MEXANIZMI VA SOLIQLARNING GURUHLANISHI

2.1. Soliqlarning guruhlanishi

Iqtisodiy mohiyatiga qarab soliqlar egri va to'g'ri soliqlarga yoki bevosita va bilvosita soliqlarga bo'linadi. Bilvosita soliqlarning huquqiy to'lovchilari mahsulot (ish, xizmatni) yuklab yuboruvchilar hisoblanadi. Lekin, soliq og'irligini haqiqatdan ham byudjetga to'lovchilari tovar (ish, xizmat)ni iste'mol qiluvchilardir, ya'ni bilvosita soliqlarning barchasi bevosita iste'molchilar zimmasiga tushadi. Bu soliqlar tovar (ish, xizmat) qiymati ustiga qo'shimcha ravishda qo'yiladi.

Bilvosita soliqlarning ijobiy tomoni shundaki, ular respublikada ishlab chiqarilgan tovarlarni respublikadan tashqariga chiqib ketishini chegaralaydi, mamlakat ichida tovarlarning serob bo'lishiga yordam beradi hamda inflyatsiya darajasini (muomaladagi ortiqcha pul massasini) birmuncha jilovlab turadi. Bilvosita soliqlar stavkasining asosli ravishda oshirilishi korxonalar faoliyatining moliyaviy yakuniga to'g'ridan to'g'ri ta'sir etmaydi, ya'ni investitsion faoliyatini qisqartirmaydi.

Professor Q.A. Yahyoyevning fikricha, "Iqtisodiy mohiyatiga qarab soliqlar egri va to'g'ri soliqlar yoki bevosita va bilvosita soliqlarga bo'linadi. To'g'ri soliqlarni to'g'ridan to'g'ri soliq to'lovchilarning o'zi to'laydi, ya'ni soliqni huquqiy to'lovchisi ham, haqiqiy to'lovchisi ham bitta shaxs bo'ladi. To'g'ri soliq yukini boshqalarga ortish holati bu yerda bo'lmaydi. Bu soliqlarga hamma daromadidan to'lanadigan va barcha mulk soliqlari kiradi.

Egri soliqlarning huquqiy to'lovchilari mahsulot (ish, xizmatni) yuklab yuboruvchilardir (xizmat ko'rsatuvchilardir). Lekin soliq og'irligini haqiqatdan ham byudjetga to'lovchilari tovar (ish, xizmat)ni

iste'mol qiluvchilardir, ya'ni haqiqiy soliq to'lovchilar bu yerda yashiringan." – deb ta'rif berilgan.²

Professor A.V. Vahobov, A. Jo'rayevlar bilvosita soliqlarga to'xtalib, "Egri soliqlarning huquqiy to'lovchilari mahsulot (ish, xizmatni) yuklab yuboruvchilar hisoblanadi. Lekin, soliq og'irligini haqiqatdan ham byudjetga to'lovchilari tovar (ish, xizmat)ni iste'mol qiluvchilardir, ya'ni egri soliqlarning barchasi bevosita iste'molchilar zimmasiga tushadi. Bu soliqlar tovar (ish, xizmat) qiymati ustiga qo'shimcha ravishda qo'yiladi" deb fikr bildirishgan.³

M.M. Shadurskaya, E.A. Smorodina, T.V. Bakunovalar bilvosita soliqlarga to'xtalib, "Bilvosita soliqlar – bu tovarlar va xizmatlar tarifiga qo'yilgan qo'shimcha narx ko'rinishidagi soliqdir", deb ta'rif berishgan.⁴

O'zbekiston soliq tizimida amalda bo'lgan soliqlarning obyekti va iqtisodiy mohiyati bo'yicha bir necha guruhlariga ajratib o'rganish mumkin.

Soliqlar soliqqa tortish obyektiga qarab to'rt guruhga bo'linadi:

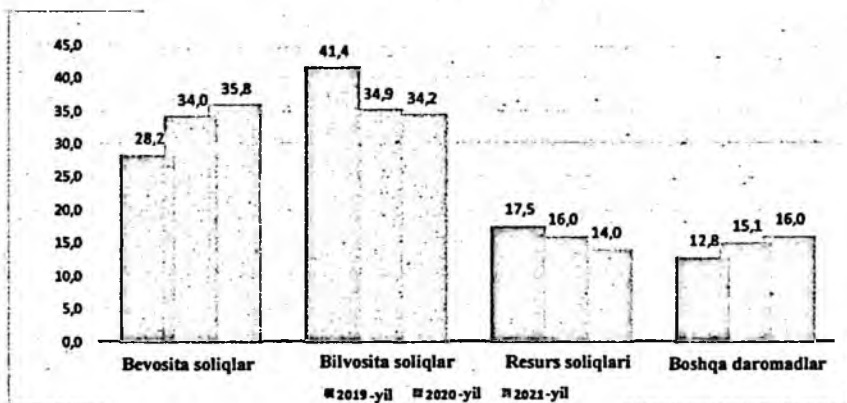
1. Oborotdan olinadigan soliqlar;
2. Daromaddan olinadigan soliqlar;
3. Mol-mulk qiymatidan olinadigan soliqlar;
4. Yer maydoniga qarab olinadigan soliqlar.

Oborotdan olinadigan soliqlarga qo'shilgan qiymat solig'i, aksiz solig'i, bojxona boji va yer qa'ridan foydalanganlik uchun olinadigan soliqlar kiradi. Daromaddan olinadigan soliqlarga yuridik shaxslarning foydasiga solinadigan soliq, jismoniy shaxslarning daromadiga solinadigan soliq kiradi. Mol-mulk qiymatidan olinadigan soliqlarga mol-mulk solig'i kiradi. Yer maydonlaridan olinadigan soliqlarga yuridik va jismoniy shaxslarning yer soliqlarini kiritish mumkin.

² Yahyoyev Q.A., Soliqqa tortish nazariyasi va amaliyoti. –Toshkent: Fan va texnologiyalar markazi, 2003.40-bet
³ Vahobov A.V., Jo'rayev A.S., Soliqlar va soliqqa tortish. –Toshkent: Sharq, 2009.53-bet.

⁴ М.М.Шадурская, Е.А.Смородина, Т.В.Бакунова; Налоги и налогообложения: Учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Екатеринбург: 2019. 207 стр.

2021-yilda Davlat byudjeti daromadlari tarkibidagi bevosita 35,8 % va bilvosita soliqlarning 34,2 % nisbati saqlanib qoldi. Daromadlar tarkibidagi turli soliqlarning nisbati dinamikasi 1-diagrammada ko'rsatilgan.

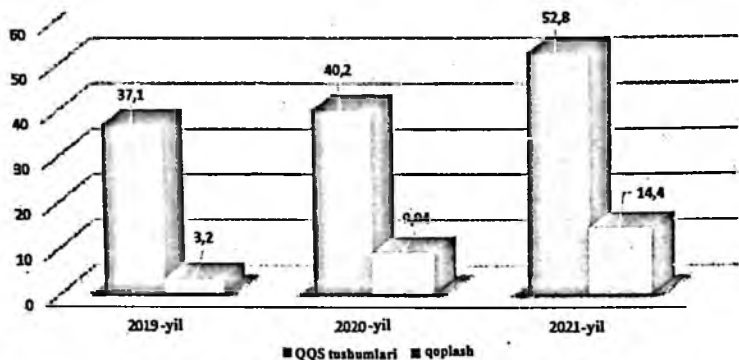
1-diagramma. Davlat byudjetining umumiy daromadlaridagi ulushi(%)

Davlat byudjeti daromadlari tarkibiga so'nggi uch yildagi soliq siyosati choralarining o'zgartirilishi, ilgari berilgan soliq imtiyozlarining bekor qilinishi, iqtisodiyot sektorlarida olib borilayotgan islohotlar hisobiga soliq bazasining kengaytirilishi, shuningdek, xomashyo tovarlari narxlarining dinamikasi ta'sir ko'rsatdi.

Soliq tushumlari tarkibining o'zgarishi soliqlarning ayrim turlari bo'yicha soliq to'lovchilar sonining ko'payishi bilan ham bog'liq.

2021-yilda bilvosita soliqlar bo'yicha tushumlar o'tgan yil bilan solishtirganda 9,9 trln. so'mga 21,2% oshib, 56,3 trln. so'mni tashkil etdi.

2021-yilda soliq va bojxona organlari tomonidan ma'murlash-tiriladigan qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha tushumlar 52,8 trln. so'mni tashkil etdi (qoplash summalarini hisobga olmaganda) yoki 2020-yil bilan solishtirganda 12,6 trln. so'mga oshdi.(2-diagramma)

2-diagramma. Qo‘shilgan qiymat solig‘i tushumlari va qoplanishi bo‘yicha ma‘lumot.

Bunda 2020-yil bilan solishtirganda bojxona organlari tomonidan undiriladigan qo‘shilgan qiymat solig‘i 38,2 %ga oshdi, soliq organlari undiradigani – 24,8 %ga. Tushumlarning o‘shishi soliq bazasining kengaytirilishi (soliq islohoti o‘tkazilishi va soliq imtiyozlari bekor qilinishi), iqtisodiy o‘shish (shu jumladan, 2020-yilda amal qilgan karantin cheklavlarining yumshatilishi) hamda soliq va bojxona ma‘muriyatchiligini takomillashtirish choralari ko‘rish hisobiga ta‘minlanmoqda.

Qo‘shilgan qiymat solig‘ining byudjetga to‘liq kelib tushishini ta‘minlash bilan bir qatorda hisobga olinadigan qo‘shilgan qiymat solig‘i summasining hisoblangan soliq summasidan oshishi natijasida yuzaga keladigan soliq o‘rnini qoplash tartibi takomillashtirilmoqda.

2020-yil 1-iyulgacha faqat eksportchi kompaniyalarga qo‘shilgan qiymat solig‘ining o‘mi qoplangan. 2020-yil 1-iyuldan boshlab barcha kompaniyalarga qo‘shilgan qiymat solig‘i o‘rnini qoplash imkonini beruvchi tizim joriy etilgan va muddatlar belgilangan.

Shuningdek, 2020-yilda soliq to‘lovchilarga 9,0 trln. so‘m qaytarilgan bo‘lsa, 2021-yilda qoplash summasi 14,4 trln. so‘mni tashkil etdi (kelib tushgan mablag‘larning 27,3 %). 14,4 trln. so‘m miqdoridagi

qoplash summalarini hisobga olganda 2021-yilda qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha tushumlar hisobotda 38,4 trln. so'm miqdorida aks ettirildi (tushumlar qoplash summasiga kamaytirilgan).

Soliq va bojxona imtiyozlarini bekor qilish hisobiga teng raqobat muhitini yaratish hamda qo'shilgan qiymat solig'ini yig'ish ma'muriyatchiligini takomillashtirish bo'yicha ko'rilayotgan choralar qo'shilgan qiymat solig'i samaradorligini oshirish imkonini berdi. Xalqaro moliya institutlari qo'shilgan qiymat solig'idan daromadlarni tahlil qilishda qo'shilgan qiymat solig'ining samaradorlik koeffitsientini qo'llaydilar. Bu turli mamlakatlar turli soliq stavkalarini va soliq o'rmini qoplash tartibini qo'llashi bilan izohlanadi. Bunda IHTT mamlakatlari bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich 60 % atrofida bo'lib, bu qo'shilgan qiymat solig'i solinmaydigan aylanmalar va pasaytirilgan stavkalar mavjudligi bilan izohlanadi.

Qo'shilgan qiymat solig'i samaradorligi (yig'iluvchanligi bo'yicha) 2020-yildagi 44,5 %dan 2021-yilda 48 %gacha oshdi. (QQS yig'ish samaradorligi = QQSdan daromad YaIMdan foizlarda / QQS stavkasi).

2021-yilda Aksiz solig'i tushumlari 2020-yil bilan solishtirganda 1,4 trln. so'mga oshdi va 13,1 trln. so'mni tashkil etdi. Tushumlarning oshishi, asosan, 2021-yil fevral va oktyabr oylarida soliq stavkalarini o'rtacha 15 %ga indeksatsiya qilinishi hisobiga ta'minlandi.

Bunda alkogol mahsulotlari bo'yicha Aksiz solig'i tushumlari, stavkalarning indeksatsiya qilinishiga qaramasdan 2020-yil darajasida saqlanib qoldi. Import qilishda Aksiz solig'i tushumining kamayishi uning 2020-yil 1-avgustdan – transport vositalari uchun hamda 2021-yil 1-yanvardan – 73 ta tovar pozitsiyasi (oziq-ovqat, elektr texnika tovarlari va h.k.) uchun bekor qilinishi bilan bog'liq. Ushbu sabablarga ko'ra Aksiz solig'i solinadigan mahsulotlarni import qilish hajmi 978,6 mln. AQSh dollaridan 557,6 mln. AQSh dollarigacha qisqardi.

Shu bilan birga, alohida turdagi tovarlar bo'yicha Aksiz solig'i bekor qilinishi ularning rasmiy importini qonuniylashtirishga imkon

berdi. Bunda, masalan 2021-yilda kolbasa mahsulotlari importi 2020-yilga nisbatan deyarli 4 baravarga o'sgan.

2021-yilda bojxona boji tushumi 4,8 trln. so'mni tashkil etdi yoki 2020-yil bilan solishtirganda 1,2 trln. so'mga oshdi. Bojxona boji tushumi absolyut miqdorda oshganiga qaramay, Davlat byudjetining umumiy daromadlarida uning ulushi 2-3 %doirasida saqlanib turibdi.

Shu bilan birga, 20 turdagi tovarlarga O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishda bojxona bojining nol stavkasini qo'llash muddati 2021-yil 31-dekabrqa qadar uzaytirildi. Ularning ro'yxati O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 3-apreldagi «Koronavirus pandemiyasi davrida aholi, iqtisodiyot tarmoqlari va tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PF-5978-son Farmonida keltirilgan. 2021-yilda imtiyozlar summasi 480,0 mlrd. so'mni tashkil etdi.

Qayd etish lozimki, 2021-yilda umumiy import hajmida bojxona to'lovlariga tortiladigan importning ulushi 68,9 % ni tashkil qildi.⁵

2.2. Soliq mexanizmi haqida tushuncha

Xo'jalik faoliyatini tashkil qilish hamda boshqarishning ma'muriy rejalashtirish shakli va uslublari tizimidan bozor iqtisodiyotiga o'tish, soliqlar va soliq mexanizmiga bo'lgan munosabatni tubdan o'zgartirishni taqozo etadi. Ular bozor iqtisodiyoti sharoitida ikkinchi darajali iqtisodiy kategoriyadan davlatning jamiyat iqtisodiy hayoti, korxonalar, tashkilot va fuqarolarning xo'jalik faoliyatiga ta'sir qiladigan quvvatli vositasiga aylanadi. Hozirgi kunga kelib mamlakatimizda yangi soliq tizimi va uning amal qilish mexanizmining umumiy asoslari ishlab chiqilganiga qaramasdan, bu sohada hal qilinishi zarur bo'lgan muammolar ko'p. Soliqlar hamda soliq muammolarining yetarli darajada nazariy jihatdan o'rganilmaganligi, amaliyotda ulardan

⁵ O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti daromadlarining 2021-yildagi ijrosi bo'yicha dastlabki natijalar. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi ma'lumotlari

samarali foydalanish jarayoniga muayyan darajada to‘sqinlik qilmoqda. Shu jihatdan olib qaraganda, iqtisodchi olimlarning ilmiy izlanishlari, soliqlar va soliq tizimini nazariy jihatdan o‘rganish va tahlil qilish bilan birgalikda, soliqlarning amaliyotda qo‘llanilishi, soliq mexanizmining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyatidan kelib chiqqan holda uning vazifalari hamda amaliyotdagi soliq mexanizmini takomillashtirish yo‘nalishlarini ishlab chiqishga ham qaratilgan bo‘lishi lozim.

Soliq mexanizmini tashkil etuvchi elementlar va soliqqa tortish tizimi elementlarining o‘xshashligini inobatga olgan holda soliq mexanizmini soliqqa tortish tizimidan farqlashning aniq chegarasini aniqlash muammosi mavjud.

Soliq mexanizmi, moliya mexanizmining muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, soliq mexanizmi to‘grisidagi quyidagi mulohazalarni bildirish maqsadga muvofiqdir.

Mexanizm atamasiga iqtisod fanida u yoki bu obyektga ta‘sir o‘tkazish uchun ishlatilishi mumkin bo‘lgan vositalar, usullar, dastaklar va shakllarning ichki o‘zaro bog‘liqlik va aloqadorliklarining yig‘indisi sifatida qarash mumkin.

Soliq mexanizmini jamiyat tomonidan soliq munosabatlarini tashkil etish uchun qo‘llanadigan usullar yig‘indisi deb atash mumkin. Lekin bu ta‘rif soliq mexanizmining tashkiliy-huquqiy mazmuni hamda mohiyatini o‘zida aks ettira olmaydi.

Soliq mexanizmining tub mazmuni davlat, jamiyat va alohida subyektlarning ijtimoiy-iqtisodiy tadbirlarni amalga oshirish uchun pul mablag‘lariga bo‘lgan ehtiyojini qondirishga mo‘ljallangan markazlashtirilgan va markazlashtirilmagan pul mablag‘lari fondlarini tashkil etish bilan bog‘liq obyektiv pul munosabatlari jarayonini aks ettiradi.

Soliq mexanizmi, iqtisodiy kategoriya bo‘lgan soliqlardan farqli o‘laroq, kishilar ongli faoliyatining natijasi sifatida tizimga tegishli bo‘lib, uni amalga oshirish shakli subyektiv xarakterga egadir. Soliq mexanizmi haqida kengroq tushuncha hosil qilish uchun, soliq va soliqqa tortish jarayonining tarkibiy elementlarini eslab etish o‘rinlidir.

Soliq obyeksi, soliq subyekti, soliq bazasi, soliq stavkasi, soliqni to'lash muddatlari, soliq bo'yicha imtiyozlar va jarimalar, soliqlarni hisob-kitob qilish va byudjetga o'tkazish tartibi, soliq to'lovchilarning mas'uliyatlari, soliq idoralari tomonidan nazorat olib borish tartibi va boshqalar soliq mexanizmining muhim tarkibiy elementlari hisoblanadi. Shunga ko'ra, soliq mexanizmi davlat tomonidan soliq munosabatlarini tashkil etish uchun qo'llaniladigan qonunlar, yo'riqnomalar hamda soliqa tortish jarayonining tashkiliy-huquqiy elementlari va uni boshqarishning yig'indisini aks ettiradi.

Bu yerda alohida olingan soliq yoki majburiy to'lovlar mexanizmini emas, balki umumiy holda barcha soliqlar va majburiy to'lovlar mexanizmini yoritishda keltirish uchun ishlatiladigan qonunlar, yo'riqnomalar va yuqorida ta'kidlab o'tilgan soliqa tortish jarayonining tarkibiy qismlari yig'indisi umumiy nazarda tutilgan holda aks ettirilgan.

Soliq mexanizmining tarkibiy qismlari birgalikda soliq munosabatlarini tashkil etishning shakllari, turlari, usullari «soliq mexanizmi konstruksiyasini» tashkil etadi. Ushbu «konstruksiya» tarkibiy qismlarining har biriga miqdor jihatdan o'lchov birliklari o'rnatish yo'li bilan harakatga keltiriladi. Boshqacha qilib aytganda, soliq mexanizmi konstruksiyasi, soliq obyeksi va subyekti, soliq stavkasi va undirib olish muddati, soliq bo'yicha imtiyozlar berish hamda jarimalar solish va boshqalarni aniqlash yo'li bilan harakatga keltiriladi.

Soliqlarning ichki mohiyati harakat qilish qonuniyatlari va qarama-qarshiliklarni e'tiborga olish, mustaqil davlatimiz uchun soliq mexanizmidan samarali foydalanishda katta ahamiyatga ega. Soliqlar va ularning funksiyalari bir tomondan, soliq siyosati va soliq mexanizmini, ikkinchi tomondan, ajratib o'rganish soliqlarning obyektivligini hamda soliqlar bo'yicha davlat faoliyatining subyektivligini tushunish imkoniyatini beradi.

Soliq mexanizmi o'z mohiyatiga ko'ra davlatning ijtimoiy-iqtisodiy tadbirlarni amalga oshirish uchun pul mablag'lariga bo'lgan

ehtiyojini qondirishga mo'ljallangan markazlashgan va markazlashmagan pul mablag'lari fondlarini tashkil etish bilan bog'liq obyektiv pul munosabatlari jarayonini aks ettiradi.

Soliq mexanizmining ichki mohiyati, uning tarkibi va tuzilishi bevosita soliqlarning mazmuni, tarkibi va tuzilishi (elementlari) dan kelib chiqadi.

Soliq mexanizmi – davlat tomonidan soliq munosabatlarini tashkil etish uchun qo'llaniladigan (huquqiy baza asosida) soliqlarga tortish jarayonining elementlari va ularni boshqarishning yig'indisini ifodalaydi. Boshqacha qilib aytganda, soliq mexanizmi – bu soliq munosabatlarini tashkil qilish usullari yig'indisi bo'lib, u iqtisodiy, ijtimoiy rivojlanishda qulay shart-sharoitlar ta'minlash uchun davlat tomonidan qo'llaniladi.

Davlat soliq munosabatlarini tashkil etishning usullarini o'matar ekan, ularga mos qonunlar yaratadi va kuchga kiritadi. Davlat soliq qo'mitasi amaldagi soliq qonunchiligi asosida hamda o'zining vakolat doirasida har bir soliq turlari bo'yicha yo'riqnomalar ishlab chiqadi. Shunday ekan, davlat soliq mexanizmiga soliq qonunchiligi yordamida huquqiy shakl beradi va uni boshqarib turadi.

Soliq mexanizmining huquqiy asoslari O'zbekiston Respublikasining «Davlat soliq xizmati to'g'risida»gi qonuni, Prezident Farmonlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari va boshqa soliqlarga oid me'yoriy hujjatlardan iborat bo'lib, u umummilliy va davlat manfaatlarini aks ettiradi.

Soliq mexanizmining tarkibiy qismlari birgalikda soliq munosabatlarini tashkil etishning shakllari, turlari, usullarini tashkil etadi. Soliq mexanizmi soliq tizimining amaliyotga tadbiq etilishini ifodalaydi. Undan foydalanish soliq elementlari yig'indisidan foydalanish uchun ishlab chiqilgan.

Soliq mexanizmining tarkibiy qismlari uzoq yillar harakat qilsa (masalan, soliqlarning turlari), uning elementlari (masalan, stavka, imtiyoz) tez-tez o'zgartiriladi.

Soliq mexanizmi davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishda foydalaniladigan asosiy qurol sifatida byudjet taqchilligini mumkin qadar bartaraf qilishga qaratilgan bo'lishi lozim. Bundan tashqari, davlat soliq mexanizmidan bozor munosabatlarini shakllantirish va rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishda, tadbirkorlikning rivojlanishiga imkon yaratib berishda va ayni vaqtda aholining kam daromadli qatlamini ijtimoiy qashshoqlashishiga qarshi muhim vosita sifatida foydalanishi lozim.

Soliq mexanizmining vazifalari bevosita soliqlarning funksiyalaridan kelib chiqadi. Shundan kelib chiqib, soliq mexanizmi o'z mohiyatiga ko'ra fiskal, iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatga ega.

Soliq mexanizmining fiskal ahamiyatini e'tiborga olgan holda asosiy vazifasi davlat ixtiyoriga zarur bo'lgan moliyaviy mablag'larni shakllantirish hisoblanadi. Bu borada quyidagilar asos qilib olinishi lozim:

- davlat va jamiyatning iqtisodiy tadbirlarni amalga oshirish uchun pul mablag'lariga bo'lgan ehtiyojini qondirish.

- davlatning ijtimoiy yo'nalishdagi xarajatlari uchun moliyaviy asos yaratish.

- davlat byudjeti taqchilligini imkon qadar kamaytirish. Ma'lumki, byudjet taqchilligini kamaytirishga nafaqat byudjet xarajatlarini qisqartirish, balki oqilona tashkil etilgan soliq mexanizmidan foydalangan holda byudjet daromadlarini oshirish hisobiga ham erishish mumkin. Ushbu maqsadlarga asosan soliq mexanizmining fiskal vazifasidan foydalangan holda erishiladi.

Soliq mexanizmi bozor iqtisodiyoti sharoitida o'zining yana bir ahamiyatini, ya'ni iqtisodiy ahamiyatini hisobga olgan holda o'ziga xos vazifalarni bajaradi. Bu vazifalar davlat tomonidan iqtisodiyotni boshqarib turishda foydalanadigan dastaklardan biri sifatida quyidagilarga bo'linishi mumkin:

- bozor munosabatlarining shakllanishi va rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatish. Bu vazifa respublikamizda ko'p tarmoqli iqtisodiyotni

rivojlantirish, xususiyl mulkning davlat tomonidan himoya qilinishini ta'minlash uchun asoslanadi.

- mulkchilik va xo'jalik faoliyatining tashkiliyl-huquqiy shaklidan qat'i nazar barcha soliq to'lovchilar uchun bir xil imkoniyat yaratib berish. Bu borada soliq mexanizmi universallashtirilishi lozim. Bundan tashqari, mavjud soliq mexanizmi soliq to'lovchi subyektlarga xo'jalik faoliyatining sohasi va iqtisodiyot tarmog'idan qat'i nazar normal rivojlanishni ta'minlovchi darajaga egalik qilishga imkoniyat yaratib berishi lozim.

- yuridik va jismoniy shaxslarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solish. Soliq mexanizmining ushbu vazifasi soliqlar bo'yicha imtiyozlar berish va jarimalar solish hisobiga ular xo'jalik faoliyatiga ma'lum darajada iqtisodiy jihatdan ta'sir etishdan iborat.

- tashqi iqtisodiy faoliyatni hamda eksportni ragbatlantirish. Soliq mexanizmining bu vazifasi tashqi iqtisodiy faoliyatni yanada rivojlantirish, respublika iqtisodiyotiga xorijiy sarmoyalarni kengroq jalb qilish va jahon bozoriga chiqish maqsadida mahsulot eksportini yetarli darajada rag'batlantirishga doir imtiyozlar berish.

- soliq to'lovchilarga ma'lum davrda ba'zi imtiyozlar berish va zarur paytda jarimalar solish orqali ular faoliyatiga ta'sir ko'rsatish. Soliq mexanizmining ushbu vazifasi orqali ishlab chiqarilgan soliq mexanizmi vositasida ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatish orqali umumiy iqtisodiy o'sishni ta'minlash mumkin.

Yuqoridagi vazifalardan tashqari, soliq mexanizmining iqtisodiy ahamiyati bilan bog'liq bo'lgan: tabiiy resurslardan samarali foydalanish va atrof-muhitni muhofaza etishni rag'batlantirish. Aholi pul daromadlarini oshirish yoki qisqartirish orqali ularning to'lov qobiliyatiga ta'sir etish kabi muhim vazifalarni bajarishi lozim.

Soliq mexanizmining iqtisodiy ahamiyatini e'tiborga olgan holdagi vazifalari:

- aholining har xil ijtimoiy guruhlari daromadlarini tartibga solish. O'rnatilgan soliq stavkasi miqdori shunday optimal darajada

bo'lishi kerakki, barcha aholi ijtimoiy guruhlari uchun soliq stavkasi miqdori ularni yana ham ko'proq daromad olishdagi tashabbuslari va manfaatlariga zid bo'lmasligi kerak.

- aholining kam daromadli qismini keskin qashshoqlashishiga to'siq bo'lib xizmat qilish.

- demografik siyosat talablarini hisobga olgan holda har xil imtiyozlar berish.

Soliqlar davlat byudjetini daromadlar bilan to'liq ta'minlashning asosiy manbasi hamda iqtisodiyotni boshqarib turuvchi asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Shuning uchun ham soliq mexanizmi keng qamrovli, ayni paytda har bir soha, tarmoq, korxonaga alohida moslashuvchan bo'lishi lozim.

Iqtisodiyotni boshqarish ikki xil shaklda amalga oshiriladi:

a) ma'muriy boshqarish.

b) iqtisodiy boshqarish.

Boshqarishning bozor munosabatlari sharoitiga mos keluvchi asosiy usuli, korxonalar faoliyatini uning oxirgi moliyaviy natijalariga bog'liq qilib qo'yishdan iborat.

Soliq mexanizmini qo'llash, ssuda kapitali va foiz stavkalaridan foydalanish (investitsiya siyosati), byudjetdan kapital qo'yilmalarni hamda dotatsiyalar ajratish, davlat xarid baholarini o'rnatish, davlat buyurtmasi va boshqa davlatning iqtisodiyotni boshqarishdagi ta'sir etuvchi omillari hisoblanadi.

Soliq stavkalariga o'zgartirishlar kiritish, soliqlar bo'yicha imtiyozlar hamda jarimalardan foydalanish, ba'zi bir soliqlarni joriy qilish bilan birga ayrimlarini bekor qilish va boshqalar yordamida davlat alohida olingan tarmoq yoki ishlab chiqarish sohasini tezroq rivojlanishi uchun sharoit yaratib beradi.

Iqtisodiyotni soliqlar orqali boshqarishning asosiy maqsadi xo'jalik yuritishda qulay sharoitlarni yaratib berish va xo'jalik yurituvchi subyektlarning ishlab chiqarish samaradorligini oshirishdan

iborat bo'lib, shu maqsadlarga erishish uchun quyidagi usullardan foydalaniladi:

- soliq tushumlari hajmini o'zgartirish;
- soliqqa tortishning shakl va usullarini o'zgartirish;
- soliq stavkalarini o'zgartirish, ularni tabaqalashtirish;
- soliq imtiyozlaridan foydalanish;
- soliqqa tortilishi lozim bo'lgan obyektlarni o'zgartirish;
- jarimalar qo'llash va boshqalar.

2.3. Soliqlarning funksiyalari

Soliqlarning iqtisodiy mohiyati davlat bilan huquqiy va jismoniy shaxslar o'rtasida vujudga keluvchi obyektiv majburiy to'lovlarga asoslangan moliyaviy munosabatlar orqali xarakterlanadi. Bu moliyaviy munosabatlar maxsus ijtimoiy xarakterga ega bo'lib, milliy daromadning bir qismi bo'lgan pul mablag'larini davlat ixtiyoriga safarbar qilishga xizmat qiladi.

Soliqlarning mohiyati ularning bajaradigan funksiyalaridan kelib chiqadi. Har bir iqtisodiy kategoriyaning o'z funksiyasi mavjud. Soliq ham mustaqil kategoriya sifatida o'zi bajaradigan funksiyalarga ega bo'lib, bu funksiyalar soliq kategoriyasining amaldagi harakatini ifodalaydi. Funksiya deganda, odatda, kategoriyaning hayotda ko'p qaytariladigan, takrorlanadigan doimiy harakatlarini tushunish lozim.

Soliqlarning funksiyalari to'g'risida turli xil qarashlar mavjud. Sobiq sotsialistik mamlakatlar iqtisodchilari o'rtasida soliqlar ikki funksiyani bajaradi, degan qarash keng tarqalgan edi. Bu ikki funksiya sifatida fiskal va nazorat funksiyalari tan olinardi. Ularning fikriga ko'ra, eng asosiy funksiya bu soliqlarning fiskal funksiyasidir, chunki usiz nazorat funksiyasining mavjud bo'lishi mumkin emas.

G'arb iqtisodchilari ko'pchiligining nazariyalari angliyalik iqtisodchi J.M. Keynsning konsepsiyasiga asoslanadi. Bu konsepsiya-ga ko'ra, soliqlar fiskal funksiyasidan tashqari, iqtisodiyotni tartibga

solish, rag'batlantirish va daromadlarni boshqarish vositasi funksiyalariga ega. Soliqning bu funksiyalari iqtisodiyotni tartibga solish va iqtisodiy barqaror o'sishni ta'minlash vositasi sifatida foydalanish zarurligidan kelib chiqadi.

Neokeynschilik yo'nalishi vakillari bo'lgan L. Xarrot, N. Kaldor, A. Xansen va P. Samuelsonlarning fikriga ko'ra, soliqlar iqtisodiyotni tartibga solish funksiyasiga ega. Ular soliq stavkalarini o'zgartirish va turli imtiyozlar berish yo'li bilan bu funktsiyani bajarish mumkin deb hisoblaydilar.

Soliqlarning daromadlarni boshqarish funksiyasini yuzaga kelishiga fransuz iqtisodchisi E. De Jirardenning nazariyasi asos bo'lgan. Bu nazariyaga ko'ra, soliqlar yordamida soliqqa tortishning progressiv shkalasini qo'llash yo'li bilan jamiyat a'zolari o'rtasidagi mulkiy tengsizlikka barham berish mumkin. Hozirgi kunda bu nazariyaning davomchilari bo'lib, amerikalik iqtisodchilar A. Ilyersik, G. Koul, fransuz iqtisodchilari M. Klyudo, J. Furaste hisoblanishadi. Ularning fikriga ko'ra, davlat soliqlardan va transfert to'lovlaridan foydalanish yo'li bilan jamiyat milliy daromadini kambag'allar foydasiga qayta taqsimlaydi. Bu nazariyalar soliqlarning daromadlarni tartibga solish funksiyasi mavjud degan xulosa kelib chiqishiga sabab bo'ldi.

Malmiginning fikriga ko'ra, soliqlar uch funktsiyani bajaradi, ya'ni fiskal, taqsimlash va rag'batlantirish. Uning fikriga ko'ra, birinchi funktsiya davlat daromadlari manbalarining tashkil topishi bilan bog'liq, ikkinchisi huquqiy va jismoniy shaxslarning daromadlarini taqsimlashni nazarda tutadi. Rag'batlantirish funktsiyasi turli imtiyozlar va yengilliklar berish yo'li bilan amalga oshiriladi.⁶

O'z-o'zidan ko'rinib turibdiki, g'arb iqtisodiy adabiyotlaridagi daromadlarni boshqarish funktsiyasi I. Malmiginda taqsimlash funktsiyasi sifatida namoyon bo'lmoqda.

---

⁶ Мальмигнан И. Налоги как элементы финанса. М.: перевод с англ. 1997 г. стр. 69

Soliqlarning funksiyalari ularning mohiyatini amaliyotda harakat qilayotganligini ko'rsatadi. Shunday ekan, funksiya doimo yashab, soliq mohiyatini ko'rsatib turishi zarur. Bugun paydo bo'lib ertaga yo'q bo'lib ketadigan holatlar soliq funksiyasi bo'la olmaydi. Demak, funksiya kategoriyasi doimiy, qat'iy takrorlanib turadigan voqe'likni ifodalaydi. Shunday uslubiy yondashishdan kelib chiqib soliqlar funksiyasini aniqlash kerak.

Soliqlarning funksiyalari masalasida katta bahslashuvlar mavjud, lekin yagona bir fikrga kelingan emas. Ko'pchilik iqtisodchilar soliqlarga fiskal, boshqaruvchi, rag'batlantiruvchi, nazorat funksiyalari xos deb ta'rif berishadi.

Bizning fikrimizcha, soliqlarning quyidagi asosiy funksiyalarini ajratib ko'rsatish maqsadga muvofiqdir:

1. Soliqlarning fiskal funksiyasi;
2. Tartibga solish funksiyasi;
3. Rag'batlantirish funksiyasi;
4. Soliqlarning nazorat funksiyasi;
5. Soliqni hisoblash jarayonini axborot bilan ta'minlash funksiyasi.

1. Soliqlarning asosiy funksiyasi – fiskal funksiyasi hisoblanib (lotincha *fiscus* so'zidan olingan bo'lib, xazina degan ma'noni anglatadi), bu funksiyaning mohiyati shundan iboratki, soliqlar yordamida davlatning moliya resurslari hosil qilinadi hamda davlatning faoliyat ko'rsatishi uchun moddiy sharoit yaratiladi. Soliqlar orqali korxonalar va fuqarolar daromadining bir bo'lagini davlat apparatini, mamlakat mudofaasini, noishlab chiqarish sohasining umuman o'z daromadlari manbayiga ega bo'lmagan qismini yoki lozim darajada rivojlanishini ta'minlash uchun o'zining mablag'i yetishmaydigan tarmoqlarni saqlab turish maqsadida undirib olish yo'li bilan davlat byudjetining daromad qismini shakllantirish soliqlar fiskal funksiyasi-ning eng muhim elementi hisoblanadi.

Soliqlarning ushbu funksiyasi orqali hosil bo'ladigan pul resurslari davlat fondi (davlat byudjeti) orqali qayta taqsimlanadi, ular ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirishga ustuvor tarmoqlarni investitsiyalashga yo'naltiradi.

2. Bozor munosabatlarining shakllanishi va rivojlanishi sharoitida soliqlarning ikkinchi muhim funksiyasi ularning iqtisodiyotdagi tartibga soluvchilik roli hisoblanadi, ya'ni davlat soliqlar orqali tovarlar, xizmatlarni ishlab chiqarish va sotishning iqtisodiy shart-sharoitini tartibga soladi va bu bilan iqtisodiyot tarmoqlarining iqtisodiy faoliyatini amalga oshirish uchun muayyan "soliq muhitini" yaratadi. Ushbu funksiya orqali xalq xo'jaligi tizimlariga ta'sir ko'rsatadi, ya'ni muayyan tarmoqda ishlab chiqarish sur'atlarni rag'batlantiradi yoki jilovlab turadi, sarmoyaning bir tarmoqdan soliq muhiti eng ma'qul bo'lgan boshqa tarmoqqa qo'yilishini kuchaytiradi yoki pasaytiradi.

3. Rag'batlantirish funksiyasi soliq tizimining eng muhim funksiyalaridan biri bo'lib, soliq tizimining, ishlab chiqarishni rivojlantirishga modiy xomashyo resurslari, shuningdek, moliyaviy va mehnat resurslari, jamg'arilgan mol-mulkdan samarali foydalanishga rag'batlantiruvchi ta'sir ko'rsatadi, ya'ni soliq yukini kamaytirish orqali ishlab chiqarishni rivojlantirishni, moliyaviy ahvolni mustahkamlashni va investitsiya faoliyatini jonlashtirishni rag'batlantiradi.

4. Soliqlarning nazorat funksiyasi soliq to'lovchilar tomonidan taqdim etilgan, soliqqa tortish obykti, soliqqa tortiladigan baza, imtiyozlar singari va hokazo soliq ko'rsatkichlarining hisob-kitoblarini tekshirishdek ancha murakkab jarayondan iborat.

5. Soliqlarni hisoblash jarayonini axborot bilan ta'minlash funksiyasi ham muhim ahamiyat kasb etib, bu funksiya orqali xarajatlar hajmi va konkret soliqlar davlatning qanday ijtimoiy-iqtisodiy funksiyalarini bajarishga sarflanganligi to'g'risida axborot berib turilishi juda zarurdir. Shunday qilinsa, soliqlarning byudjetga tushishi to'liq o'z vaqtida va oson kechadi.

Soliqlarning iqtisodiyotdagi yuqorida ta'kidlangan muhim o'mini belgilovchi bir qancha funksiyalari mavjud. O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining hozirgi rivojlanish bosqichida soliqlarning o'mini belgilovchi quyidagi asosiy omillarni ko'rsatib o'tish mumkin.

1. Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida aholini ijtimoiy himoya qilishning zarurligi.

Bozor munosabatlariga o'tish sharoitida aholi, ayniqsa, uning kam ta'minlangan qatlamlari yetarli darajada ijtimoiy himoyalangan bo'lishi kerak.

2. Agrar sektordagi islohotlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish zarurligi omili.

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida eng asosiy tarmoq agrar sektor hisoblanadi. Masalan, ikkinchi jahon urushidan keyin tiklanayotgan Yaponiya iqtisodiyoti uchun mashinasozlik yetakchi tarmoq sifatida rivojlantirilgan edi. Bu tarmoq Yaponiya iqtisodiyotini rivojlantirishga ulkan hissa qo'shdi. Bu eng avvalo, uning mamlakatga chet el valyuta tushumlarini olib kelishda namoyon bo'ldi. O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligi ana shunday asosiy tarmoq vazifasini o'tamoqda.

Yuqoridagilardan ko'rinadiki, qishloq xo'jaligida soliq, kredit vositalari yordamida iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish hozirgi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

Shu sababli, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1998-yil 10-oktyabrdagi Farmoni, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998-yil 26-dekabrda 539-sonli qaroriga muvofiq qishloq xo'jaligi tovar ishlab chiqaruvchilari uchun umumiy belgilangan tartibdagi soliq va yig'imlar o'miga byudjetga 1999-yilning 1-yanvaridan boshlab yagona yer solig'i to'lash tartibi joriy qilindi.

3. O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida soliqlarning o'mini belgilovchi asosiy omillardan yana biri – hozirgi kunda ko'payib borayotgan tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi jismoniy va

yuridik shaxslarning daromadlarini jalb qiluvchi mukammal soliq to'lovini yuzaga keltirish.

Bozor munosabatlarining rivojlanib borishi xususiy tadbirkorlik faoliyatini keng quloch yoyishi va xususiylashtirish jarayonlarining chuqurlashuvi, tadbirkorlar daromadini hisobga olishni qiyinlashtiradi. Xususiylashtirilgan bitta korxonalar o'rnida o'nlab kichik, xususiy va jamoa mulkiga asoslangan korxonalar paydo bo'ladi. Mukammal soliq mexanizmi yaratilmaganligi uchun daromadlar summasini aniqlashda jiddiy xatoliklarga yo'l qo'yilishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998-yil 15-apreldagi 159-sonli qaroriga muvofiq kichik korxonalar uchun umumiy belgilangan tartibdagi soliqlar o'rniga byudjetga ixchamlashtirilgan soliq to'lash imkoniyati vujudga keldi. O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirishda ixchamlashtirilgan soliq tizimining joriy qilinishi bu tadbirkorlar uchun davlat tomonidan ko'rsatilgan katta yordam bo'ldi.

Yuqorida tilga olingan omillar soliqlarning respublika iqtisodiyotida o'ziga xos o'rni borligidan dalolat beradi.

Soliqlar iqtisodiyotning tarixiy rivojlanishi bosqichlarida ushbu rivojlanish jarayonlarini ta'minlash maqsadiga bo'ysunuvchi vazifalarni bajaradi. Soliqlarning funksiyalari esa ana shu vazifalarni bajarishga xizmat qiladi. Demak, soliqlarning funksiyalari vazifalarini bajarilishidan kelib chiqadimi yoki soliqlarning vazifalari funksiyalarining mavjudligidan kelib chiqib bajariladimi, kabi aniqlash lozim bo'lgan muammolar mavjud. Shunday ekan, soliqlarning funksiyalari va vazifalari o'rtasidagi aniq farqli jihatlarni o'rganish va soliq munosabatlarini tashkil etish mobaynida bu chegaralarni asoslash muammosi mavjudligini qayd etib o'tish lozim.

Soliqlar bajaradigan vazifalar ko'pchilik mamlakatlarning soliq qonunchiligida umumiy o'xshashliklarga ega. Ana shunday an'anaviy soliq vazifalariga quyidagilarni kiritish mumkin:

- Umumdavlat vazifalarini hal qilish uchun davlatga zaruriy moliyaviy resurslar ta'minlab berish. Soliqlarning fiskallik funksiyasi

ushbu vazifani hal qilish maqsadlariga xizmat qiladi. Bu vazifani hal qilish davlatning iqtisodiyotga qay darajada aralashuviga ko'p jihatdan bog'liq. Bu ko'rsatkich qanchalik yuqori bo'lsa, soliqlarning fiskallik funksiyasi shunchalik faol bo'ladi. Ammo soliqlarning ushbu vazifasi faqat iqtisodiy jarayonlarni qamrab olmaydi, balki davlatning noishlab chiqarish xarajatlarining ko'payishi ham davlatning ortiqcha moliyaviy resurslarga muhtojligini keltirib chiqaradi.

- Mamlakat iqtisodiyotida qulay investitsiya muhitini yaratishga ko'maklashish. O'zbekiston Respublikasida soliqlarning ushbu vazifasini bajarishi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Asosiy xususiyatlaridan biri shundaki, hozirgi kunda sarmoyalarning asosiy qismi savdo va xizmatlar sohasiga yo'naltirilayotganligi tashvishli holdir. Buning asosiy sababi foyda normasining bu sohalarda kattaligidir. Soliqlar sarmoyalarni bevosita mahsulot ishlab chiqarish sohasiga yo'naltirishning qudratli vositasi bo'lishi kerak.

- Aholining mehnat faolligini rag'batlantirish. Soliqlar deyarli barcha mamlakatlarda ushbu vazifani bajaradi. Chunki ular aholi daromadlarini tartibga solishning muhim vositasi hisoblanadi. Daromadlardan olinadigan soliq stavkalarining eng yuqori chegarasini sezilarli darajada pasaytirish ishchi kuchining taklifi bilan bog'liq salbiy oqibatlarining oldini olishi mumkin. 70 – 80-yillarda Shvetsiyada soliq stavkalarining aholi daromadlariga progressiv ravishda qo'llash malakali ishchilarning boshqa mamlakatlar tomon migratsiyasiga olib kelgan.

- Iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish maqsadida daromadlarni taqsimlashning samaradorlik va adolat prinsiplari o'rtasidagi muvofiqlikka erishish. Amaldagi soliq'larga barqarorlik va moslanuvchan soliq stavkalarining xosligi soliqlarning uzoq muddatli vazifalarini amalga oshirishga zamin yaratadi. Milliy va xorijiy investorlar kapital qo'yilmalarini amalga oshirar ekan, ular o'zlarining soliq majburiyatlarini aniq bilishi kerak. Soliq turlari va stavkalari barqaror va tez-tez

o'zgarmaydigan bo'lishi kerak. Soliq tizimiga mustahkam ishonch bo'lmagan taqdirda uzoq muddatli investitsiyalarning harakati susayadi.

Yuqorida aytib o'tganimizdek, soliqlarning byudjetga ijobiy ta'siridan tashqari, muhim iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish sohasida ham ulardan faol foydalanish mumkin. Narx-navoning isloh qilinishi, tashqi savdoning erkinlashtirilishi, mehnat bozorining isloh qilinishi va hokazolar yangi paydo bo'lgan tijorat strukturalarini moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlash zaruriyatini yuzaga keltiradi. Bu vazifani soliq stavkalarining tabaqalashtirish yo'li orqali hal etish mumkin.

Shunday qilib, soliqlarning vazifalari ularni amalga oshirish muddatiga qarab, qisqa muddatli, o'rta va uzoq muddatli vazifalarga bo'linadi. Bu vazifalar mazmuniga ko'ra bir-biridan farq qiladi. Soliqlar nafaqat davlat byudjetining tushumlariga bo'lgan ehtiyojlarni qondirishga, balki davlat daromadlarini byudjetning o'rta muddatli rejada hayotiyligini yaxshilash maqsadida moslashuvchanligini amalga oshirishga ham xizmat qilishi mumkin.

Takrorlash uchun savollar:

1. Soliqlarning yig'imlar va boshqa to'lovlardan farqli jihatlarni aytib bering?
2. Soliqlarning iqtisodiy kategoriya sifatida ahamiyati qanday?
3. Soliqlarning obyektiv zarurligi nimalarda namoyon bo'ladi?
4. Soliqlarning o'ziga xos belgilari nimalardan iborat?
5. Soliqlarning fiskal funksiyasini tushuntirib bering?
6. Soliqlarning rag'batlantiruvchilik funksiyasining makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri qanday?
7. Soliqlarning funksiyalari va vazifalarini farqlab bering?
8. Soliq mexanizmining mohiyatini tushuntirib bering?
9. Soliq mexanizmi tarkibiga nimalar kiradi?
10. Soliq stavkalarining turlari?

2-BOB BO'YICHA TESTLAR

1. Soliq – bu:

- a) byudjetga to'lanadigan majburiy to'lovdur;
- b) soliq to'lovchi bilan soliq soluvchi o'rtasidagi munosabatdir;
- c) milliy daromadning davlat ixtiyoriga olinadigan bir qismidir;
- d) davlat va mahalliy byudjetlarni tashkil etishning asosiy vositasidir.

2. Soliq taktikasi nima?

a) bu davlatning uzoq yillarga mo'ljallangan soliq sohasidagi tadbirlar yig'indisi.

b) bu davlatning qisqa muddatlarga mo'ljallangan soliq sohasidagi tadbirlar yig'indisi.

c) bu soliq sohasidagi davlatning aniq mo'ljallangan va amalga oshirib borayotgan chora-tadbirlar yig'indisidir.

d) bu davlatning soliq strategiyasining ma'lum qisqa muddatlarda (chorak, yil) hayotga tadbir qilish chora-tadbirlaridir.

3. Soliq tizimi tushunchasi nimani ifoda etadi?

a) bir xil mohiyatga ega va o'zaro munosabatda bog'liq bo'lib, markazlashgan pul fondini tashkil etadigan soliq va yig'imlar turlarining yig'indisini ifoda etadi.

b) qonun chiqaruvchi idoralar tomonidan belgilangan va ijrochi idoralar tomonidan undiriladigan soliqlarni tashkil etish usullari, elementlari va tamoyillari majmuini ifodalaydi.

c) soliqlar tizimi, soliqlarning tuzilish tizimi, soliq idoralari xizmati tizimi va soliq sohasidagi hamma hujjatlarni ifoda etadi.

d) bu subyektiv tushuncha bo'lib, o'z ichiga soliq turlari, elementlari, tashkil qilish usullari, soliq qonunchiligi, soliqlarni hisoblash va to'lash ustidan davlat nazoratini o'tkazishni ifoda etadi.

4. Soliq mexanizmi nimani anglatadi va uning tarkibiga nimalar kiradi?

a) soliqlar tizimi, soliqlarning tuzilish tizimi, soliq idoralari xizmati tizimi va soliq sohasidagi hamma hujjatlarni o'z ichiga oladi.

b) soliqqa tortish bilan bog'liq bo'lgan soliqlarni tashkil qilishning barcha elementlari yig'indisi tushuniladi va soliq elementlari, soliq huquqi, hujjatlari kiradi.

c) soliq tizimining amaliyotga tadbiiq etilishini ifodalaydi.

d) bu subyektiv tushuncha bo'lib, o'z ichiga soliq turlari, elementlari, tashkil qilish usullari, soliq qonunchiligi, soliqlarni hisoblash va to'lash ustidan davlat nazoratini o'tkazishni oladi.

5. Davlat soliq siyosati nimani bildiradi?

a) korxonalar, tashkilot va birlashmalarda yangi yaratilgan (qo'shilgan) qiymatning bir qismini byudjetga majburan olishdir.

b) bir xil mohiyatga ega va o'zaro munosabatda bog'liq bo'lib, markazlashgan pul fondini tashkil etadigan soliq va yig'implar turlarining yig'indisidir.

c) soliq to'lovchilarga soliq va yig'implarni to'lashdan qisman, vaqtinchalik va to'liq ozod etish tushuniladi.

d) davlatning soliq borasidagi farmon, qonun va qarorlari ijrosini ta'minlash hamda uni tashkil qilish uchun ishlab chiqilgan chora-tadbirlar, faoliyatlar yig'indisidir.

6. Soliq imtiyozlari tushunchasi nimani ifodalaydi?

a) soliq to'lovchilarga soliq va yig'implarni to'lashdan taxminiy, yakuniy va dastlabki ozod etish tushuniladi.

b) soliq to'lovchilarga soliq va yig'implarni to'lashdan qisman, vaqtinchalik va to'liq ozod etish tushuniladi.

c) soliq to'lovchilarga soliq va yig'implarni to'lashdan vaqtinchalik va to'liq ozod etish tushuniladi.

d) soliq to'lovchilarga soliq va yig'implarni to'lashdan yillik, joriy va to'liq ozod etish tushuniladi.

7. O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasining nechanchi maddasida "Fuqarolar qonun bilan belgilangan soliqlar va mahalliy yig'implarni to'lashga majburdirlar." deyilgan?

a) 41-moddasida

b) 51-moddasida

c) 100-moddasida

d) 123-moddasida

8. Undiriladigan soliq summasining soliq obyektiga hajmiga bo'lgan nisbatan natijasi:

- a) soliq me'yori deb yuritiladi;
- b) soliq birligi deb yuritiladi;
- c) soliq stavkasi deb yuritiladi;
- d) soliq yuki yoki og'irligi deb yuritiladi;

9. Soliq subyekti deganda:

- a) soliq undiruvchilar va soliq to'lovchilar tushuniladi;
- b) soliq solinadigan daromad tushuniladi;
- c) soliq solinadigan ish haqi tushuniladi;
- d) soliq solinadigan mol-mulk tushuniladi.

10. Soliq obyektiga deganda:

- a) soliq undiruvchilar tushuniladi;
- b) soliq to'lovchilar tushuniladi;
- c) aholi, ya'ni ayrim jismoniy shaxslar tushuniladi;
- d) soliq solinadigan daromad, mol-mulk yoki iqtisodiy faoliyat tushuniladi.

11. Soliqlarning tartibga solish funksiyasi nimani anglatadi?

- a) davlat soliqlar orqali tovarlar, xizmatlarni ishlab chiqarish va sotishning iqtisodiy shart-sharoitini tartibga solishini;
- b) ishlab chiqarishni rivojlantirishga, moddiy xomashyo resurslari, shuningdek, moliyaviy va mehnat resurslari, jamg'arilgan mol-mulkdan samarali foydalanishga ta'sir ko'rsatishini;
- c) soliqlar yordamida davlatning moliya resurslarini tashkil qilishni;
- d) soliqlar vositasida shakllangan daromadlar haqida axborot berishni.

12. Soliqlarga xos belgilarni ko'rsating?

- a) majburiylik;
- b) qaytarib berilmaslik;
- c) davlat byudjetiga tushishlilik;
- d) barchasi to'g'ri.

III BOB. BILVOSITA SOLIQQA TORTISH ASOSLARI

3.1. O'zbekiston Respublikasi soliqlar va yig'imlar tizimi

Soliq deganda soliq qonunchiligida belgilangan, O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjetiga yoki davlat maqsadli jamg'ar-masiga to'lanadigan majburiy beg'araz to'lov tushuniladi.

Yig'im deganda byudjet tizimiga soliq qonunchiligida yoki boshqa qonunchilik hujjatlarida belgilangan majburiy to'lov tushuniladi, bu yig'imning to'lanishi uni to'lovchi shaxsga nisbatan vakolatli organ yoki uning mansabdor shaxsi tomonidan yuridik ahamiyatga ega harakatlarni amalga oshirish, shu jumladan, unga muayyan huquqlarni yoxud ruhsat etuvchi hujjatlarni berish shartlaridan biri bo'ladi.

Shaxsning zimmasiga sud tartibida yuklatilgan jarimalar va boshqa to'lovlar, shuningdek, qonunda belgilangan hollarda mol-mulkni musodara qilish hamda boshqacha tarzda olib qo'yish soliqlar yoki yig'imlar jumlasiga kirmaydi.

O'zbekiston Respublikasi hududida quyidagi soliqlar belgilanadi:

1. Qo'shilgan qiymat solig'i;
2. Aksiz solig'i;
3. Foyda solig'i;
4. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i;
5. Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq;
6. Foydali qazilmalarni qazib olganlik uchun maxsus renta soliqi;
7. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq;
8. Mol-mulk solig'i;
9. Yer solig'i;
10. Ijtimoiy soliq.

O'zbekiston Respublikasi hududida yig'imlar belgilanishi mumkin. Yig'imlarni joriy etish, hisoblab chiqarish va to'lash tartibi soliq qonunchiligida hamda boshqa qonunchilik hujjatlarida belgilanadi.

3.1.1-jadval

**2021-yil uchun O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti
daromadlari prognozi**

		mlrd so'm
T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
Jami — daromadlar		147 202,3
1.	Bevosita soliqlar	46 845,2
1.1	Foyda solig'i	27 779,4
1.2	Aylanmadan olinadigan soliq	2 160,0
1.3	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	16 905,8
2.	Bilvosita soliqlar	62 526,7
2.1	Qo'shilgan qiymat solig'i	46 955,4
2.2	Aksiz solig'i	11 820,1
2.3	Bojxona boji	3 751,2
3.	Resurs soliqlari va mol-mulk solig'i	19 426,8
3.1	Mol-mulk solig'i	2 510,3
3.2	Yer solig'i	2 941,0
3.3	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	13 588,2
3.4	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	387,3
4.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	18 403,6

Manba. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-dekabrda O'zbekiston Respublikasining «2021-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risidagi PQ-4938-son qarori.

3.1.2- jadval

**2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti
daromadlari prognozi**

		mlrd so'm
T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
Jami — daromadlar		200 000,0
1.	Bevosita soliqlar	63 330,5
1.1	Foyda solig'i	38 557,2
1.2	Aylanmadan olinadigan soliq	2 728,3
1.3	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	22 045,0

2.	Bilvosita soliqlar	73 164,9
2.1	Qo'shilgan qiymat solig'i	53 300,0
2.2	Aksiz solig'i	15 038,3
2.3	Bojxona boji	4 826,6
3.	Resurs soliqlari va mol-mulk solig'i	22 740,5
3.1	Mol-mulk solig'i	3 173,8
3.2	Yer solig'i	4 253,3
3.3	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	14 403,5
3.4	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	910,0
4.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	40 764,1

Manba. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 30-dekabrda O'zbekiston Respublikasining «2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-73-son qarori.

2.1.3- jadval

2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasining respublika byudjeti daromadlari prognozi

mlrd so'm

T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
	O'zbekiston Respublikasining respublika byudjeti daromadlari	162 587,0
1.	Bevosita soliqlar	44 342,0
1.1.	Foyda solig'i	35 448,6
	<i>shundan, «Navoiy kon-metallurgiya kombinati» va «Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyatlari bo'yicha</i>	22 886,2
1.2.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	8 893,4
2.	Bilvosita soliqlar	69 814,4
2.1.	Qo'shilgan qiymat solig'i	53 300,0
2.2.	Aksiz solig'i	11 687,8
2.3.	Bojxona boji	4 826,6
3.	Resurs to'lovlari	13 760,3
3.1.	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	13 760,3
4.	Dividendlar (dividendlar ko'rinishidagi daromadlardan olinadigan foyda solig'ini hisobga olmagan holda)	30 222,3
	<i>shundan, «Navoiy kon-metallurgiya kombinati» va «Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyatlari bo'yicha</i>	27 031,9
5.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	4 448,0

Manba. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 30-dekabrda 2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risidagi O'RQ-742-son Qonuni.

3.1.4- jadval

**2023-yil uchun O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti
daromadlari prognozi**

mlrd so'm

T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
	Jami — daromadlar	232 607,1
1.	Bevosita soliqlar	73 955,9
1.1.	Foyda solig'i	42 848,3
	<i>shu jumladan:</i>	
	<i>«Navoiy kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati</i>	11 252,6
	<i>«Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati</i>	5 265,5
1.2.	Aylanmadan olinadigan soliq	2 811,7
1.3.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	28 295,8
2.	Bilvosita soliqlar	88 411,3
2.1.	Qo'shilgan qiymat solig'i	63 775,4
2.2.	Aksiz solig'i	17 883,9
	<i>shu jumladan:</i>	
	<i>alkogol mahsulotlari, shu jumladan, pivo</i>	2 339,0
	<i>tamaki mahsulotlari</i>	2 439,4
	<i>mobil aloqa xizmati uchun Aksiz solig'i</i>	1 003,3
2.3.	Bojxona boji	6 752,0
3.	Resurs soliqlari va mol-mulk solig'i	26 473,2
3.1.	Mol-mulk solig'i	4 332,6
3.2.	Yer solig'i	5 805,5
3.3.	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	15 535,6
	<i>shu jumladan:</i>	
	<i>noruda qurilish materiallari bo'yicha</i>	755,5
3.4.	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	799,5
4.	Dividendlar	29 532,2
	<i>shu jumladan:</i>	
	<i>«Navoiy kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati</i>	16 050,4
	<i>«Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati</i>	9 481,7
5.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	14 234,6

Manba. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 30-dekabrda O'zbekiston Respublikasining «2023-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida PQ-471-son qarori.

3.1.5- jadval

2023-yil uchun O'zbekiston Respublikasining respublika byudjeti daromadlari prognozi

mird so'm

T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
	O'zbekiston Respublikasining respublika byudjeti daromadlari	183 442,8
1.	Bevosita soliqlar	47 127,1
1.1.	Foyda solig'i	37 140,4
	<i>shundan, «Navoiy kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati va «Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati bo'yicha</i>	<i>16 518,1</i>
1.2.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	9 986,7
2.	Bilvosita soliqlar	84 515,5
2.1.	Qo'shilgan qiymat solig'i	63 775,4
2.2.	Aksiz solig'i	13 988,1
2.3.	Bojxona boji	6 752,0
3.	Resurs to'lovlari va mol-mulk solig'i	14 780,1
3.1.	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	14 780,1
4.	Dividendlar	29 532,2
	<i>shundan, «Navoiy kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati va «Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati bo'yicha</i>	<i>25 532,2</i>
5.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	7 488,0

Manba. O'zbekiston Respublikasining 2022-yil 30-dekabrda «2023-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi O'RQ-813-son Qonuni.

Chet davlatlar avtotransport vositalarining O'zbekiston Respublikasi hududiga kirganligi va uning hududi orqali tranziti uchun yig'imni hamda alkogol mahsulotlarini realizatsiya qilish huquqi uchun

yig'implarni hisoblab chiqarish va to'lash tartibi soliq qonunchiligi bilan tartibga solinadi.

Davlat bojini hisoblab chiqarish va undirish tartibi davlat boji to'g'risidagi qonunchilikda belgilanadi.

Soliq to'lovchilarning ayrim toifalari uchun O'zbekiston Respublikasi hududida quyidagi maxsus soliq rejimlari belgilanadi:

1. Aylanmadan olinadigan soliq.

2. Mahsulot taqsimotiga oid bitimlar ishtirokchilariga soliq solishning alohida tartibi.

3. Maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilariga va ayrim toifadagi soliq to'lovchilarga soliq solishning alohida tartibi.

4. O'zbekiston Respublikasining ayrim hududlarida soliq solishning alohida tartibi.

Maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilariga va ayrim toifadagi soliq to'lovchilarga soliq solishning alohida tartibi qonunchilikda yoki investitsiya bitimlarida nazarda tutilgan investitsiyalarni amalga oshirish hamda boshqa shartlarni bajarish bilan bog'liq holda muayyan muddat uchun belgilanadi.

Maxsus soliq rejimlari ayrim soliqlarni to'lashdan ozod etishni, pasaytirilgan soliq stavkalarini va boshqa soliq imtiyozlarini qo'llashni nazarda tutishi mumkin.

3.2. Soliq to'lovchilarning huquqlari

Soliq to'lovchilar, soliq agentlari va vakolatli organlar soliq munosabatlarining subyektlaridir.

Soliq organlari hujjatlarni elektron hujjat tarzida soliq to'lovchining shaxsiy kabinetiga yuboradi. Yuborilgan hujjatlar soliq to'lovchi tomonidan o'qib chiqilganidan keyin, lekin ushbu hujjat jo'natilgan sanadan e'tiboran uch kundan kechiktirmay olingan deb hisoblanadi.

Agar soliq to'lovchida soliq to'lovchining shaxsiy kabineti mavjud bo'lmasa, hujjatlar buyurtma xat qilib pochta orqali yuboriladi va utar jo'natilganidan so'ng besh kundan keyin olingan deb hisoblanadi.

Hujjatlar soliq to'lovchiga yoki uning vakiliga shaxsan mazkur hujjatlar olingan sana ko'rsatilgan holda imzo qo'ydirib topshirilishi mumkin.

Soliq to'lovchilar soliq organlariga hujjatlarni yuboradi. Bunda ushbu hujjatlar soliq organlariga soliq to'lovchining shaxsiy kabineti orqali yuborilganda jo'natilgan kun, pochta orqali yuborilganda besh kundan keyin olingan deb hisoblanadi.

Hujjatlarning, elektron hujjat aylanishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan hujjatlarning shakllari, mazkur hujjatlarning shakllarini to'ldirish tartibi, bunday hujjatlarni qog'ozda yoki telekommunikatsiya kanallari orqali elektron shaklda yoxud soliq to'lovchining shaxsiy kabineti orqali yuborish hamda olish tartibi O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tomonidan tasdiqlanadi.

Soliq qonunchiligiga muvofiq zimmasiga belgilangan soliqlar hamda yig'implarni to'lash majburiyati yuklatilgan yuridik va jismoniy shaxslar soliq to'lovchilar deb e'tirof etiladi.

Yuridik shaxslarning alohida bo'linmalari mazkur shaxslarning soliqlar va yig'implarni to'lash bo'yicha majburiyatlarini soliq qonunchiligida nazarda tutilgan hollarda va tartibda ushbu alohida bo'linmalar joylashgan yeri bo'yicha bajaradi.

Yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritilgan soliq to'lovchilar alohida bo'linmalarni hisobga olib markazlashgan holda soliq hisobotini taqdim etadi va soliqlarni (yig'implarni) to'laydi.

Soliq qonunchiligida nazarda tutilgan hollarda yuridik shaxs tashkil etmagan holdagi chet el tuzilmalari soliq to'lovchilar deb e'tirof etiladi.

Soliq to'lovchilar quyidagi huquqlarga ega:

- o soliq organlaridan va boshqa vakolatli organlardan (ularning vakolatlari doirasida) amaldagi soliqlar to'g'risida, soliq to'g'risidagi qonunchilikdagi o'zgarishlar haqida, soliqlarni hisoblab chiqarish va to'lash tartibi to'g'risida axborotni, soliq hisobotining va arizalarning

shakllarini, shuningdek, ularni to'ldirish tartibi haqida tushuntirishlarni bepul olish.

- o o'z soliq majburiyatlarini bajarish yuzasidan soliq organlarida va boshqa vakolatli organlarda mavjud bo'lgan ma'lumotlarni olish.

- o Soliq qonunchiligida belgilangan asoslar mavjud bo'lganda va tartibda soliq imtiyozlaridan foydalanish yoxud ulardan foydalanishni rad etish.

- o soliqlar, penyalar va jarimalarning ortiqcha to'langan yoki ortiqcha undirilgan summalarini o'z vaqtida hisobga o'tkazish yoki qaytarish.

- o Soliq qonunchiligida belgilangan tartibda va shartlarda soliqlarni to'lashni kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib to'lash.

- o soliq solish obyektlarini hisobga olishda, soliqlarni hisoblab chiqarish va to'lashda o'zlari yo'l qo'ygan xatolarni mustaqil ravishda tuzatish.

- o Soliq qonunchiligiga muvofiq o'z hududida o'tkaziladigan sayyor soliq tekshiruvini va soliq auditini o'tkazish chog'ida hozir bo'lish.

- o sayyor soliq tekshiruvi va soliq audit materiallari bilan tanishish, shuningdek, ushbu tekshiruvlarning dalolatnomalarini olish.

- o soliq tekshiruvini amalga oshiruvchi soliq organlariga soliq to'g'risidagi qonunchilikning ijrosiga taalluqli masalalar bo'yicha tushuntirishlar berish.

- o soliq organlari va boshqa vakolatli organlarning hamda ular mansabdor shaxslarining soliq qonunchiligiga va soliq to'g'risidagi boshqa qonunchilik hujjatlariga muvofiq bo'lmagan talablarini bajarmaslik.

- o soliq organlari va boshqa vakolatli organlarning normativ tusga ega bo'lmagan hujjatlari hamda qarorlari, ular mansabdor shaxslarining harakatlari (harakatsizligi) ustidan belgilangan tartibda shikoyat qilish.

- o soliq organlari va boshqa vakolatli organlarning qonunga xilof qarorlari yoki ular mansabdor shaxslarining noqonuniy harakatlari

(harakatsizligi) tufayli yetkazilgan zararlarning o'zni qoplanishini belgilangan tartibda talab qilish.

o Soliq qonunchiligida nazarda tutilgan hollarda, soliq tekshiruvi materiallarini yoki soliq organlarining boshqa hujjatlarini ko'rib chiqish jarayonida ishtirok etish.

o soliq munosabatlari masalalariga oid o'z manfaatlarini shaxsan yoxud soliq maslahatchilari tashkiloti yoki boshqa o'z vakillari orqali ifodalash.

o soliq siriga rioya etish va uni saqlash.

Soliq to'lovchilar soliq qonunchiligida va soliq to'g'risidagi boshqa qonunchilik hujjatlarida belgilangan o'zga huquqlarga ham ega bo'lishi mumkin.

Soliq to'lovchining soliq munosabatlarida shaxsan ishtirok etishi uni vakilga ega bo'lish huquqidan mahrum etmaydi, xuddi shuningdek, vakilning ishtirok etishi soliq to'lovchini bunday munosabatlarda shaxsan ishtirok etish huquqidan mahrum etmaydi.

Soliq to'lovchilarning huquqlari soliq organlari va boshqa vakolatli organlar mansabdor shaxslarining tegishli majburiyatlari bilan ta'minlanadi.

Soliq to'lovchilarning huquqlarini ta'minlashga oid majburiyatlarni bajarmaganlik yoki lozim darajada bajarmaganlik O'zbekiston Respublikasining qonunchiligida nazarda tutilgan javobgarlikka sabab bo'ladi.

3.3. Soliq to'lovchilarning majburiyatlari

Soliq to'lovchilar:

o belgilangan soliqlar va yig'implarni o'z vaqtida hamda to'liq hajmda hisoblab chiqarishi va to'lashi.

o hujjatlarni ko'rib chiqish yoki tushuntirishlar berish zaruriyati to'g'risida chaqiruv xatini olganida soliq organiga kelishi.

o tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishda xaridorga hisob-va-raq-fakturalarni, cheklarni yoki ularga tenglashtirilgan boshqa hujjatlarni berishi.

o soliq tekshiruvini o'tkazayotgan soliq organlarining mansabdor shaxslariga soliqlarni hisoblab chiqarish va to'lash uchun asos bo'lib xizmat qiladigan hujjatlar, shuningdek, elektron manbalarda saqlanadigan tegishli axborot bilan tanishish imkoniyatini ta'minlashi.

o soliq organlari va boshqa vakolatli organlarning qonuniy talablarini bajarishi, ko'rsatilgan organlarning va ular mansabdor shaxslarining qonuniy faoliyatiga to'sqinlik qilmasligi.

o Soliq hisobotlarining va soliqlarni hisoblab chiqarish hamda to'lash uchun zarur bo'lgan boshqa hujjatlarning tegishli soliqlarni to'lash uchun belgilangan kalendar yildan keyingi besh yil mobaynida but saqlanishini ta'minlashi.

o o'zi soliq bo'yicha hisobga olingan joydagi soliq organlarini O'zbekiston Respublikasi yuridik shaxslaridagi va chet el yuridik shaxslaridagi ishtiroki to'g'risida, agar ustav fondidagi (ustav kapitalidagi) ulushi 10 foizdan ortiq bo'lsa, xabardor etishi shart.

Yuridik shaxs bo'lgan soliq to'lovchilar soliq qonunchiligida nazarda tutilgan majburiyatlardan tashqari, o'zlari hisobga olingan joydagi soliq organlariga o'zlarining barcha alohida bo'linmalari to'g'risida va alohida bo'linmalarga oid ilgari xabar qilingan ma'lumotlaridagi o'zgarishlar to'g'risida alohida bo'linma tashkil etilgan yoki mazkur ma'lumotlar o'zgartirilgan kundan e'tiboran bir oy ichida xabar qilishi shart.

Soliq qonunchiligi bilan zimmasiga soliq hisobotini elektron shaklda taqdim etish majburiyati yuklatilgan shaxslar soliq organlari tomonidan soliq to'g'risidagi qonunchilik bilan tartibga solinadigan munosabatlardagi o'z vakolatlarini amalga oshirish chog'ida foydalaniladigan hujjatlarning soliq organidan telekommunikatsiya aloqa tarmoqlari orqali elektron shaklda olinishini ta'minlashi kerak.

Soliq qonunchiligiga muvofiq soliq solish obyektini deb e'tirof etiladigan ko'chmas mulkka ega bo'lgan chet el yuridik shaxslari soliq qonunchiligida nazarda tutilgan majburiyatlardan tashqari, ko'chmas mulk obyektini turgan joydagi soliq organiga ushbu chet el yuridik shaxsining ishtirokchilari to'g'risidagi ma'lumotlarni soliq qonunchiligida nazarda tutilgan hollarda va tartibda xabar qilishi shart. Yuridik shaxs tashkil etmagan holdagi chet el tuzilmalari ko'rsatilgan holatlarda o'z muassislari, benefitsiarlari va boshqaruvchilari haqidagi ma'lumotlarni xabar qilishi kerak. Chet el yuridik shaxsida bir nechta mol-mulk obyektini mavjud bo'lgan taqdirda, ushbu shaxs tanloviga ko'ra, xabar mol-mulk obyektlarining biri turgan yerdagi soliq organiga taqdim etiladi.

O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi orqali tovarlar olib o'tilishi munosabati bilan soliqlar to'laydigan soliq to'lovchilar zimmasida O'zbekiston Respublikasining bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlarida nazarda tutilgan majburiyatlar ham bo'ladi.

Soliq to'lovchilarning zimmasida qonun hujjatlariga muvofiq boshqa majburiyatlar ham bo'lishi mumkin.

3.4. Soliq agentlari va soliq to'lovchining vakillari

Soliq qonunchiligiga muvofiq zimmasiga soliqlarni hisoblab chiqarish, soliq to'lovchidan ushlab qolish va byudjet tizimiga o'tkazish majburiyati yuklatilgan shaxslar soliq agentlari deb e'tirof etiladi.

Soliq agentlari soliq to'lovchilar kabi huquqlarga ega bo'ladi.

Soliq agentlari:

o soliqlarni to'g'ri va o'z vaqtida hisoblab chiqarishi, ushlab qolishi hamda byudjet tizimiga o'tkazishi.

o soliq organlariga soliqni ushlab qolish imkoniyati yo'qligi va soliq to'lovchining soliq qarzi summasi to'g'risida bunday holatlar soliq agentiga ma'lum bo'lgan kundan e'tiboran bir oy ichida yozma ravishda yoki elektron shaklda xabar qilishi.

o hisoblangan va to'langan daromadlarning, hisoblab chiqarilgan, ushlab qolingan va byudjet tizimiga o'tkazilgan soliqlarning hisobini har bir soliq to'lovchi bo'yicha alohida yuritishi.

o soliqlarning to'g'ri hisoblab chiqarilishi, ushlab qolinishi va o'tkazilishi ustidan nazoratni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan hujjatlarni soliq organlariga taqdim etishi.

o soliq hisobotlarining hamda soliqlarni hisoblab chiqarish, ushlab qolish va o'tkazish uchun zarur bo'lgan boshqa hujjatlarning soliq qonunchiligida nazar tutilgan da'vo muddati mobaynida but saqlanishini ta'minlashi shart.

Soliq agentlarining zimmasida qonunchilikka muvofiq boshqa majburiyatlar ham bo'lishi mumkin.

Soliq to'lovchi soliq munosabatlarida qonuniy yoki vakolatli vakil orqali ishtirok etishga haqli.

Vakilning vakolatlari soliq qonunchiligiga va boshqa qonunchilikka muvofiq hujjatlar bilan tasdiqlangan bo'lishi kerak.

Yuridik shaxs bo'lgan soliq to'lovchining qonuniy vakili deb ushbu yuridik shaxsga qonun yoki uning ta'sis hujjatlari asosida vakillik qilishga vakolatli shaxslar e'tirof etiladi.

Jismoniy shaxs bo'lgan soliq to'lovchining qonuniy vakili deb fuqarolik qonunchiligiga muvofiq uning vakillari sifatida faoliyat olib boradigan shaxslar e'tirof etiladi.

Yuridik shaxs qonuniy vakillarining mazkur yuridik shaxsning soliq munosabatlarida ishtirok etishi munosabati bilan sodir etilgan harakatlari (harakatsizligi) ushbu yuridik shaxsning harakati (harakatsizligi) hisoblanadi.

Soliq to'lovchi tomonidan belgilangan tartibda soliq organlari, bojxona organlari va soliq munosabatlarining boshqa ishtirokchilari bilan munosabatlarda o'z manfaatlarini ifodalash vakolati berilgan soliq maslahatchilari tashkilotlari yoki boshqa shaxslar soliq to'lovchining vakolatli vakillari bo'lishi mumkin.

Da'vo qilish muddati soliq to'g'risidagi qonunchilikka ko'ra soliq to'lovchi tomonidan soliq stavkasi, to'lanadigan soliq miqdori, soliq imtiyozlari yoki soliq chegirmasi qo'llanilishi va soliqni to'lash muddati o'zgarishi bilan bog'liq shartlarning amal qilish muddatiga uzaytiriladi.

Soliq majburiyati bo'yicha da'vo qilish muddatining o'tishi fuqarolik qonunchiligiga muvofiq to'xtatib turiladi, uziladi va qayta tiklanadi.

3.9. Soliqlar va yig'implarni to'lash

Soliqni to'lash milliy valyutada amalga oshiriladi.

Chet el valyutasida hisoblab chiqarilgan soliq summasini milliy valyutada qaytadan hisoblash O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining soliqni to'lash sanasidagi rasmiy kursi bo'yicha amalga oshiriladi.

Soliq to'lovchining soliqni to'lash bo'yicha majburiyati quyidagi hollarda bajarilgan deb e'tirof etiladi:

✓ pul mablag'larini soliq to'lovchining bankdagi hisobvarag'i-dan byudjet tizimiga tegishli g'aznachilik hisobvarag'iga o'tkazishga doir topshiriqnomaga bankka taqdim etilgan paytdan e'tiboran – soliq to'lovchining hisobvarag'ida to'lov kunida yetarlicha pul qoldig'i mavjud bo'lgan taqdirda.

✓ bankda hisobvaraqlar ochmasdan tegishli g'aznachilik hisobvarag'iga byudjet tizimiga o'tkazish uchun bank kassasiga naqd pul mablag'lari topshirilgan paytdan e'tiboran. Bunday qoida soliqni to'lash uchun pul mablag'lari yetarlicha bo'lgan taqdirda, faqat jismoniy shaxslar tomonidan soliqni to'lashda qo'llaniladi.

✓ bank yoki aloqa bo'limiga byudjet tizimiga o'tkazish uchun naqd pul mablag'lari kiritilgan kundan e'tiboran. Bunday qoida soliqni to'lash uchun pul mablag'lari yetarlicha bo'lgan taqdirda, faqat jismoniy shaxslar tomonidan soliqni to'lashda qo'llaniladi.

✓ g'aznachilikda shaxsiy hisobvarag'i ochilgan yuridik shaxsning shaxsiy hisobvarag'ida tegishli pul mablag'larini byudjet tizimiga o'tkazishga doir operatsiya aks ettirilgan paytdan e'tiboran.

✓ ortiqcha to'langan summalarni yoki ortiqcha undirilgan soliqlar, penyalar, jarimalar summalarini tegishli soliq turi bo'yicha majburiyatning bajarilishi hisobiga hisobga olish to'g'risida soliq organi tomonidan qaror chiqarilgan kundan e'tiboran.

✓ soliqni hisoblab chiqarish va soliq to'lovchining pul mablag'laridan ushlab qolishga doir majburiyat soliq agentiga yuklatilgan bo'lsa, soliq summalari soliq agenti tomonidan ushlab qolinganda kundan e'tiboran.

Soliq to'lovchining soliqni to'lash bo'yicha majburiyati quyidagi hollarda bajarilgan deb e'tirof etilmaydi:

- tegishli pul mablag'larini byudjet tizimiga o'tkazishga doir bajarilmagan topshiriqnoma soliq to'lovchi tomonidan qaytarib olinganda yoki bank tomonidan unga qaytarilganda.

- g'aznachilikda shaxsiy hisobvarag'i ochilgan yuridik shaxs tomonidan tegishli pul mablag'larini byudjet tizimiga o'tkazishga doir bajarilmagan topshiriqnoma qaytarib olinganda yoki g'aznachilik tomonidan unga qaytarilganda.

- pul mablag'lari ushbu pul mablag'larini byudjet tizimiga o'tkazishga doir to'lov topshiriqnomasida bank rekvizitlari noto'g'ri ko'rsatilganligi sababli byudjet tizimining tegishli g'aznachilik hisobvarag'iga o'tkazilmay qolganda.

- agar soliq to'lovchi soliq to'lovi uchun bankka pul mablag'larini o'tkazish uchun topshiriqnoma taqdim etgan kuni uning fuqarolik qonunchiligiga muvofiq birinchi navbatda bajariladigan hisobvarag'iga taqdim etilgan bajarib bo'lmaydigan boshqa talablar mavjud bo'lsa, agar ushbu hisobvaraqda barcha talablarni qanoatlantirish uchun yetarlicha qoldiqqa ega bo'lmasa.

Banklar soliq to'lovchining pul mablag'lari hisobidan soliqni byudjet tizimiga o'tkazishga doir to'lov topshiriqnomasini, shuningdek,

soliq organining soliqni byudjet tizimiga o'tkazishga doir inkasso topshiriqnomasini bajarishi shart.

Soliq to'lovchining topshiriqnomalari va soliq organining inkasso topshiriqnomalari fuqarolik qonunchiligida belgilangan navbat bo'yicha bajarilishi lozim.

Soliq to'lovchining topshiriqnomasi yoki soliq organining inkasso topshiriqnomasi bunday topshiriqnoma olingan kundan keyingi bir operatsiya kuni ichida bank tomonidan bajariladi.

Soliq to'lovchining hisobvarag'ida pul mablag'lari mavjud bo'lgan va to'lov hujjatida rekvizitlari to'g'ri ko'rsatilgan taqdirda bank soliq to'lovchining topshiriqnomasini yoki soliq organining inkasso topshiriqnomasini bajarishni kechiktirishga haqli emas.

Soliq to'lovchining hisobvarag'ida pul mablag'larining yo'qligi (yetarli emasligi) sababli soliq organining inkasso topshiriqnomasini belgilangan muddatda bajarishning imkoni bo'lmaganda, bank belgilangan muddat tugaganidan keyingi kundan kechiktirmay inkasso topshiriqnomasini yuborgan soliq organiga uning topshiriqnomasi bajarilmaganligi (qisman bajarilganligi) to'g'risida xabar qilishi shart.

Soliq to'lovchining topshiriqnomasi yoki soliq organining inkasso topshiriqnomasi bajarilmaganligi (qisman bajarilganligi) to'g'risidagi bank xabarnomasining shakli va uni elektron shaklda uzatish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadi.

Javobgarlik choralarining qo'llanilishi bankni soliq to'lovchining topshiriqnomasini yoki soliq organining inkasso topshiriqnomasini bajarish majburiyatidan ozod etmaydi.

Banklar soliq to'lovchilarning topshiriqnomalarini va soliq organlarining inkasso topshiriqnomalarini ko'rsatilgan operatsiyalar bo'yicha xizmat ko'rsatilganligi uchun haq undirmasdan bajaradi. Soliq to'lovchilarga yoki soliq agentlariga ortiqcha to'langan (undirilgan) soliqlar, penyalalar va jarimalar summalarini qaytarish bo'yicha banklar tomonidan topshiriqnomalar bajarilganda ko'rsatilgan operatsiyalar bo'yicha xizmat ko'rsatilganligi uchun ham haq undirilmaydi.

Tugatilyotgan yuridik shaxsning soliq majburiyati mazkur yuridik shaxsning pul mablag'lari, shu jumladan, uning mol-mulkini realizatsiya qilishdan olingan pul mablag'lari hisobidan tugatuvchi tomonidan bajariladi.

Agar tugatilyotgan yuridik shaxsning pul mablag'lari, shu jumladan, uning mol-mulkini realizatsiya qilishdan olingan pul mablag'lari uning soliq qarzini to'liq hajmda uzish uchun yetarli bo'lmasa, to'lanmay qolgan qarz mazkur yuridik shaxsning ishtirokchilari tomonidan qonunchilikda belgilangan miqdorda va tartibda uzilishi mumkin.

Yuridik shaxs tugatilyotganda soliq majburiyatini mazkur yuridik shaxsning boshqa kreditorlari bilan hisob-kitoblari o'rtasida bajarish navbati fuqarolik qonunchiligi bilan belgilanadi.

Tugatilyotgan yuridik shaxs tomonidan ortiqcha to'langan yoki undan ortiqcha undirilgan soliqlar (penyalar, jarimalar) summalari soliq organi tomonidan soliq qonunchiligida belgilangan tartibda boshqa soliqlar bo'yicha soliq qarzini uzish hisobiga hisobga olinishi lozim.

Ortiqcha to'langan yoki ortiqcha undirilgan soliqlarning (penyalarning, jarimalarning) hisobga olinishi lozim bo'lgan summasi boshqa soliqlar bo'yicha soliq qarziga mutanosib ravishda yoki tugatuvchining qaroriga binoan taqsimlanadi.

Tugatilyotgan yuridik shaxsning soliqlar bo'yicha qarzi bo'lmagan taqdirda, ortiqcha to'langan yoki undan ortiqcha undirilgan soliqlar (penyalar, jarimalar) summasi shu yuridik shaxsga soliq qonunchiligida belgilangan tartibda u ariza bergan kundan e'tiboran o'n besh kundan kechiktirmay qaytarilishi lozim.

Soliq to'lovchi tomonidan ortiqcha to'langan yoki undan ortiqcha undirilgan soliq summasi soliq to'lovchining qarzi bo'lmagan taqdirda shu soliq to'lovchiga qaytarilishi yoxud ushbu soliq bo'yicha kelgusi to'lovlar hisobiga hisobga olinishi lozim.

Soliq to'lovchida soliq qarzi mavjud bo'lgan taqdirda, ortiqcha to'langan yoki ortiqcha undirilgan soliq summasi ushbu qarzni uzish hisobiga quyidagi ketma-ketlikda hisobga olinishi lozim:

o mazkur soliq turining penyasi bo'yicha qarz hisobiga.

o boshqa soliqlar va ularning penyalari bo'yicha qarzni uzish hisobiga.

o soliqqa oid huquqbuzarliklar uchun jarimalarni to'lash hisobiga.

Ortiqcha to'langan soliq summasi soliq to'lovchining arizasiga ko'ra soliq to'lovchiga to'liq yoki qisman qaytarilishi mumkin.

Soliqlarning ortiqcha to'langani ehtimolidan dalolat beruvchi faktlar aniqlangan taqdirda, soliq organining yoki soliq to'lovchining taklifiga ko'ra soliqlar, penyalar va jarimalar bo'yicha hisob-kitoblarni birgalikda o'zaro solishtirish o'tkazilishi mumkin.

Soliqning ortiqcha to'langan summalarini hamda hisoblangan foizlarini hisobga olish yoki qaytarish milliy valyutada amalga oshiriladi.

Ortiqcha to'langan soliq summasini soliq qarzini qoplash hisobiga hisobga olish to'g'risidagi qaror soliq organi tomonidan soliqning ortiqcha to'langanligi fakti aniqlagan kundan e'tiboran yoki agar soliq organi va soliq to'lovchi tomonidan u to'langan soliqlarni birgalikda o'zaro solishtirish o'tkazilgan bo'lsa, bunday birgalikdagi solishtirish dalolatnomasi soliq organi va soliq to'lovchi tomonidan imzolangan kundan e'tiboran yoxud sudning tegishli qarori qonuniy kuchga kirgan kundan e'tiboran o'n kun ichida qabul qilinadi.

Ortiqcha to'langan soliq summasi soliq to'lovchiga uning yozma arizasiga binoan soliq organi tomonidan bunday ariza olingan kundan e'tiboran o'n besh kun ichida qaytarilishi lozim.

Ortiqcha to'langan soliq summasini hisobga olish yoki qaytarish to'g'risidagi ariza ko'rsatilgan summa to'langan kundan e'tiboran besh yil ichida berilishi mumkin.

Ortiqcha to'langan soliq summasini qaytarish to'g'risidagi qaror soliq organi tomonidan soliq to'lovchining tegishli arisasi olingan kundan e'tiboran yoki, agar birgalikda o'zaro solishtirish o'tkazilgan bo'lsa, soliq organi soliq to'lovchi bilan u to'langan soliqlarning

birgalikdagi o‘zaro solishtirish dalolatnomasini imzolagan kundan e‘tiboran o‘n kun ichida qabul qilinadi.

Takrorlash uchun savollar:

1. Soliq deganda qanday to‘lov tushuniladi?
2. Yig‘im deganda qanday belgilangan majburiy to‘lov tushuniladi?
3. O‘zbekiston Respublikasida soliqlar va yig‘imlarning qanday turlari mavjud?
4. O‘zbekiston Respublikasi hududida qanday soliqlar belgilangan?
5. Soliq to‘lovchilar bo‘lib kimlar hisoblanadi?
6. Soliq to‘lovchilarning qanday huquqlari mavjud?
7. Soliq to‘lovchilarning qanday majburiyatlari belgilangan?
8. Soliq agentlari bo‘lib kimlar hisoblanadi ?
9. Soliq to‘lovchining vakillari bo‘lib kimlar hisoblanadi?
10. Soliqlarning elementlarini tushuntirib bering?
11. Soliqlar va yig‘imlarni hisoblash va to‘lash tartibi qanday?
12. Soliq hisobi va soliq hisobotlari nimalardan iborat?
13. Soliq majburiyatini bajarish qanday amalga oshiriladi?
14. Soliqlar va yig‘imlarni to‘lash tartibi qanday?
15. Ortiqcha undirilgan soliqni soliq to‘lovchiga qaytarish tartibi?

3-BOB BO‘YICHA TESTLAR

1. Soliq subyektlari bu –
  - a) soliq to‘lash majburiyati yuklatilgan jismoniy shaxslar
  - b) soliq to‘lovchining daromadi, oboroti va mol-mulki
  - c) soliq stavkasining qo‘llaniladigan miqdori
  - d) soliq obyektining o‘lchov birligi
2. Soliqlarni undirish qaysi organlar vakolatiga kiradi?

- a) Davlat soliq xizmati organlari, Davlat bojxona xizmati organlari
- b) Moliya vazirligi, Davlat bojxona qo'mitasi
- c) Sud va prokuratura organlari
- d) Tijorat banklari

3. Qaysi javobda soliq elementlari keltirilgan?

a) soliq solish obyekti, soliq solinadigan baza, stavka, hisoblab chiqarish tartibi, soliq davri, soliq hisobotini taqdim etish tartibi, to'lash tartibi

- b) soliq agenti
- c) soliq turlari
- d) soliq stavkasi

4. Soliq stavkalarining turlarini aniqlang?

- a) proporsional, progressiv, regressiv
- b) aqat o'sib boruvchi
- c) nisbiy, progressiv
- d) regressiv, qat'iy

5. Soliq stavkalari kim tomonidan belgilanadi?

- a) O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan
- b) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan
- c) O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qaroriga asosan
- d) O'zbekiston Respublikasi Davlat Soliq qo'mitasi tomonidan

6. Soliqqa tortishning qanday usullari mavjud?

- a) to'g'ri va egri
- b) bevosita va bilvosita
- c) kadastrli, deklaratsiya
- d) kadastrli, deklaratsiya, manba oldida soliqqa tortish

7. Soliqqa tortishning klassik tamoyillarini ko'rsating?

- a) tenglik, maqbullik, qulaylik, arzonlik
- b) oddiylik va xolislik
- c) tenglik, soliq stavkalarini qiyoslash
- d) tadbirkorlik va investitsiyalarni rag'batlantirish, hamma daromadlarni soliqqa tortish

8. O'zbekiston Respublikasi soliq qonunchiligi prinsiplarini ko'rsating?

a) soliq solishning majburiyligi, aniqligi, adolatligi, soliq tizimining yagonaligi, soliq to'g'risidagi qonun hujjatlarining oshkoraligi va soliq to'lovchining haqligi prezumpsiyasi

b) oddiylilik va xolislik

c) tenglik, soliq stavkalarini qiyoslash

d) tadbirkorlik va investitsiyalarni rag'batlantirish, hamma daromadlarni soliqqa tortish

9. Soliq munosabatlarini tartibga solishning asosiy qonun hujjati?

a) O'zbekiston Respublikasi Soliq Kodeksi

b) O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi

c) O'zbekiston Respublikasining «Soliq idoralari faoliyati to'g'risida»gi Qonun

d) O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksi

10. Mahalliy soliqlar qaysi qatorda keltirilgan?

a) yer solig'i, mol-mulk solig'i, jismoniy shaxslardan transport vositalariga benzin, dizel yoqilg'isi va suyultirilgan gaz ishlatganlik uchun soliq

b) QQS, yer solig'i, mol-mulk solig'i, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq

c) yer osti boyliklaridan foydalanganlik uchun soliq, jismoniy shaxslardan transport vositalariga benzin, dizel yoqilg'isi va suyultirilgan gaz ishlatganlik uchun soliq, aksiz solig'i, yer solig'i

d) ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish solig'i, yuridik shaxslarning foyda solig'i, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq, yagona soliq to'lovi

IV BOB. YIRIK KORXONALARNI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

4.1. Yuridik shaxslarni yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritishning mezonlari

Yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritilgan soliq to'lovchilar alohida bo'linmalarni hisobga olib markazlashgan holda soliq hisobotini taqdim etadi va soliqlarni (yig'implarni) to'laydi.

Yirik soliq to'lovchilar, joylashgan yeridan qat'i nazar, soliq hisobotini yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasiga taqdim etadi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi va Moliya vazirligi soliq organlarida yirik soliq to'lovchilarni hisobga olishning o'ziga xos xususiyatlarini belgilashga haqli.

Quyidagilar yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritiladi:

a) Aksiz solig'i ga tortiladigan tovarlarni ishlab chiqaruvchi va Aksiz to'lanadigan xizmat ko'rsatuvchi korxonalar;

b) tijorat banklari, tovar-xomashyo, fond va valyuta birjalari;

v) «Navoiy KMK» DK, «Olmaliq KMK» AJ hamda ularning tarkibiga kiruvchi tashkilotlar;

g) mahsulot taqsimotiga oid bitim bo'yicha ishlarni bajarishda ishtirok etayotgan tashkilotlar;

d) mahsulot (tovar, ish va xizmat) larni sotishdan olingan sof tushumi o'tgan kalendar yil yakuni bo'yicha 100,0 milliard so'mdan yuqori bo'lgan yoki ketma-ket keladigan o'n ikki oylik davr yakuni bo'yicha ushbu miqdordan oshgan yuridik shaxslar, chet el yuridik shaxslarining O'zbekiston Respublikasidagi doimiy muassasalari (bo'linmalari);

e) uglevodorod xomashyosi va mineral resurslarni qazib oluvchi, qayta ishlovchi, yetkazib beruvchi va sotuvchi hamda elektr energiyasini ishlab chiqaruvchi va yetkazib beruvchi yuridik shaxslar va

ularga tovar (ish va xizmat) yetkazib beruvchi chet el yuridik shaxslarining O'zbekiston Respublikasidagi doimiy muassasalari (bo'linmalari), bundan avtomobillarga yoqilg'i quyish shaxobchalari mustasno;

j) O'zbekiston Respublikasining havo bo'shlig'idan yo'lovchilarni tashish maqsadlarida foydalanuvchi, xalqaro havo aloqalarini amalga oshiruvchi va ularning tarkibiga kiruvchi yuridik shaxslar.

z) realizatsiya qilish joyi O'zbekiston Respublikasi bo'lgan elektron shakldagi xizmatlarni realizatsiya qilishni amalga oshiruvchi chet el yuridik shaxslari.

Yirik soliq to'lovchilar toifasini belgilashda mahsulot (tovar, ish va xizmat) larni sotishdan olingan sof tushumi o'tgan kalendar yil yakuni bo'yicha 100,0 milliard so'mdan yuqori bo'lgan yoki ketma-ket keladigan o'n ikki oylik davr yakuni bo'yicha ushbu miqdordan oshgan yuridik shaxslar, chet el yuridik shaxslarining O'zbekiston Respublikasidagi doimiy muassasalari (bo'linmalari) o'tgan kalendar yil yakuni yoki ketma-ket keladigan o'n ikki oylik davr bo'yicha soliq organlariga taqdim etgan soliq va moliyaviy hisobotlaridagi ko'rsatkichlariga asosan aniqlanadi.

Yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritilgan yuridik shaxslar kalendar yil yakuni bilan yirik soliq to'lovchilar toifasiga ko'rsatilgan mezonlarga javob bermasa, ushbu xo'jalik yurituvchi subyektlar navbatdagi uch yil mobaynida yirik soliq to'lovchilar toifasida qoladi.

Yuridik shaxslarni yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritishning mezonlari talablari tadbiq etiladigan yirik soliq to'lovchilar ro'yxati har yili keyingi soliq davri boshlangunga qadar bir oydan kechikmay O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tomonidan tasdiqlanadi.

Yirik soliq to'lovchilar ro'yxatiga kiritilgan yoki ro'yxatidan chiqarilgan yuridik shaxslar O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tomonidan tegishli buyruq qabul qilingan kundan e'tiboran

besh kun ichida yozma ravishda, shu jumladan, soliq to'lovchining shaxsiy kabineti orqali xabardor qilinadi.

Yuridik shaxslarni yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritishning mezonlari talablari buzilishida aybdor bo'lgan shaxslar qonunchilik hujjatlarida belgilangan tartibda javobgar bo'ladi.

4.2. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish tartibi

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4611-son qaroriga muvofiq moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishni jadallashtirish orqali xorijiy investorlarni zarur axborot muhiti bilan ta'minlash va xalqaro moliya bozorlariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, shuningdek, hisob va audit sohalari mutaxassislarini xalqaro standartlar bo'yicha tayyorlash tizimini takomillashtirish maqsadida aksiyadorlik jamiyatlari, tijorat banklari, sug'urta tashkilotlari va yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritilgan yuridik shaxslar 2021-yil 1-yanvardan boshlab, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida Buxgalteriya hisobi yuritilishini tashkil etadi va 2021-yil yakunlaridan boshlab moliyaviy hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tayyorlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini joriy etish bo'yicha vakolatli organ etib belgilandi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi, Davlat aktivlarini boshqarish agentligi bilan birgalikda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining joriy etilishini, shu jumladan, tadbirkorlik subyektlari tomonidan moliyaviy hisobotlar moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida o'z vaqtida e'lon qilinishini monitoring qilish vazifasi yuklatildi.

4.3. Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasining asosiy vazifalari va funksiyalari

Hududlararo inspeksiya O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasining mustaqil tarkibiy tuzilmasi hisoblanadi va bevosita Qo'mita raisiga bo'ysunadi.

Hududlararo inspeksiyaga joylashgan joyi va amalga oshirayotgan faoliyatidan qat'i nazar, yirik soliq to'lovchilarning soliq ma'muriyatchiligini amalga oshirish vazifasi yuklanadi.

Soliq to'lovchilarni yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritish mezonlari Qo'mita tomonidan belgilanadi.

Quyidagilar Hududlararo inspeksiyaning asosiy vazifalari hisoblanadi:

- ❖ yirik soliq to'lovchilar hisobini tashkil etish va ulardan soliq to'g'risidagi qonun hujjatlarida ko'zda tutilgan soliqlar va yig'imlarning to'liq tushishini ta'minlash.

- ❖ yirik soliq to'lovchilar faoliyatida soliq to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya qilinishi bo'yicha soliq nazoratini tashkil etish.

- ❖ yirik soliq to'lovchilarga soliq majburiyatlarini bajarish bo'yicha o'zaro hamkorlik asosida servis-texnik xizmat ko'rsatilishini amalga oshirish.

- ❖ yirik soliq to'lovchilar ma'muriyatchiligi doirasida soliqqa oid huquqbuzarliklarni profilaktika qilish, aniqlash va oldini olish bo'yicha kompleks tadbirlarni amalga oshirish.

Hududlararo inspeksiya o'ziga yuklangan vazifalarga muvofiq quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- o yirik soliq to'lovchilar hisobini tashkil etish va ulardan soliq to'g'risidagi qonun hujjatlarida ko'zda tutilgan soliqlar va yig'imlarning to'liq tushishini ta'minlash sohasida:

- o qonun hujjatlarida belgilangan yirik soliq to'lovchilar mezonlariga mos keladigan yuridik shaxslarni aniqlash va hisobga qo'yish ishlarini yuritadi.

o yuridik shaxslarga ular yirik soliq to'lovchilar jumlasiga kiritilganligi va qonun hujjatlarida belgilangan tartibda hisobga qo'yilganligi to'g'risida xabarnomalar yuboradi.

o yirik soliq to'lovchilar reestrini shakllantiradi va yuritadi.

o yirik soliq to'lovchilar hisobotlarining qabul qilinishi va qayta ishlanishini amalga oshiradi.

o yirik soliq to'lovchilarning shaxsiy kartochkalari yuritilishini amalga oshiradi,

O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti va davlat maqsadli jamg'armalariga to'lanishi lozim bo'lgan va haqiqatda to'langan soliqlar va yig'imlar summolari, shu jumladan, ular bo'yicha imtiyozlar, shuningdek, yirik soliq to'lovchilar bo'yicha moliyaviy jarimalar summolari hisobini yuritadi.

Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha Davlat byudjeti va davlat maqsadli jamg'armalariga soliqlar va yig'imlar tushumi prognozining ishlab chiqilishida ishtirok etadi.

Soliq to'g'risidagi qonun hujjatlarini va soliq ma'muriyatchiligini yanada takomillashtirish bo'yicha takliflar tayyorlashda qatnashadi.

Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar dinamikasining tizimli tahlili asosida soliq solinadigan bazani kengaytirish bo'yicha samarali tadbirlarni amalga oshiradi.

b) yirik soliq to'lovchilar faoliyatida soliq to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya qilinishi bo'yicha soliq nazoratini tashkil etish sohasida:

o o'tkazilayotgan kameral soliq tekshiruvini xolisona amalga oshirish maqsadida qo'shimcha ma'lumotlar olish zarurati yuzaga kelganda qonun hujjatlarida belgilangan tartibda sayyor soliq tekshiruvlarini amalga oshiradi.

o hisobotlarda ko'rsatilgan ishchilar soni bilan haqiqatda ishlovchilar soni, shuningdek, ishlab chiqarish hajmlarining mos kelishi masalalari bo'yicha yirik soliq to'lovchilar faoliyati monitoringini olib boradi. Soliq to'g'risidagi qonun hujjatlari buzilganligi aniqlangan

holatlarda qonun hujjatlarida belgilangan tartibda ularni oldini olish va bartaraf etish choralarini ko'radi.

- o eksport-import operatsiyalari to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya qilinishi yuzasidan o'z vakolatlari doirasida nazoratni amalga oshiradi.

- o qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha nol darajali stavka qo'llanilishining asosligi yuzasidan nazoratni amalga oshiradi.

- o soliq nazoratini amalga oshirishda zamonaviy usullarni qo'llaydi hamda tashqi va ichki manbalardan kelib tushadigan ma'lumotlarni tahlil qilishning ilg'or avtomatlashtirilgan usullarini joriy etadi.

- o yirik soliq to'lovchilar faoliyatining soliq tekshiruvlarini belgilangan tartibda o'tkazadi

- o soliq to'lovchilardan yoki ularning mansabdor shaxslaridan tushuntirishlar oladi, yirik soliq to'lovchilarning mol-mulki mavjudligini tekshiradi, shuningdek, hududlarni, ishlab chiqarish, omborxonalar, savdo binolarini va boshqa binolarni, shu jumladan, yirik soliq to'lovchi tomonidan daromadlar olish uchun foydalaniladigan yoxud soliq solish obyektini saqlash bilan bog'liq joylarni ko'zdan kechiradi yoki tekshiradi.

- o xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan pul mablag'lari va moddiy boyliklarning Buxgalteriya hisobini yuritishning belgilangan tartibiga rioya qilinishini, korxonalar hududiga moddiy boyliklarni olib kirish va u yerdan olib chiqishda korxonalarda ruhsat berish tizimi ishlarining tashkil etilishi holatini tekshiradi.

- o yirik soliq to'lovchining moliya-xo'jalik faoliyatini tekshirish (taftish qilish) jarayonida hisobotdagi ma'lumotlarning ishonchligi va to'g'riligini aniqlash, davlat soliq xizmati organlariga taqdim etilgan moliyaviy hisobotlar va soliq hisob-kitoblarida faktlarning buzib ko'rsatilishini aniqlash va ularni bartaraf etish uchun Buxgalteriya hisoblarini va moliyaviy hisobotlarni tekshiradi.

o moliya-xo'jalik faoliyatini tekshirish (taftish qilish) davomida xomashyo, materiallar, yarim fabrikatlar va tayyor buyumlarni tortib ko'radi va o'Ichaydi, ishlab chiqarilgan mahsulotning haqiqiy tannarxini va taqdim etilgan soliq hisob-kitoblarining to'g'riligini aniqlash uchun xomashyo va materiallar sarfi normalari, ularning mahsulot ishlab chiqarish uchun to'g'ri hisobdan chiqarilishini, tayyor mahsulotning to'liq kirim qilinishini, mahsulot chiqishi normalari hamda moddiy boyliklarni saqlash va tashishda tabiiy yo'qotishlar normalari to'g'ri belgilanishini aniqlash uchun xomashyo va materiallarni ishlab chiqarishda nazorat tariqasida ishlatib ko'radi, xomashyo, materiallar va tayyor mahsulotlarni nazorat tariqasida tekshiradi.

v) yirik soliq to'lovchilarga soliq majburiyatlarini bajarish bo'yicha o'zaro hamkorlik asosida servis-texnik xizmat ko'rsatilishini amalga oshirish sohasida:

o soliq to'lovchining shaxsiy kabineti, shu jumladan, Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali orqali yirik soliq to'lovchilarga elektron xizmatlar ko'rsatilishini amalga oshiradi.

o qonun hujjatlarida belgilangan tartibda o'zaro tuzilgan kelishuv asosida, soliq monitoringida ishtirok etayotgan yirik soliq to'lovchi tomonidan soliq to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya etilishi, soliqlar va yig'implarning to'g'ri hisoblanishi, to'liq va o'z vaqtida to'lanishi yuzasidan soliq monitoringini amalga oshiradi.

o soliq to'g'risidagi qonun hujjatlari normalari, shuningdek, elektron hisobvaraƒ-fakturalarni shakllantirishning axborot tizimlarini qo'llash bo'yicha yirik soliq to'lovchilarga maslahat xizmatlari ko'rsatadi.

o qonun hujjatlarida belgilangan tartibda soliqlar va yig'implarning ayrim turlarini hisoblab chiqarishda yirik soliq to'lovchilarga servis xizmatlari ko'rsatadi.

o soliq to'lovchilar bilan ishlashda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari keng qo'llanilishini ta'minlaydi.

o soliqlar va yig'imglar, shuningdek, moliyaviy jarimalar bo'yicha yirik soliq to'lovchilarning ortiqcha to'langan yoki ortiqcha undirilgan summalarini (nol darajali stavkani qo'llash natijasida hosil bo'lgan qo'shilgan qiymat solig'ining ortiqcha summasi bundan mustasno) qonun hujjatlarida belgilangan tartibda qaytarilishi yoki hisobga olinishini amalga oshiradi.

o yirik soliq to'lovchilarning soliq sohasidagi huquqlari va qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini himoyasini ta'minlaydi.

o yirik soliq to'lovchilar to'g'risidagi ma'lumotlarning qonun hujjatlariga muvofiq sir saqlanishi bo'yicha ishlarni tashkil qiladi.

g) yirik soliq to'lovchilarning ma'muriyatchiligi doirasida soliqqa oid huquqbuzarliklarni profilaktika qilish, aniqlash va oldini olish bo'yicha kompleks tadbirlarni amalga oshirish sohasida:

o hududiy davlat soliq xizmati organlari bilan o'zaro hamkorlik qilish orqali yirik soliq to'lovchilarning soliq solish bazasini, shuningdek, soliq solinadigan obyektlar va soliq solish bilan bog'liq obyektlarning o'z vaqtida, to'liq va ishonchli hisobga olinishini ta'minlaydi.

o soliqqa oid huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshiradi, shu jumladan, ushbu huquqbuzarliklar sodir etilishi sabablarini aniqlaydi va bartaraf etadi, shuningdek, huquqbuzarliklar profilaktikasini bevosita amalga oshiradigan va ishtirok etadigan boshqa organlar va tashkilotlar bilan hamkorlik qiladi.

o qonun hujjatlarida belgilangan tartibda ma'muriy huquqbuzarliklar bo'yicha ishlarni yuritadi.

o soliqqa oid huquqbuzarliklar sodir etgan yirik soliq to'lovchilar hisobini yuritadi, ushbu ma'lumotlarni tahlil qiladi.

o yirik soliq to'lovchilarning soliq qarzini undirish bo'yicha majburiy choralar qo'llanilishini amalga oshiradi.

o yirik soliq to'lovchilarning majburiyatlari yuzaga kelganligi (bekor bo'lganligi) to'g'risida ma'lumotlar taqdim etadigan organlar va tashkilotlar bilan o'zaro hamkorlik qiladi.

o boshqa vazirlik va idoralar bilan birgalikda yirik soliq to'lovchilarning moliya-xo'jalik faoliyati yuzasidan tahliliy o'rganish o'tkazadi va ushbu o'rganish doirasida soliqqa oid huquqbuzarliklar bilan kurashish bo'yicha uzoq muddatli va joriy dasturlarni ishlab chiqadi va amalga oshiradi.

o yirik soliq to'lovchilarning soliq solish masalalari va soliq to'g'risidagi qonun hujjatlari buzilishi to'g'risidagi murojaatlarini belgilangan tartibda ko'rib chiqadi.

o soliq solishga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlarni ommaviy axborot vositalari va seminarlar, brifinglar, matbuot konferensiyalar, «davra suhbatlari» va boshqa tadbirlarni tashkil etish orqali yirik soliq to'lovchilarga yetkazish va tanishtirish bo'yicha ishlarni amalga oshiradi.

4.4. Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasining huquqlari va majburiyatlari

Hududlararo inspeksiya o'ziga yuklangan vazifalar va funksiyalarni bajarish uchun quyidagi huquqlarga ega:

o yirik soliq to'lovchilardan Hududlararo inspeksiya vakolatiga kiruvchi masalalar bo'yicha qarorlar qabul qilish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar va materiallarni so'rash va olish.

o qonun hujjatlarida belgilangan tartibda yirik soliq to'lovchilarning buxgalteriya va soliq hisobi axborot tizimlaridan, shuningdek, hisob hujjatlaridan foydalanish.

o davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari va boshqa tashkilotlardan Hududlararo inspeksiya vakolatiga kiruvchi masalalarni hal qilish uchun zarur bo'lgan axborotlar, ma'lumotlar va ma'lumotnomalarni so'rash va bepul olish.

o yirik soliq to'lovchilarda o'tkazilayotgan kameral soliq tekshiruvini xolisona amalga oshirish maqsadida qo'shimcha

ma'lumotlar olish zarurati yuzaga kelganda qonun hujjatlarida belgilangan tartibda sayyor soliq tekshiruvlarini amalga oshirish.

- o hisobotlarda ko'rsatilgan ishchilar soni bilan haqiqatda ishlovchilar soni, shuningdek, ishlab chiqarish hajmlari va ishlab chiqarish faoliyatida aktivlardan foydalanishning mos kelishi masalalari bo'yicha yirik soliq to'lovchilar faoliyati monitoringini amalga oshirish.

- o soliq monitoringini amalga oshirishda soliq to'lovchidan qonun hujjatlarida belgilangan tartibda soliqlar va yig'implarning to'g'ri hisoblanishi, to'liq va o'z muddatida to'lanishi bilan bog'liq bo'lgan zarur hujjatlar, ma'lumotlar, tushuntirishlarni talab qilib olish.

- o yirik soliq to'lovchilarga faoliyatida o'tkazilgan xronometraj ko'zdan kechirish natijalariga ko'ra tovar (ish, xizmat)lar realizatsiyasidan kamaytirib ko'rsatilgan tushumni qayta hisob-kitob qilgan holda soliqlarni hisoblashni amalga oshirish haqida belgilangan tartibda talabnoma yuborish.

- o hududiy davlat soliq xizmati organlari bilan o'zaro hamkorlik qilish orqali soliqlar va yig'implarni hisoblash uchun asos bo'luvchi kuzatuv dalolatnomalarini tuzgan holda yirik soliq to'lovchilar hisobini yuritish.

Belgilangan tartibda quyidagilarni olish:

- o vakolatli organlardan yirik soliq to'lovchilarga litsenziya va boshqa ruhsat beruvchi hujjatlar berilganligi, shuningdek, ularning bekor qilinganligi, amal qilishi to'xtatilganligi yoki tugatilganligi to'g'risidagi ma'lumotlar.

- o qurilish sohasida nazorat qiluvchi davlat organlaridan yer maydonlari va obyektlarni qurishga ruhsat beruvchi hujjatlarning mavjudligi, jumladan, loyiha-smeta hujjatlari va qurilishni yakunlash muddatlari to'g'risidagi ma'lumotlar.

- o ko'chmas mulkka bo'lgan huquqni davlat ro'yxatidan o'tkazuvchi organlardan tegishli hududda joylashgan yer maydoni yoki boshqa ko'chmas mulkdan foydalanish huquqi to'g'risidagi ma'lumotlar.

o suv resurslari hisobini yurituvchi organlardan yirik soliq to'lovchilar tomonidan foydalanilgan suv hajmlari to'g'risidagi ma'lumotlar.

o notarial idoralardan yirik soliq to'lovchilar bo'yicha amalga oshirilgan notarial harakatlar to'g'risidagi ma'lumotlar.

o foydalanishga berilgan yer qa'ri maydonlarining davlat hisobi va yer qa'ri maydonlaridan foydalanish huquqini davlat ro'yxatidan o'tkazishni amalga oshiruvchi organlardan yer qa'ri maydoni joylashgan joy va mazkur yer qa'ri maydonidan foydalanish huquqi berilgan shaxs to'g'risidagi ma'lumotlar.

o qimmatli qog'ozlar markaziy depozitariysidan u va investitsion vositachilar tomonidan ro'yxatga olingan aksiyalar bilan bitimlar to'g'risida axborot.

o bank va boshqa kredit-moliya muassasalaridan yirik soliq to'lovchilarning hisob va boshqa raqamlarida amalga oshirilgan operatsiyalar to'g'risidagi ma'lumotlar.

o bojxona va boshqa vakolatli organlardan import-eksport operatsiyalari bajarilishi to'g'risidagi ma'lumotlar va yirik soliq to'lovchilar to'g'risidagi boshqa zarur axborot.

o tegishli vazirlik va idoralardan Hududlararo inspeksiya vakolati doirasida yuklangan vazifalami bajarishi uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar va boshqa turdagi axborotlar.

o soliq ma'muriyatchiligi sohasidagi xorijiy davlatning vakolatli organidan Qo'mita bilan kelishilgan holda yirik soliq to'lovchilar va ularning o'zaro aloqador yuridik shaxslari tomonidan soliq to'g'risidagi qonun hujjatlari, shuningdek, xalqaro shartnomalar bo'yicha majburiyatlarining bajarilishi to'g'risidagi ma'lumotlar.

o huquqbuzarlik holatlari aniqlanganda mansabdor shaxslar hamda fuqarolarni tushuntirish berish uchun Hududlararo inspeksiyaga belgilangan tartibda taklif qilish.

o soliq majburiyati bo'yicha da'vo qilish muddati mobaynida soliqlar va yig'implarning hisoblab chiqilgan summasini hisoblab chiqarish yoki qayta ko'rib chiqish.

o yirik soliq to'lovchilar qayd etilgan manzilda bo'Imaganda, shuningdek, soliq hisoboti va moliyaviy hisobot, kameral soliq tekshiruvlari natijalari bo'yicha tafovutlarning asoslari yoxud aniqlash-tirilgan soliq hisoboti belgilangan muddatda taqdim etilmaganda ularning bankdagi hisobraqamlari bo'yicha operatsiyalarini O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksida belgilangan tartibda to'xtatish.

Qonun hujjatlarida belgilangan tartibda:

✓ soliqqa oid huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqish hamda yirik soliq to'lovchilarga nisbatan moliyaviy jarimalar qo'llash.

✓ ma'muriy huquqbuzarliklarga doir ishlarni ko'rib chiqish hamda ma'muriy choralar ko'rish.

✓ yirik soliq to'lovchilar tomonidan noqonuniy olingan mablag'larni davlat daromadiga undirish bo'yicha sudga da'vo kiritish.

✓ yirik soliq to'lovchilar tomonidan kameral soliq tekshiruvi natijalari bo'yicha aniqlangan tafovutlarning asoslari taqdim etilmagan taqdirda soliqlar va yig'implarni sud tartibida undirish.

✓ davlat ulushlari bo'yicha dividendlarni va yirik soliq to'lovchi hisoblangan davlat unitar korxonalarining sof foydasidan Davlat byudjetiga ajratmalarni undirish.

✓ yirik soliq to'lovchilarga ularning majburiyatlari bajarilishi lozimligi hamda soliq qarzdorligini majburiy undirish bo'yicha qo'llanilayotgan choralar to'g'risidagi talabnomani qonun hujjatlarida belgilangan tartibda yuborish.

✓ yirik soliq to'lovchi tomonidan soliq hisoboti taqdim etilgan sanadan e'tiboran o'n kun mobaynida yozma ariza berilmagan taqdirda, soliqlar va yig'implarning ortiqcha to'langan summalarini soliq qarzini, shu jumladan, ular bo'yicha penya va jarimalarni uzish hisobiga hisobga

olishni amalga oshirish to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi G'aznachiligiga mustaqil ravishda xulosa taqdim etish.

Foyda solig'i, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq, mol-mulk solig'i bo'yicha joriy to'lovlar summasi hisob-kitob bo'yicha byudjetga to'lanadigan soliq summasiga nisbatan 10 foizdan ko'proq kamaytirilgan taqdirda, joriy to'lovlarni soliqlarning haqiqiy summasidan kelib chiqib, penya hisoblagan holda qayta hisoblash.

Hududlararo inspeksiya vakolatlari doirasida masalalarni ishlab chiqish uchun belgilangan tartibda shartnoma asosida ekspertiza tayinlash, shuningdek, soliq nazoratining shakllarini amalga oshirish uchun ilmiy va boshqa tashkilotlar, mutaxassislar, shu jumladan, tarjimonlar va ekspertlarni jalb qilish.

Yirik soliq to'lovchilarga nisbatan soliq nazoratining shakllarini amalga oshirish bo'yicha o'zaro hamkorlikni ta'minlash uchun Qo'mita markaziy apparati tarkibiy tuzilmalarining xodimlarini jalb qilish, shu maqsadda ekspert hamda ishchi guruhlar tashkil etish.

Nazorat tadbirlari natijasida nazorat obyektlari mansabdor shaxslari harakatlarida jinoyat alomatlari mavjud huquqbuzarlik holatlari aniqlanganda, hujjatlarni huquqni muhofaza qiluvchi organlarga taqdim etish.

Davlat soliq xizmati organlarining tizimidagi mavjud hujjatlardan foydalanish huquqini olish.

Davlat soliq xizmati organlarining axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ma'lumotlar bazasidan foydalanish huquqini olish.

Foydalanish huquqi faqat Hududlararo inspeksiya xodimlariga beriladigan lokal axborot tarmoqlardan foydalanish, o'zining dasturiy mahsulotlari va axborot tizimlarini yaratish.

Faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari bo'yicha parametrlar bajarilishini hisobga olib, Hududlararo inspeksiya xodimlarini Qo'mita bilan kelishilgan holda moddiy rag'batlantirish, individual ustamalarni belgilash.

Qonun hujjatlariga asosan davlat soliq xizmati organlarining vakolat doirasiga kiradigan boshqa huquqlaridan foydalanish.

Hududlararo inspeksiya quyidagilar uchun javobgardir:

❖ Hududlararo inspeksiyaga yuklangan funksiya va vazifalarning sifatli va o'z vaqtida bajarilishini ta'minlash.

❖ yirik soliq to'lovchilar tomonidan soliqlar va yig'implarning Davlat byudjeti va davlat maqsadli jamg'armalariga tushishini ta'minlash, shuningdek, ularning soliq solinadigan bazasini kengaytirishga yo'naltirilgan takliflar ishlab chiqish.

❖ Qo'mitaga kiritiladigan hujjat loyihalari hamda takliflar, shuningdek, ular tomonidan qabul qilinadigan qarorlarning sifati, natijalari va oqibati.

❖ davlat soliq xizmati organlarini rivojlantirish bo'yicha dasturlar, chora-tadbirlar rejaları, «yo'l xaritalari» va boshqa dasturiy hujjatlarining samarali amalga oshirilishi, muammoli masalalar hal etilishi.

❖ yirik soliq to'lovchilarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish va ularga rioya qilishlarini ta'minlash.

Quyidagilar Hududlararo inspeksiya boshlig'ining asosiy funksional majburiyatlari hisoblanadi:

❖ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi, shuningdek, boshqa normativ-huquqiy hujjatlar talablariga rioya qilish.

❖ Hududlararo inspeksiya faoliyati yuzasidan umumiy rahbarlikni amalga oshirish, qonun hujjatlari bilan Hududlararo inspeksiyaga yuklangan funksiya va vazifalarning bajarilishini tashkil qilish.

❖ Hududlararo inspeksiya faoliyati bilan bog'liq bo'lgan prognoz ko'rsatkichlarini so'zsiz ta'minlash bo'yicha amaliy choralar ishlab chiqish va qabul qilish.

❖ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi hujjatlari va topshiriqlarining bajarilishini ta'minlash, Hududlararo inspeksiya xodimlarining ijro intizomini mustahkamlash bo'yicha amaliy kompleks chora-tadbirlarni

amalgam oshirish, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi Prezidentining hujjatlari va topshiriqlari samarali va natijali ijro etilishi, shuningdek, ijro intizomi mustahkamlanishi uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Davlat maslahatchilarining, Vazirlar Mahkamasi va uning komplekslari, davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari hamda barcha darajalardagi hokimliklar rahbarlarining shaxsiy javobgarligi to'g'risida» 2017-yil 11-apreldagi PQ-2881-son qarori va Vazirlar Mahkamasining «Ijro intizomini mustahkamlash chora-tadbirlari to'g'risida» 1999-yil 12-yanvardagi 12-son qaroriga muvofiq topshiriqlarning o'z vaqtida va sifatli bajarilishi uchun shaxsiy javobgarligini oshirish bo'yicha choralar ko'rish.

❖ Qo'mita Hay'ati qarorlari, Qo'mita raisi va uning o'rinbosarlari buyruqlari va topshiriqlarining o'z vaqtida va sifatli ijrosini ta'minlash.

❖ o'z o'rinbosarlari vakolatlarini belgilash, ular o'rtasida vazifalarni taqsimlash, Hududlararo inspeksiyaning boshqa mansabdor shaxslari vakolatlarini belgilash, Hududlararo inspeksiya faoliyatining alohida uchastkalariga rahbarlik qilish uchun o'z o'rinbosarlari va boshqa mansabdor shaxslarning shaxsiy mas'uliyati darajasini belgilash.

❖ Hududlararo inspeksiyaning faoliyatini rejalashtirilishni tashkil qilish hamda inspeksiyaning va o'z o'rinbosarlarining har choraklik ishlar rejalarini tasdiqlash, ularning bajarilishi yuzasidan nazoratni ta'minlash.

❖ Hududlararo inspeksiya tizimidagi kadrlarni tanlash va joy-joyiga qo'yish, ularning samarali faoliyati uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, Hududlararo inspeksiyaning kadrlar zaxirasini shakllantirish.

❖ Qo'mita nomenklaturasiga kiradigan vakant lavozimlarga taklif etilgan kadrlar, shuningdek, Hududlararo inspeksiya uchun ishga qabul qilinayotgan boshqa kadrlarning professionalligi, o'z ishini

bilishi, amaliy tajribasi, yuqori darajadagi ishchanlik va ma'naviy-axloqiy fazilatlarini kafolatini ta'minlash.

❖ Hududlararo inspeksiya boshlig'i va xodimlari xizmat safarlarini qonun hujjatlari talablariga to'la muvofiq ravishda tashkil etish, xizmat safarlarining asoslanganligi, samaradorligi va natijadorligini, safar uchun ajratiladigan mablag'lardan maqsadli va oqilona foydalanilishini ta'minlash.

❖ Hududlararo inspeksiya xodimlarini rag'batlantirish va intizomiy javobgarlikka tortish masalalarini hal qilish, o'z o'rinbosarlarini rag'batlantirish hamda intizomiy javobgarlikka tortish, shu jumladan, ularning egallab turgan lavozimida qolishi maqsadga muvofiqligiga doir masalalarni ko'rib chiqish bo'yicha takliflar kiritish, ularning shaxsiy javobgarligini oshirishga doir tizimli choralarni amalga oshirish.

❖ Hududlararo inspeksiya xodimlarining Qo'mita tomonidan belgilangan tartibda tasdiqlanadigan xodimlarning odob-axloq qoidalariga rioya qilishlarini ta'minlash.

❖ O'zbekiston Respublikasining «Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida»gi Qonuni talablariga muvofiq Hududlararo inspeksiya faoliyati doirasida korrupsiya va boshqa huquqbuzarliklarning oldini olish choralari ko'rish, shuningdek, huquqni qo'llash amaliyotini va qonun hujjatlarini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqish hamda amalga oshirish yo'li bilan ularning sodir etilishiga ko'maklashuvchi sabablar va shart-sharoitlarni aniqlash, tahlil qilish, bartaraf etish.

❖ Hududlararo inspeksiya xodimlarining faoliyati samaradorligini hamda natijadorligini tizimli tanqidiy tahlil qilish, majlislarda ularning shaxsiy hisobotlarini eshitish, yakunlari bo'yicha zarur choralar ko'rish.

❖ Hududlararo inspeksiya faoliyatiga oid masalalar bo'yicha qonun hujjatlarini takomillashtirish, shuningdek, davlat xizmatlari ko'rsatishning samaradorligi, sifatligi va ochiqligini oshirish bo'yicha

takliflar ishlab chiqish hamda ularni ko'rib chiqish uchun Qo'mita rahbariyatiga kiritish.

❖ Hududlararo inspeksiya xodimlarini tizimli qayta tayyorlash va malakasini oshirish bo'yicha tashabbus ko'rsatish.

❖ belgilangan tartibda rahbarlar va mutaxassislarni attestatsiyadan o'tkazish bo'yicha ishchi komissiyani tashkil qilish, shuningdek, ularga belgilangan tartibda maxsus unvonlar berish to'g'risida takliflar kiritish.

❖ yirik soliq to'lovchilarning murojaatlarini ko'rib chiqish bo'yicha samarali ishlarni tashkil qilish.

❖ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalq qabulxonalari bilan samarali hamkorlik qilish, qonun hujjatlariga muvofiq ularning faoliyatida faol ishtirok etish, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Virtual qabulxonasidan tushadigan yirik soliq to'lovchilarning murojaatlarini o'z vaqtida va to'laqonli ko'rib chiqish.

❖ davlat sirlariga kiritilgan axborot va maxfiy axborot bilan ishlashda qonun hujjatlari talablariga rioya qilish.

Quyidagilar Hududlararo inspeksiya boshlig'i o'rinbosarlarining asosiy funksionalmajburiyatlari hisoblanadi:

✓ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi, shuningdek, boshqa normativ-huquqiy hujjatlar talablariga rioya qilish.

✓ boshliq vaqtincha bo'lmaganda tegishli buyruq asosida uning vazifalarini bajarish.

✓ Hududlararo inspeksiyaning mutasaddilik qilinadigan tarkibiy bo'linmalari faoliyatini muvofiqlashtirish, nazorat qilish va unga bevosita rahbarlik qilish, ularning xodimlari o'rtasida vazifalarni taqsimlash.

✓ mutasaddilik qilinadigan tarkibiy bo'linmalar tomonidan prognoz ko'rsatkichlariga so'zsiz erishishni ta'minlash choralarini ko'rish, tarkibiy bo'linmalar rahbarlarining hisobotlarini muntazam ravishda eshitib borish va qayd etilgan ko'rsatkichlarga erishish uchun ularning shaxsiy javobgarligini oshirish.

✓ mutasaddilik qilinadigan tarkibiy bo'linmalar rahbarlarining har choraklik rejalarini tasdiqlash, ularning bajarilishi yuzasidan nazoratni ta'minlash.

✓ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi hujjatlari va topshiriqlarining bajarilishini ta'minlash, Hududlararo inspeksiyada tarkibiy bo'linmalar rahbarlarining ijro intizomini mustahkamlash bo'yicha amaliy kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi Prezidentining hujjatlari va topshiriqlari samarali va natijali ijro etilishi, shuningdek, ijro intizomi mustahkamlanishi uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Davlat maslahatchilarining, Vazirlar Mahkamasi va uning komplekslari, davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari hamda barcha darajalardagi hokimliklar rahbarlarining shaxsiy javobgarligi to'g'risida» 2017-yil 11-apreldagi PQ-2881-son qarori va Vazirlar Mahkamasining «Ijro intizomini mustahkamlash chora-tadbirlari to'g'risida» 1999-yil 12-yanvardagi 12-son qaroriga muvofiq topshiriqlarning o'z vaqtida va sifatli bajarilishi uchun shaxsiy javobgarligini oshirish bo'yicha choralar ko'rish.

✓ Qo'mita hay'ati qarorlari, Qo'mita raisi va uning o'rinbosarlari, shuningdek, Hududlararo inspeksiya boshlig'ining buyruqlari va topshiriqlarining ijrosini ta'minlash.

✓ mutasaddilik qilinadigan tarkibiy bo'linmalarda kadrlarni tanlash va joy-joyiga qo'yish bo'yicha boshliqqa takliflar taqdim etish, ularning professionalligi, o'z ishini bilishi, amaliy tajriba, yuqori darajadagi ishchanlik va ma'naviy-axloqiy fazilatlariga ega ekanligi kafolatini ta'minlash, ularning kasbiy malakasini oshirish bo'yicha choralar ko'rish.

✓ xizmat safarlarini qonun hujjatlari talablariga to'la muvofiq ravishda tashkil etish, xizmat safarlarining asoslanganligi, samaradorligi va natijadorligini, safar uchun ajratiladigan mablag'lardan maqsadli va oqilona foydalanilishini ta'minlash.

✓ mutasaddilik qilinadigan tarkibiy bo'linmalar rahbarlari va xodimlarining faoliyati samaradorligini hamda natijadorligini tizimli tanqidiy tahlil qilish, majlislarida ularning shaxsiy hisobotlarini eshitish.

✓ mutasaddilik qilinadigan tarkibiy bo'linmalar rahbarlari va xodimlarini rag'batlantirish va intizomiy javobgarlikka tortish, shu jumladan, ularning egallab turgan lavozimida qolishi maqsadga muvofiqligiga doir masalalarni ko'rib chiqish bo'yicha takliflarni Hududlararo inspeksiya boshlig'iga kiritish, funksional majburiyatlar va yuklangan vazifalar bajarilishi uchun ularning shaxsiy mas'uliyatini oshirish bo'yicha tizimli choralarni amalga oshirish.

✓ O'zbekiston Respublikasining «Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'g'risida»gi Qonuni talablariga muvofiq Hududlararo inspeksiya faoliyati doirasida korrupsiya va boshqa huquqbuzarliklarning oldini olish choralarni ko'rish, shuningdek, huquqni qo'llash amaliyotini va qonun hujjatlarini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqish hamda amalga oshirish yo'li bilan ularning sodir etilishiga ko'maklashuvchi sabablar va shart-sharoitlarni aniqlash, tahlil qilish, bartaraf etish.

✓ yirik soliq to'lovchilarning murojaatlarini ko'rib chiqish bo'yicha samarali ishlarni tashkil qilish.

✓ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalq qabulxonalari bilan samarali hamkorlik qilish, qonun hujjatlariga muvofiq ularning faoliyatida faol ishtirok etish, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Virtual qabulxonasidan tushadigan yirik soliq to'lovchilarning murojaatlarini o'z vaqtida va to'laqonli ko'rib chiqish.

✓ davlat sirlariga kiritilgan axborot va maxfiy axborot bilan ishlashda qonun hujjatlari talablariga rioya qilish.

Quyidagilar Hududlararo inspeksiya tarkibiy bo'linmalari rahbarlarining asosiy funksional majburiyatlari hisoblanadi:

- O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlari, O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi, shuningdek, boshqa normativ-huquqiy hujjatlar talablariga rioya qilish.

- tarkibiy bo‘linmalar faoliyatiga bevosita rahbarlik qilishni amalga oshirish, ushbu bo‘linmalarga yuklangan vazifalar va funksiyalarning bajarilishini tashkil etish.

- prognoz ko‘rsatkichlarining bajarilishini muntazam ravishda tahlil qilish hamda tarkibiy bo‘linmalarning ushbu ko‘rsatkichlarga so‘zsiz erishishini ta‘minlashga qaratilgan qo‘shimcha choralar ko‘rish bo‘yicha takliflarni mutasaddilik qiladigan Hududlararo inspeksiya boshlig‘i o‘rinbosarlariga kiritish.

- O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti va O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi hujjatlari va topshiriqlarining bajarilishini ta‘minlash, Hududlararo inspeksiya xodimlarining ijro intizomini mustahkamlash bo‘yicha amaliy kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish, shuningdek, tarkibiy bo‘linmalar xodimlarining O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining hujjatlari va topshiriqlari samarali va natijali ijro etilishi, shuningdek, ijro intizomi mustahkamlanishi uchun O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Davlat maslahatchilarining, Vazirlar Mahkamasi va uning komplekslari, davlat va xo‘jalik boshqaruvi organlari hamda barcha darajalardagi hokimliklar rahbarlarining shaxsiy javobgarligi to‘g‘risida» 2017-yil 11-apreldagi PQ-2881-son qarori va Vazirlar Mahkamasining «Ijro intizomini mustahkamlash chora-tadbirlari to‘g‘risida» 1999-yil 12-yanvardagi 12-son qaroriga muvofiq topshiriqlarning o‘z vaqtida va sifatli bajarilishi uchun shaxsiy javobgarligini oshirish bo‘yicha choralar ko‘rish.

- Qo‘mita hay‘ati qarorlari, Qo‘mita raisi va uning o‘rinbosarlari, Hududlararo inspeksiya boshlig‘i va uning o‘rinbosarlari buyruqlari va, topshiriqlarining o‘z vaqtida va sifatli bajarilishini ta‘minlash.

- tarkibiy bo'linmalarning har choraklik ish rejaları ishlab chiqilishini ta'minlash, tasdiqqa kiritish, ularda belgilangan vazifalar va tadbirlarning o'z vaqtida va sifatli bajarilishini ta'minlash.

- tarkibiy bo'linmalarga yuklangan vazifalarning ijrosini muvofiqlashtirish va nazorat qilishni amalga oshirish.

- tarkibiy bo'linmalar faoliyati masalalaridagi qonun hujjatlarini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish va ularni Hududlararo inspeksiya rahbariyatiga ko'rib chiqish uchun kiritish.

- boshliq o'rinbosarlariga kadrlarni tanlash va joy-joyiga qo'yishda takliflar berish, ularning professionalligi, o'z ishini bilishi, amaliy tajriba, yuqori darajadagi ishchanlik va ma'naviy-axloqiy fazilatlarga ega ekanligi kafolatini ta'minlash, ularning kasbiy malakasini oshirish bo'yicha choralar ko'rish, bo'linmalarda kadrlar zaxirasini shakllantirish.

- xizmat safarlarini qonun hujjatlari talablariga to'la muvofiq ravishda tashkil etish, xizmat safarlarining asoslanganligi, samaradorligi va natijadorligini, safar uchun ajratiladigan mablag'lardan maqsadli va oqilona foydalanilishini ta'minlash.

- tarkibiy bo'linmalar xodimlari faoliyatining samaradorligini va natijadorligini tizimli tanqidiy tahlil qilish, majlislarida ularning shaxsiy hisobotlarini eshitish, natijalari bo'yicha zaruriy choralar ko'rish.

- O'zbekiston Respublikasining «Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida»gi Qonuni talablariga muvofiq Hududlararo inspeksiya faoliyati doirasida korrupsiya va boshqa huquqbuzarliklarning oldini olish choralari ko'rish, shuningdek, huquqni qo'llash amaliyotini va qonun hujjatlarini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqish hamda amalga oshirish yo'li bilan ularning sodir etilishiga ko'maklashuvchi sabablar va shart-sharoitlarni aniqlash, tahlil qilish, bartaraf etish.

- yirik soliq to'lovchilarning murojaatlarini ko'rib chiqish.

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalq qabulxonalarini bilan samarali hamkorlik qilish, qonun hujjatlariga muvofiq ularning

faoliyatida faol ishtirok etish, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Virtual qabulxonasidan tushadigan yirik soliq to'lovchilarning murojaatlarini o'z vaqtida va to'laqonli ko'rib chiqish.

• davlat sirlariga kiritilgan axborot va maxfiy axborot bilan ishlashda qonun hujjatlari talablariga rioya qilish.

Hududlararo inspeksiya boshlig'i Hududlararo inspeksiyaning faoliyati to'g'risida Qo'mita raisi oldida muntazam ravishda hisobot beradi.

Qo'mita raisining o'rinbosarlari Hududlararo inspeksiya rahbarlariga yuklangan vazifalarni samarali bajarishlari bo'yicha ularning faoliyatini doimiy nazorat qilib boradilar.

Har choraklik baho natijalari bo'yicha Hududlararo inspeksiyaning alohida o'mak ko'rsatgan rahbarlari va xodimlari rag'batlantiriladi yoki yo'l qo'yilgan jiddiy kamchiliklari uchun egallab turgan lavozimidan ozod qilishgacha bo'lgan javobgarlikka tortiladi.

Takrorlash uchun savollar:

1. Yuridik shaxslarni yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritishning mezonlarini tushuntirib bering?

2. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish tartibi nimalardan iborat?

3. Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasining asosiy vazifalari va funksiyalarini tushuntirib bering?

4. Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasining qanday huquqlari va majburiyatlari mavjud?

5. Hududlararo inspeksiya tarkibiy bo'linmalari rahbarlarining asosiy majburiyatlari?

6. Hududlararo inspeksiyaning asosiy vazifalari?

7. Hududlararo inspeksiyaning asosiy funksiyalari?

8. "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4611-son qarori mazmuni?

4-BOB BO'YICHA TESTLAR

1. Qaysi toifadagi soliq to'lovchilar yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiradi?

- a) aksiz solig'iga tortiladigan tovarlarni ishlab chiqaruvchi va aksiz to'lanadigan xizmat ko'rsatuvchi korxonalar
- b) tijorat banklari, tovar-xomashyo, fond va valyuta birjalari
- c) "Navoiy KMK" DK, "Olmaliq KMK" AJ hamda ularning tarkibiga kiruvchi tashkilotlar
- d) barchasi

2. Yirik soliq to'lovchilar ro'yxatiga kiritilgan yoki ro'yxatidan chiqarilgan yuridik shaxslar O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi tomonidan tegishli buyruq qabul qilingan kundan e'tiboran necha kundan keyin xabardor qilinadi?

- a) 5 kun ichida yozma
- b) 3 kun ichida yozma
- c) 5 ish kuni ichida yozma
- d) 7 kun ichida yozma

3. Yangi tahrirdagi Soliq kodeksi qachondan amalga kiritilgan?

- a) 2020-yil 1-yanvardan
- b) 2019-yil 1-apreldan
- c) 2019-yil 1-yanvardan
- d) 2008-yil 1-apreldan

4. Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasi to'g'risidagi NIZOM qachon tasdiqlangan?

- a) 17.04.2019
- b) 17.04.2020
- c) 01.04.2019
- d) 01.04.2020

5. Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasining asosiy vazifalari?

a) yirik soliq to'lovchilar hisobini tashkil etish va ulardan soliq to'g'risidagi qonun hujjatlarida ko'zda tutilgan soliqlar va yig'implar-ning to'liq tushishini ta'minlash .

b) yirik soliq to'lovchilar faoliyatida soliq to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya qilinishi bo'yicha soliq nazoratini tashkil etish

c) yirik soliq to'lovchilarga soliq majburiyatlarini bajarish bo'yicha o'zaro hamkorlik asosida servis-texnik xizmat ko'rsatilishini amalga oshirish

d) barchasi

6. Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasining asosiy vazifasi?

a) yirik soliq to'lovchilar ma'muriyatchiligi doirasida soliqqa oid huquqbuzarliklarni profilaktika qilish, aniqlash va oldini olish bo'yicha kompleks tadbirlarni amalga oshirish

b) yuridik shaxslarga ular yirik soliq to'lovchilar jumlasiga kiritilganligi va qonun hujjatlarida belgilangan tartibda hisobga qo'yilganligi to'g'risida xabarnomalar yuboradi

c) yirik soliq to'lovchilar reestrini shakllantiradi va yuritadi

d) yirik soliq to'lovchilar bo'yicha Davlat byudjeti va davlat maqsadli jamg'armalariga soliqlar va yig'implar tushumi prognozining ishlab chiqilishida ishtirok etadi

7. Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasining asosiy funksiyalari?

a) barchasi

b) yuridik shaxslarga ular yirik soliq to'lovchilar jumlasiga kiritilganligi va qonun hujjatlarida belgilangan tartibda hisobga qo'yilganligi to'g'risida xabarnomalar yuboradi

c) yirik soliq to'lovchilar reestrini shakllantiradi va yuritadi

d) yirik soliq to'lovchilar bo'yicha Davlat byudjeti va davlat maqsadli jamg'armalariga soliqlar va yig'implar tushumi prognozining ishlab chiqilishida ishtirok etadi

8. Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasining asosiy funksiyasi?

a) yirik soliq to'lovchilar hisobini tashkil etish va ulardan soliq to'g'risidagi qonun hujjatlarida ko'zda tutilgan soliqlar va yig'imlarning to'liq tushishini ta'minlash

b) yirik soliq to'lovchilar faoliyatida soliq to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya qilinishi bo'yicha soliq nazoratini tashkil etish

c) yirik soliq to'lovchilarga soliq majburiyatlarini bajarish bo'yicha o'zaro hamkorlik asosida servis-texnik xizmat ko'rsatilishini amalga oshirish

d) yirik soliq to'lovchilar reestrini shakllantiradi va yuritadi

9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentini 29.06.2018 yildagi PF-5468-sonli Farmonning asosiy mazmun va mohiyati qaysi javobda to'g'ri keltirilgan?

a) soliq nazoratining xorijda keng qo'llanilayotgan ilg'or va sinalgan shakl va usullarini joriy etish

b) Soliq kodeksining yangi tahrirdagi loyihasini ishlab chiqish

c) soliq siyosati konsepsiyasini tasdiqlash va shu asosda strategiya taktikani belgilab olish

d) yangi soliq turlarini joriy etish

10. Davlat soliq qo'mitasi tomonidan soliq to'lovchilarning identifikatsiya raqamlarini (STIR) berish va qo'llash tizimi qachon joriy etildi?

a) 1997-yil 1-aprel

b) 1994-yil 1-yanvar

c) 1992-yil 1-mart

d) 1998-yil 1-yanvar

V BOB. QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I

5.1. Qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchilar va soliq solish obyekti

O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi va tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qiluvchi quyidagilar qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchilar deb e'tirof etiladi:

❖ O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari.

❖ tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan daromadi soliq davrida bir milliard so'mdan oshgan yoxud ixtiyoriy ravishda qo'shilgan qiymat solig'ini to'lashga o'tgan yakka tartibdagi tadbirkorlar.

❖ O'zbekiston Respublikasi hududida tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qiluvchi chet el yuridik shaxslari, agar tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilish joyi deb O'zbekiston Respublikasi e'tirof etilsa.

❖ faoliyatni O'zbekiston Respublikasida doimiy muassasalar orqali amalga oshiruvchi chet el yuridik shaxslari.

❖ oddiy shirkat shartnomasi (birgalikdagi faoliyat to'g'risidagi shartnoma) doirasida amalga oshiriladigan faoliyat bo'yicha oddiy shirkatning ishlarini yuritish vazifasi zimmasiga yuklatilgan ishonchli shaxs – oddiy shirkatning ishtirokchisi.

❖ O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi orqali tovarlarni olib o'tuvchi shaxslar. Mazkur shaxslar bojxona to'g'risidagi qonunchilikka muvofiq qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchilar deb e'tirof etiladi.

Qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha soliq majburiyatlari soliq agentlari tomonidan bajariladi.

Quyidagilar soliq to'lovchilar deb hisoblanmaydi:

• davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari – o'z zimmasiga yuklatilgan vazifalarni bajarish doirasida.

- aylanmadan olinadigan soliqni to'lovchi shaxslar.

Soliq to'lovchilar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartibda soliq organlarida qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchi sifatida maxsus ro'yxatdan o'tkazish hisobida turadi.

Quyidagilar soliq solish obyektidir:

✓ realizatsiya qilish joyi O'zbekiston Respublikasi bo'lgan tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilish bo'yicha aylanma.

✓ O'zbekiston Respublikasi hududiga tovarlarni olib kirish.

Faoliyatni O'zbekiston Respublikasida doimiy muassasa orqali amalga oshiruvchi chet el yuridik shaxslari tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilish bo'yicha aylanmani bunday doimiy muassasaning faoliyatidan kelib chiqqan holda belgilaydi.

Quyidagilar soliq solish obyekti hisoblanmaydi:

✓ yakka tartibdagi tadbirkor tomonidan o'z tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog'liq bo'lmagan shaxsiy (oilaviy) mol-mulkni realizatsiya qilish.

✓ yuridik shaxs qayta tashkil etilayotganda uning mol-mulkini huquqiy vorisga (huquqiy vorislarga) o'tkazish.

✓ ishonchli boshqaruvning muassisi tomonidan mol-mulkni ishonchli boshqaruvchiga berish va ishonchli boshqaruv shartnomasi-ning amal qilish muddati tugagan taqdirda, ishonchli boshqaruvchining o'zi ishonchli boshqaruvga berilgan mol-mulkni qaytarishi.

✓ milliy valyuta yoki chet el valyutasi muomalasi bilan bog'liq operatsiyalarni amalga oshirish.

Tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishda soliq bazasi soliq to'lovchi tomonidan o'zi ishlab chiqargan yoki olgan tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishning o'ziga xos xususiyatlariga qarab aniqlanadi.

Tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishda soliq bazasi soliq to'lovchi tomonidan bojxona to'g'risidagi qonunchilikka muvofiq aniqlanadi.

Soliq bazasini aniqlash chog'ida tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishdan olingan tushum soliq to'lovchining ushbu tovarlarga (xizmatlarga) pulda va natura shakllaridagi to'lov, shu jumladan, qimmatli qog'ozlar bilan haq to'lash sifatida olingan barcha daromadlaridan kelib chiqqan holda hisobga olinadi.

Soliq bazasini aniqlash chog'ida soliq to'lovchining chet el valyutasida ifodalangan tushumi (xarajatlari) belgilangan tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilish bo'yicha aylanma amalga oshirilgan sanada O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan belgilangan kurs bo'yicha milliy valyutada qayta hisoblab chiqiladi.

Agar sotuvchi va xaridor o'rtasidagi shartnomada tovarlarga (xizmatlarga) chet el valyutasida belgilangan summaga teng bo'lgan summadagi milliy valyutada haq to'lash nazarda tutilgan bo'lsa hamda bunda realizatsiya qilingan tovarlarga (xizmatlarga) haq to'langan sana ularni realizatsiya qilish bo'yicha aniqlanadigan aylanma amalga oshirilgan sanaga to'g'ri kelmasa, mazkur sanalarda chet el valyutasi kurslaridagi farq tufayli yuzaga kelgan tushum summasidagi ijobiy yoki salbiy farq soliq bazasini belgilashda hisobga olinmaydi. Bunday ijobiy yoki salbiy farq boshqa daromadlar yoki boshqa xarajatlar tarkibida sotuvchi tomonidan hisobga olinishi lozim.

O'z ehtiyojlari uchun soliq solish obyekti deb e'tirof etiladigan tovarlar berilgan (xizmatlar ko'rsatilgan) taqdirda, soliq bazasi soliq to'lovchi tomonidan aniqlanadi.

Soliq bazasi aksiz solig'ini (aksiz to'lanadigan tovarlar, xizmatlar uchun) hisobga olib, unga soliqni kiritmagan holda, bitim taraflari tomonidan qo'llanilgan narxdan (tarifdan) kelib chiqqan holda realizatsiya qilinadigan tovarlarning (xizmatlarning) qiymati sifatida aniqlanadi.

Xaridorlarga realizatsiya qilish bo'yicha aylanmani amalga oshirish sanasida chegirmalar (boshqa tijorat bonuslari) bergan soliq to'lovchi soliq bazasini bunday chegirmalar (tijorat bonuslari) chegirib tashlangan holdagi narxdan (tarifdan) kelib chiqqan holda aniqlaydi.

Tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishda soliq bazasi quyidagilarni qo'shgan holda hisoblab chiqarilgan ushbu tovarlarning qiymati sifatida aniqlanadi:

✓ tovarlarning bojxona to'g'risidagi qonunchilikka muvofiq aniqlanadigan bojxona qiymatini.

✓ tovarlar O'zbekiston Respublikasiga olib kirilayotganda to'lanishi lozim bo'lgan aksiz solig'i va bojxona bojini.

5.1.1-jadval

2021-yil uchun O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti daromadlari prognozi

		mlrd so'm
T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
Jami — daromadlar		147 202,3
1.	Bevosita soliqlar	46 845,2
1.1	Foyda solig'i	27 779,4
1.2	Aylanmadan olinadigan soliq	2 160,0
1.3	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	16 905,8
2.	Bilvosita soliqlar	62 526,7
2.1	Qo'shilgan qiymat solig'i	46 955,4
2.2	Aksiz solig'i	11 820,1
2.3	Bojxona boji	3 751,2
3.	Resurs soliqlari va mol-mulk solig'i	19 426,8
3.1	Mol-mulk solig'i	2 510,3
3.2	Yer solig'i	2 941,0
3.3	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	13 588,2
3.4	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	387,3
4.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	18 403,6

Manba. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-dekabrda O'zbekiston Respublikasining «2021-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risidagi qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risidagi PQ-4938-son qarori.

**2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti
daromadlari prognozi**

mlrd so'm

T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
	Jami — daromadlar	200 000,0
1.	Bevosita soliqlar	63 330,5
1.1	Foyda solig'i	38 557,2
1.2	Aylanmadan olinadigan soliq	2 728,3
1.3	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	22 045,0
2.	Bilvosita soliqlar	73 164,9
2.1	Qo'shilgan qiymat solig'i	53 300,0
2.2	Aksiz solig'i	15 038,3
2.3	Bojxona boji	4 826,6
3.	Resurs soliqlari va mol-mulk solig'i	22 740,5
3.1	Mol-mulk solig'i	3 173,8
3.2	Yer solig'i	4 253,3
3.3	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	14 403,5
3.4	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	910,0
4.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	40 764,1

Manba. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 30-dekabrda O'zbekiston Respublikasining «2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-73-son qarori.

O'zbekiston Respublikasining bojxona hududidan tashqarida qayta ishlash bojxona tartib-taomiliga muvofiq O'zbekiston Respublikasi hududidan ilgari olib chiqilgan tovarlarning qayta ishlash mahsulotlari ushbu hududga olib kirilayotganda soliq bazasi bunday qayta ishlashning qiymati sifatida aniqlanadi.

Soliq bazasi O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kiriladigan bir nomdagi, turdagi va markadagi tovarlarning har bir guruhi bo'yicha alohida aniqlanadi.

5.1.3-jadval

2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasining respublika byudjeti daromadlari prognozi

		mlrd so'm
T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
O'zbekiston Respublikasining respublika byudjeti daromadlari		162 587,0
1.	Bevosita soliqlar	44 342,0
1.1.	Foyda solig'i	35 448,6
	<i>shundan</i> , «Navoiy kon-metallurgiya kombinati» va «Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyatlari bo'yicha	22 886,2
1.2.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	8 893,4
2.	Bilvosita soliqlar	69 814,4
2.1.	Qo'shilgan qiymat solig'i	53 300,0
2.2.	Aksiz solig'i	11 687,8
2.3.	Bojxona boji	4 826,6
3.	Resurs to'lovlari	13 760,3
3.1.	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	13 760,3
4.	Dividendlar (dividendlar ko'rinishidagi daromadlardan olinadigan foyda solig'ini hisobga olmagan holda)	30 222,3
	<i>shundan</i> , «Navoiy kon-metallurgiya kombinati» va «Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyatlari bo'yicha	27 031,9
5.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	4 448,0

Manba. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 30-dekabrda 2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risidagi O'RQ-742-son Qonuni

5.1.4-jadval

**2023-yil uchun O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti
daromadlari prognozi**

mlrd so'm

T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
	Jami — daromadlar	232 607,1
1.	Bevosita soliqlar	73 955,9
1.1.	Foyda solig'i	42 848,3
	<i>shu jumladan:</i>	
	«Navoiy kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati	11 252,6
	«Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati	5 265,5
1.2.	Aylanmadan olinadigan soliq	2 811,7
1.3.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	28 295,8
2.	Bilvosita soliqlar	88 411,3
2.1.	Qo'shilgan qiymat solig'i	63 775,4
2.2.	Aksiz solig'i	17 883,9
	<i>shu jumladan:</i>	
	alkogol mahsulotlari, shu jumladan, pivo	2 339,0
	tamaki mahsulotlari	2 439,4
	mobil aloqa xizmati uchun aksiz solig'i	1 003,3
2.3.	Bojxona boji	6 752,0
3.	Resurs soliqlari va mol-mulk solig'i	26 473,2
3.1.	Mol-mulk solig'i	4 332,6
3.2.	Yer solig'i	5 805,5
3.3.	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	15 535,6
	<i>shu jumladan:</i>	
	noruda qurilish materiallari bo'yicha	755,5
3.4.	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	799,5
4.	Dividendlar	29 532,2
	<i>shu jumladan:</i>	
	«Navoiy kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati	16 050,4
	«Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati	9 481,7
5.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	14 234,6

Manba: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 30-dekabrda gi O'zbekiston respublikasining «2023-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida PQ-471-son qarori.

5.1.5-jadval

**2023-yil uchun O'zbekiston Respublikasining respublika byudjeti
daromadlari prognozi**

mlrd so'm

T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
	O'zbekiston Respublikasining respublika byudjeti daromadlari	183 442,8
1.	Bevosita soliqlar	47 127,1
1.1.	Foyda solig'i	37 140,4
	<i>shundan, «Navoiy kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati va «Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati bo'yicha</i>	<i>16 518,1</i>
1.2.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	9 986,7
2.	Bilvosita soliqlar	84 515,5
2.1.	Qo'shilgan qiymat solig'i	63 775,4
2.2.	Aksiz solig'i	13 988,1
2.3.	Bojxona boji	6 752,0
3.	Resurs to'lovlari va mol-mulk solig'i	14 780,1
3.1.	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	14 780,1
4.	Dividendlar	29 532,2
	<i>shundan, «Navoiy kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati va «Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati bo'yicha</i>	<i>25 532,2</i>
5.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	7 488,0

Manba: O'zbekiston Respublikasining 2022-yil 30-dekabrda «2023-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi O'RBQ-813-son Qonuni.

Agar O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga olib kiriladigan tovarlarning bir turkumi tarkibida bir vaqtning o'zida ham aksiz to'lanadigan, ham aksiz to'lanmaydigan tovarlar mavjud bo'lsa, soliq bazasi mazkur tovarlarning har bir guruhiga nisbatan alohida aniqlanadi.

Agar O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga olib kiriladigan tovarlar turkumi tarkibida bojxona hududidan tashqarida qayta ishlash bojxona tartib-taomiliga muvofiq O'zbekiston Respublikasi hududidan ilgari olib chiqilgan tovarlarning qayta ishlash mahsulotlari mavjud bo'lsa, soliq bazasi xuddi shunday tartibda aniqlanadi.

5.2. Qo'shilgan qiymat solig'i solishdan ozod etish

Quyidagilarni realizatsiya qilish bo'yicha aylanma soliq solishdan ozod etiladi:

❖ maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga qarash bo'yicha xizmatlarni;

❖ bemorlar va keksalarni parvarish qilish bo'yicha xizmatlarni;

❖ dafn etish byurolari va qabristonlarning marosim xizmatlarini, diniy ashyolarni, diniy tashkilotlar hamda birlashmalar tomonidan udumlarni va marosimlarni o'tkazishga doir xizmatlarni;

❖ protez-ortopediya buyumlarini, nogironligi bo'lgan shaxslar uchun inventarni, shu jumladan, ushbu buyumlar va inventarni ishlab chiqaruvchilar tomonidan realizatsiya qilinadigan buyumlar va inventarni, shuningdek, nogironligi bo'lgan shaxslarga ortopedik protezlash, nogironligi bo'lgan shaxslar uchun mo'ljallangan protez-ortopediya buyumlarini va inventarni ta'mirlash hamda ularga xizmat ko'rsatish bo'yicha ko'rsatiladigan xizmatlarni;

❖ davolash muassasalari huzuridagi davolash-ishlab chiqarish ustaxonalarining mahsulotlarini ushbu muassasalar tomonidan realizatsiya qilish;

❖ ishlovchilari umumiy sonining kamida 50 foizi nogironligi bo'lgan shaxslardan iborat bo'lgan hamda nogironligi bo'lgan shaxslar mehnatiga haq to'lash fondi umumiy mehnatga haq to'lash fondining kamida 50 foizini tashkil etadigan, yagona ishtirokchisi nogironligi bo'lgan shaxslarning jamoat birlashmalari hisoblangan yuridik shaxslar tomonidan realizatsiya qilinadigan tovarlar va xizmatlarni;

❖ pochta markalarini (kolleksiya qilinadiganlaridan tashqari), markali otkritkalmi, konvertlarni;

❖ pensiyalar va nafaqalar to'lashga doir xizmatlarni;

❖ byudjet mablag'lari hisobidan bajariladigan ilmiy-tadqiqot va innovatsiya ishlarini. Mazkur soliq solishdan ozod etish tegishli moliya organining byudjetdan mablag'lar ajratish to'g'risidagi xulosasi mavjud bo'lgan taqdirda qo'llaniladi.

❖ o'qitish (ta'lim) sohasidagi xizmatlarni, shu jumladan, test sinovlari va imtihonlar o'tkazishni tashkil etish xizmatlarini, xususan:

- boshlang'ich, o'rta, o'rta maxsus, texnik va kasb-hunar, oliy ta'lim va oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim sohasidagi ta'lim xizmatlarini.

- ta'lim muassasalari (tashkilotlari), shuningdek, kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni amalga oshiradigan tashkilotlar tomonidan ko'rsatiladigan qo'shimcha ta'lim berish bo'yicha xizmatlarni.

- Maktabgacha ta'lim va tarbiya dasturlari doirasida ta'lim va tarbiyalash faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlarda bolalarga qarash va ularni parvarishlash bo'yicha xizmatlarni, to'garaklarda, seksiyalarda (shu jumladan, sport seksiyalarida) va studiyalarda voyaga yetmagan bolalar bilan mashg'ulotlar o'tkazish bo'yicha xizmatlarni.

❖ tibbiy xizmatlar. Tibbiy xizmatlar jumlasiga, xususan, quyidagilar kiradi:

✓ tibbiy yordamga va sanitariya xizmati ko'rsatishga doir xizmatlar.

✓ tashxis qo'yish, profilaktika va davolash bo'yicha xizmatlar.

✓ stomatologik xizmatlar, shu jumladan, tishlarni protezlash bo'yicha xizmatlar.

❖ veterinariya xizmatlarini. Veterinariya xizmatlari jumlasiga, xususan, quyidagilar kiradi:

✓ veterinariyaga oid xizmatlar ko'rsatish, hayvonlarga tashxis qo'yish va ularni davolash bo'yicha xizmatlar.

✓ hayvonlar va inson uchun umumiy bo'lgan kasalliklardan aholini himoya qilish.

✓ O'zbekiston Respublikasi hududini hayvonlarning yuqumli kasalliklari kirib kelishidan himoya qilish.

✓ davlat veterinariya xizmati nazorati ostidagi tovarlarning veterinariya va veterinariya-sanitariya xavfsizligini ta'minlash.

❖ dori vositalarini, veterinariya dori vositalarini, tibbiyot va veterinariya uchun mo'ljallangan buyumlarni.

❖ sanatoriy-kurort, sog'lomlashtirish xizmatlarini, shuningdek, byudjet tashkilotlari tomonidan ko'rsatiladigan jismoniy tarbiya va sportga doir xizmatlarni. Ushbu bandning maqsadida:

a) sanatoriy-kurort va sog'lomlashtirish xizmatlari jumlasiga sanatoriylar, shifoxonalar, profilaktoriylar, kurortlar, pansionatlar, dam olish uylari va zonolari, bolalar dam olish oromgohlari hamda boshqa dam olish tashkilotlari tomonidan ularning asosiy faoliyati doirasida ko'rsatiladigan, ular yuridik shaxslar yoki yuridik shaxslarning tarkibiy bo'linmalari tomonidan ko'rsatilishidan qat'i nazar, yo'llanmalar yoki joysiz davolanish uchun beriladigan hujjatlar bilan rasmiylashtirilgan xizmatlar kiradi.

b) byudjet tashkilotlari tomonidan ko'rsatiladigan jismoniy tarbiya va sport xizmatlari jumlasiga, xususan, sport inshootlarida, maktablarda, klublarda sport turlari bo'yicha o'quv guruhlari hamda jamoalarida sog'lomlashtirish yo'nalishidagi jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini o'tkazishga oid xizmatlar, umumjismoniy tayyorgarlik xizmatlari, sport musobaqalarini yoki bayramlarini, sport-tomosha tadbirlarini o'tkazish bo'yicha xizmatlar, shuningdek, mazkur tadbirlarga tayyorgarlik ko'rish va ularni o'tkazish uchun sport inshootlarini ijaraga berish kiradi.

❖ yo'lovchilarni yagona tariflar bo'yicha tashish xizmatlarini ko'rsatish:

a) umumiy foydalanishdagi yo'lovchi tashish shahar transportida va yo'lovchi tashish avtomobil transportida (bundan taksi, shu

jumladan, yo'nalishli taksi mustasno) mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan belgilanadigan tariflar bo'yicha.

b) shahar atrofidagi yo'nalishda temir yo'l transportida.

❖ uy-joy fondini saqlash va ta'mirlash yuzasidan aholiga ko'rsatilayotgan xizmatlar. Uy-joy fondini saqlash va ta'mirlash yuzasidan ko'rsatiladigan xizmatlar jumlasiga lift xo'jaliklari, O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi huzuridagi Kadastr agentligi Davlat kadastrlari palatasining hududiy boshqarmalari va bo'limlari, uy-joy fondidan foydalanish, uni saqlash va ta'mirlash boshqarmalari hamda bo'limlarining bevosita aholi tomonidan haq to'lanadigan xizmatlari, shu jumladan, ushbu xizmatlarga uy-joy mulkdorlari shirkatlari orqali haq to'lash kiradi.

Boshqaruvchi tashkilotlar yoki ko'p kvartirali uylarni boshqaruvchilar tomonidan umumiy mol-mulkni boshqarish, unga texnik xizmat ko'rsatish va uni ta'mirlash, shuningdek, ko'p kvartirali uylarga tutash yer uchastkalarini obodonlashtirish bo'yicha ko'rsatilayotgan xizmatlar hamda bajarilayotgan ishlar.

❖ tovarlarni (xizmatlarni), agar tovarlarni berish (xizmatlar ko'rsatish) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori asosida bepul amalga oshirilsa.

❖ qimmatbaho metallardan ishlangan bank va o'lchovli quymalarini, qimmatbaho metallardan ishlangan quyma (investitsiya) tangalarni (numizmatika maqsadlari uchun foydalaniladigan tangalardan, shuningdek, qimmatbaho metallardan ishlangan chet el tangalaridan tashqari), zargarlik buyumlarini, qimmatbaho metallarni ishlab chiqarish jarayonida hosil bo'ladigan parchalarni va chiqindilarni, qimmatbaho metallarning o'lchov plastinalari va granularini, qimmatbaho va yarim qimmatbaho toshlarni, shuningdek, qimmatbaho metallardan va qimmatbaho toshlardan yasalgan yarim tayyor mahsulotlarni.

❖ bojsiz savdo bojxona tartib-taomiliga joylashtirilgan tovarlarni.

❖ yuridik va jismoniy shaxslarga muayyan huquqlar berilganda fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va vakolatli organlar, tashkilotlar tomonidan ko'rsatiladigan xizmatlarni, agar bunday xizmatlar ko'rsatish shart ekanligi qonunchilikda belgilangan bo'lsa, faoliyatning muayyan sohasida ushbu organlar va tashkilotlarning zimmasiga yuklatilgan alohida vakolatlarni bajarish doirasida davlat boji yoki boshqa to'lovlar undiriladi.

❖ byudjet mablag'lari hisobidan bajariladigan yer-kadastr, yer tuzish, tuproqqa oid va geobotanika ishlarini.

❖ byudjet mablag'lari hisobidan har yillik minyeral xomashyo bazasini rivojlantirish va qayta tiklash davlat dasturlari doirasida ko'rsatiladigan geologiya xizmatlari.

❖ xalqaro moliyaviy institutlarning qarzlari va hukumat tashkilotlarining xalqaro qarzlari hisobidan olinadigan tovarlarni (xizmatlarni), agar ularni soliqdan ozod etish qonunda nazarda tutilgan bo'lsa.

❖ O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasining qo'riqlash bo'linmalari xizmatlarini.

❖ telekommunikatsiya tarmoqlarida operativ-qidiruv tadbirlari tizimining texnik vositalari, shuningdek, mazkur vositalardan foydalanishga hamda ularga xizmat ko'rsatishga doir xizmatlar.

❖ mestenatlik ko'magi tarzida beriladigan (ko'rsatiladigan) tovarlarni (xizmatlarni).

❖ moliyaviy xizmatlarni.

❖ hayotni sug'urta qilish xizmatlarini va boshqa sug'urta xizmatlarini.

Tovarlarini (xizmatlarni) realizatsiya qilishga doir aylanma soliq to'lovchilarda bunday faoliyatni amalga oshirish uchun tegishli litsenziyalar va boshqa ruhsat etuvchi hujjatlar mavjud bo'lgan taqdirda, agar uning amalga oshirilishini litsenziyalash lozim bo'lsa yoki ruhsat etuvchi hujjatlar talab etsa, qonunchilikka muvofiq soliq solishdan ozod etiladi.

Quyidagi moliyaviy xizmatlar soliq solishdan ozod etiladi:

1. Bank operatsiyalari, bundan qiymati qat'iy summada belgilangan xizmatlar mustasno, xususan:

✓ yuridik va jismoniy shaxslarning pul mablag'larini omonatlarga jalb etish.

✓ yuridik va jismoniy shaxslarning jalb etilgan pul mablag'larini banklar nomidan hamda ularning hisobidan joylashtirish.

✓ yuridik va jismoniy shaxslarning bank hisobvaraqlarini, shu jumladan, bank kartalari bo'yicha hisob-kitoblar uchun xizmat qiluvchi bank hisobvaraqlarini yuritish, shuningdek, bank kartalariga xizmat ko'rsatish bilan bog'liq operatsiyalar.

✓ yuridik va jismoniy shaxslarning, shu jumladan, vakil banklarning topshirig'iga ko'ra ularning bank hisobvaraqlari bo'yicha hisob-kitoblarni amalga oshirish.

✓ yuridik va jismoniy shaxslarga kassa xizmatlarini bank kassalari yoki maxsus asbob-uskunalar (bankomat, avtomatik depozit mashinalar va hokazo) orqali ko'rsatish.

✓ chet el valyutasining naqd puldagi va naqd pulsiz oldi-sotdisi (shu jumladan, chet el valyutasining oldi-sotdi operatsiyalariga doir vositachilik xizmatlari ko'rsatish).

✓ bank kafolatlarini bajarish (bank kafolati bo'yicha to'lov).

✓ majburiyatlarning pul shaklida bajarilishini nazarda tutuvchi uchinchi shaxslar uchun kafillik berish.

✓ akkreditivlar bo'yicha hisob-kitoblar va to'lovlar.

✓ to'lov tizimlari, dasturlaridan va uskunalardan foydalangan holda hisob-kitoblarni (to'lovlarni) amalga oshirish.

2. Hisob-kitoblar ishtirokchilari o'rtasida axborot va texnologik hamkorlikni, shu jumladan, hisob-kitoblar ishtirokchilariga bank kartalari bilan amalga oshiriladigan operatsiyalar bo'yicha axborotni to'plash, unga ishlov berish va uni taqdim etish yuzasidan xizmatlar ko'rsatilishini ta'minlovchi tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladigan operatsiyalar.

3. Yuridik shaxslarning ustav fondidagi (ustav kapitalidagi) ulushlarini, kooperativlarning pay fondlaridagi va investitsiya pay jamg'armalaridagi paylarni, qimmatli qog'ozlarni hamda hosila moliyaviy vositalarni realizatsiya qilish, bundan soliq solinishi lozim bo'lgan hosila moliyaviy vositalarning asos aktivini realizatsiya qilish mustasno. Hosila moliyaviy vositani realizatsiya qilish deganda uning asos aktivini realizatsiya qilish, shuningdek, kontrakt bo'yicha mukofotlar summalarini, variatsiyaga oid marja summalarini to'lash, hosila moliyaviy vositalar shartlariga muvofiq asos aktiv to'lovi bo'lmagan hosila moliyaviy vosita taraflarining boshqa davriy yoki bir martalik to'lovlari tushuniladi.

4. Realizatsiya qilinishi soliq solishdan ozod etiladigan hosila moliyaviy vositalar asosida yuzaga keladigan majburiyatlar bo'yicha huquqlardan (talablardan) boshqa shaxs foydasiga voz kechish (ularni boshqalarga berish).

5. Forfeyting va faktoring operatsiyalari.

6. Zayomlarni pul shaklida berishga doir shartnomalardan va kredit shartnomalaridan kelib chiqadigan majburiyatlar yuzasidan kreditorning huquqlaridan (talablaridan) boshqa shaxs foydasiga voz kechish (ularni boshqalarga berish, olish) bo'yicha, shuningdek, boshqa shaxs foydasiga voz kechish shartnomasi asosida dastlabki shartnoma yuzasidan qarz oluvchining har bir yangi kreditor oldidagi majburiyatlarining bajarilishga doir operatsiyalar.

7. Kreditlarni, zayomlarni pul shaklida va qimmatli qog'ozlar bilan berish, shu jumladan, ular bo'yicha foizlar bilan birga berish, shuningdek, REPO operatsiyalari, shu jumladan, REPO operatsiyalari bo'yicha qimmatli qog'ozlar berilganligi uchun to'lanishi lozim bo'lgan pul summalari.

8. Mol-mulkni moliyaviy ijaraga (lizingga) berishga doir xizmatlarning ushbu xizmatlar bo'yicha foizli daromadlar olishga taalluqli qismi bo'yicha.

9. Qimmatli qog'ozlar (aksiyalar, obligatsiyalar va boshqa qimmatli qog'ozlar) bilan bog'liq operatsiyalar. Qimmatli qog'ozlar bilan bog'liq operatsiyalar jumlasiga qimmatli qog'ozlarni saqlash, qimmatli qog'ozlarga bo'lgan huquqni hisobga olish, qimmatli qog'ozlarni o'tkazish hamda ularning reestrini yuritish, qimmatli qog'ozlar savdosini tashkil etish bo'yicha operatsiyalar kiradi.

10. Tranzaksiyalarni bir vaqtning o'zida to'lov ishtirokchilari o'rtasida vositachilik haqlarini taqsimlagan holda amalga oshirish bilan bog'liq to'lov tizimlarining moliya xizmatlari.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi bilan birgalikda O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va qimmatli qog'ozlarga taalluqli qism bo'yicha qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish bo'yicha vakolatli organ bilan kelishilgan holda, shu jumladan, ayrim aylanmalarni batafsil aniqlashtirish bo'yicha tushuntirishlar berishga haqli.

Sug'urta qilish, birgalikda sug'urta qilish va qayta sug'urta qilish xizmatlari bo'yicha sug'urta bozorining professional ishtirokchilari tomonidan amalga oshiriladigan sug'urta qilish bo'yicha xizmatlar bu xizmatlar natijasida:

1. Sug'urta bozorining professional ishtirokchisi quyidagilarni olsa, qo'shilgan qiymat solig'idan ozod qilinadi:

✓ sug'urta qilish, birgalikda sug'urta qilish va qayta sug'urta qilish shartnomalari bo'yicha sug'urta mukofotlari.

✓ qayta sug'urta qilishga topshirilgan shartnomalar bo'yicha vositachilik haqi va tantemalar.

✓ sug'urta agenti, sug'urta va qayta sug'urta brokeri, surveyer hamda sug'urta bozorining boshqa professional ishtirokchilarining xizmatlari uchun vositachilik haqi.

✓ sug'urta bozorining professional ishtirokchilari (aktuariylar, ajasterlar, surveyerlar, assistans xizmatlari va shu singarilar) ko'rsatgan xizmatlardan olinadigan daromadlar.

✓ qonunchilikka muvofiq sug'urtalovchiga o'tgan, sug'urta qildiruvchining (naf oluvchining) yetkazilgan zarar uchun javobgar shaxslardan talab qilish huquqini realizatsiya qilishdan olinadigan mablag'lar.

✓ qayta sug'urta qilish shartnomalari muddatidan ilgari tugatilgan taqdirda, ular bo'yicha sug'urta mukofotlarining qaytarib berilgan qismi summalari.

✓ bevosita sug'urta faoliyatini amalga oshirishdan olinadigan boshqa daromadlar.

2. Sug'urta qildiruvchi (naf oluvchi) quyidagilarni olsa, qo'shilgan qiymat solig'idan ozod qilinadi:

✓ sug'urta to'lovi (sug'urta to'lovi).

✓ preventiv tadbirlar o'tkazish uchun beriladigan mablag'lar.

✓ sug'urta qilish shartnomasi zararsiz amal qilishi uchun sug'urtalovchi to'laydigan mablag'lar.

✓ sug'urta qilish shartnomasiga muvofiq boshqa mablag'lar.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi bilan birgalikda ayrim aylanmalarni batafsillashtirgan holda, tushuntirishlar berishga haqli.

Quyidagilarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirish soliq solishdan ozod etiladi:

1. Jismoniy shaxslar tomonidan tovarlarni bojsiz olib kirishning bojxona to'g'risidagi qonunchilikda tasdiqlangan normalari doirasida olib kirilayotgan tovarlar.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan tartibda insonparvarlik yordami sifatida olib kirilayotgan tovarlar.

3. Davlatlar, hukumatlar, xalqaro tashkilotlar, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlarida nazarda tutilgan hollarda – boshqa tashkilotlar va shaxslar yo'nalishlari bo'yicha xayriya yordami maqsadlarida, shu jumladan, texnik yordam ko'rsatish (grantlar) uchun olib kiriladigan tovarlar.

4. Chet el diplomatik vakolatxonalari va ularga tenglashtirilgan vakolatxonalar rasmiy foydalanishi uchun, shuningdek, ushbu vakolatxonalarining diplomatik va ma'muriy-texnik xodimlari, shu jumladan, ularning o'zlari bilan birga yashayotgan oila a'zolari shaxsiy foydalanishi uchun mo'ljallangan tovarlar.

5. Qonunchilikka muvofiq alohida qimmatga ega madaniy meros obyektlari jamoasiga kiritilgan, davlat madaniyat muassasalari tomonidan olingan yoki ular tomonidan sovg'aga olingan madaniy qimmatliklar. Ushbu soliq solishdan ozod etish O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligining tegishli tasdiqnomasi mavjud bo'lgan taqdirda qo'llaniladi.

6. O'xshashi O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqarilmaydigan, tasdiqlangan ro'yxat bo'yicha O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kiriladigan texnologik asbob-uskunalar.

7. Xalqaro kitob almashinuvi bo'yicha davlat kutubxonalari va muzeylari tomonidan olinadigan bosma nashrlarning barcha turlari, shuningdek, xalqaro notijorat almashinuvini amalga oshirish maqsadida ixtisoslashtirilgan davlat tashkilotlari tomonidan olib kiriladigan kinematografiya asarlari.

8. Milliy valyuta va chet el valyutasi, qonuniy to'lov vositalari bo'lgan banknotlar, shuningdek, qimmatli qog'ozlar.

9. Xalqaro moliya institutlarining qarzlari va hukumat tashkilotlarining xalqaro qarzlari hisobidan olib kiriladigan tovarlar, agar ular olib kirilayotganda soliqdan ozod etilishi qonunda nazarda tutilgan bo'lsa.

10. Vakolatli davlat organining yozma shakldagi tasdig'i mavjud bo'lgan taqdirda, telekommunikatsiyalar operatorlari va tezkor-qidiruv tadbirlari tizimining texnik vositalarini sertifikatlashtirish bo'yicha maxsus organ tomonidan olinadigan tezkor-qidiruv tadbirlari tizimining texnik vositalari.

11. Dori vositalari, veterinariya dori vositalari, tibbiyot va veterinariya uchun mo'ljallangan buyumlar, shuningdek, dori

vositalarini, veterinariya dori vositalarini, tibbiyot va veterinariya uchun mo'ljallangan buyumlarni ishlab chiqarish uchun qonunchilikda belgilanadigan ro'yxat bo'yicha olib kiriladigan xomashyo. Mazkur norma O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadigan ro'yxat bo'yicha O'zbekiston Respublikasida ham ishlab chiqariladigan, olib kiriladigan tayyor dori vositalariga, veterinariya dori vositalariga, tibbiyot va veterinariya uchun mo'ljallangan buyumlarga nisbatan tadbiq etilmaydi.

5.3. Qo'shilgan qiymat solig'i stavkalari va nol darajali stavka bo'yicha soliq solinadigan aylanma

2022-yilda qo'shilgan qiymat solig'i stavkasi 15 foiz va 0 foiz miqdorida, 2023-yildan soliq stavkasi 12 foiz va 0 foiz miqdorida belgilandi. Bir oy soliq davridir.

Nol darajali stavka bo'yicha soliq solish quyidagilar realizatsiya qilinganda amalga oshiriladi:

1. O'zbekiston Respublikasi hududidan eksport bojxona tartib-taomiliga olib chiqilgan tovarlar.

2. Ilgari O'zbekiston Respublikasi bojxona hududida qayta ishlash bojxona tartib-taomiliga joylashtirilgan, O'zbekiston Respublikasi hududidan olib chiqilgan tovarlar va O'zbekiston Respublikasi hududidan bojxona hududida qayta ishlash bojxona tartib-taomiliga joylashtirilgan tovarlarni qayta ishlash natijasida olingan (hosil bo'lgan) tovarlar (qayta ishlash mahsulotlari, chiqindilar va qoldiqlar).

3. O'zbekiston Respublikasi hududidan olib chiqilgan g'amlab qo'yilgan narsalar. Havo kemalaridan risoladagidek foydalanilishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan yoqilg'i va yonilg'i-moylash materiallari g'amlab qo'yilgan narsalar deb e'tirof etiladi.

4. Chet eldan keltirilgan tovarlarni tashish chog'ida bojxona tranziti bojxona tartib-taomiliga joylashtirilgan tovarlarni bevosita O'zbekiston Respublikasi hududiga yetib kelish joyidagi bojxona

organidan O'zbekiston Respublikasi hududidan chiqib ketish joyidagi bojxona organigacha tashish yoxud transportda tashish bilan bevosita bog'liq bo'lgan xizmatlar.

5. Xalqaro tashishlar bilan bevosita bog'liq bo'lgan xizmatlar.

Nol darajali stavkani qo'llash huquqini tasdiqlovchi hujjatlar soliq hisoboti bilan birga taqdim etiladi.

Tovarlar eksport qilinganligini tasdiqlovchi hujjatlar quyidagilardan iborat:

✓ kontrakt (kontraktning belgilangan tartibda tasdiqlangan ko'chirma nusxasi).

✓ tovarlarni chiqarishni amalga oshiruvchi bojxona organining tovarlarni O'zbekiston Respublikasi bojxona hududidan olib chiqish uchun belgisi qo'yilgan bojxona yuk deklaratsiyasi.

✓ O'zbekiston Respublikasining bojxona hududidan o'tkazish punktida joylashgan bojxona organining tovarlar belgilangan mamlakatga jo'natilganligini tasdiqlovchi belgisi qo'yilgan, tovarga ilova qilinadigan hujjatlar.

Tovarlar eksportga vositachi (ishonchli vakil) orqali vositachilik (topshiriq) shartnomasi bo'yicha realizatsiya qilinganda eksportni tasdiqlash uchun komitent (ishonch bildiruvchi) tomonidan qo'shimcha tarzda soliq to'lovchining vositachi yoki ishonchli vakil bilan tuzilgan vositachilik shartnomasi yoki topshiriq shartnomasi (shartnomaning ko'chirma nusxasi) taqdim etiladi.

Tovarlar eksport qilinganligini tasdiqlash uchun amalga oshirilayotgan faoliyatning turiga qarab boshqa hujjatlar taqdim etilishi mumkin. Soliq to'lovchining amalga oshiriladigan faoliyat turiga qarab nol soliq stavkasini qo'llash huquqini tasdiqlash uchun zarur bo'lgan hujjatlar ro'yxati hamda ularni taqdim etish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadi.

Bojxona to'g'risidagi qonunchilikka muvofiq, O'zbekiston Respublikasining bojxona hududida qayta ishlash bojxona rejimiga joylashtirilgan tovarlarni qayta ishlash bo'yicha xizmatlarga qayta

ishlash mahsulotlarini O'zbekiston Respublikasining bojxona hududidan tashqariga olib chiqish sharti bilan nol stavka bo'yicha soliq solinadi.

O'zbekiston Respublikasining bojxona hududida qayta ishlash bojxona rejimiga joylashtirilgan tovarlarni qayta ishlash bo'yicha xizmatlarga qayta ishlash mahsulotlarini keyinchalik bojxona to'g'risidagi qonunchilikka muvofiq erkin muomalaga chiqarish rejimiga joylashtirgan holda belgilangan soliq stavkasi bo'yicha soliq solinishi lozim.

Nol stavka bo'yicha soliq solish quyidagilarni realizatsiya qilish chog'ida amalga oshiriladi:

❖ tovarlarni xalqaro tashish bo'yicha xizmatlarni. Tovarlarni xalqaro tashish deganda tovarlarning jo'natish punkti yoki belgilangan punkti O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida joylashgan taqdirda tovarlarni havo kemalari, temir yo'l transporti va avtotransport vositalari orqali tashish tushuniladi.

❖ chet eldan keltirilgan tovarlarni tashish chog'ida bojxona tranziti bojxona tartib-taomiliga joylashtirilgan tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga yetib kelish joyidagi bojxona organidan to O'zbekiston Respublikasi hududidan chiqib ketish joyidagi bojxona organigacha tashish yoki transportda tashish bilan bevosita bog'liq bo'lgan xizmatlarni.

❖ tashishlar yagona xalqaro tashish hujjatlari asosida rasmiylashtirilgan taqdirda, basharti yo'lovchilarni, pochmani va bagajni jo'natish punkti yoki belgilangan punkti O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida joylashgan bo'lsa, yo'lovchilarni, pochmani va bagajni tashish bo'yicha xizmatlarni.

❖ O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqariga eksport qilinadigan tovarlarni tashish yoki transportda tashish, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi hududidagi qayta ishlash mahsulotlarini O'zbekiston Respublikasi hududidan olib chiqish bo'yicha O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari bo'lgan tashuvchilar tomonidan

ko'rsatiladigan xizmatlarni. Ushbu bandning qoidalari, basharti tashish hujjatlarida bojxona organlarining belgilari qo'yilgan bo'lsa, qo'llaniladi.

❖ havo kemalariga bevosita O'zbekiston Respublikasi aeroportlarida va O'zbekiston Respublikasining havo hududida ko'rsatiladigan xizmatlarni, shu jumladan, aeronavigatsiya xizmatini.

Tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilish aylanmasi to'langan soliqni qoplash (qaytarish) yo'li bilan nol darajali stavkasi bo'yicha tortiladi, agar ushbu tovarlar (xizmatlar) quyidagicha olinsa:

✓ chet el diplomatik vakolatxonalarining va ularga tenglashtirilgan vakolatxonalarining rasmiy foydalanishi uchun, shuningdek, ushbu vakolatxonalar diplomatik va ma'muriy-texnik xodimlarining (shu jumladan, ular bilan birga yashaydigan oila a'zolarining) shaxsiy foydalanishi uchun.

✓ Mahsulot taqsimotiga oid bitim doirasida tovarlarni (xizmatlarni) sotib olayotgan soliq to'lovchilar tomonidan, agar bitimda nol darajali stavka qo'llanilishi nazarda tutilgan bo'lsa.

Agar tegishli chet davlatning qonunchiligida O'zbekiston Respublikasining diplomatik vakolatxonalariga va ularga tenglashtirilgan vakolatxonalarga, ushbu vakolatxonalarining diplomatik hamda ma'muriy-texnik xodimlariga (shu jumladan, ular bilan birga yashaydigan oila a'zolariga) nisbatan xuddi shunday tartib belgilangan bo'lsa yoxud bunday norma O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida nazarda tutilgan bo'lsa, nol darajali stavkani qo'llash amalga oshiriladi.

Suv ta'minoti, kanalizatsiya, sanitariya jihatdan tozalash, issiqlik ta'minoti bo'yicha aholiga ko'rsatiladigan xizmatlarni realizatsiya qilishga doir aylanmaga, shu jumladan, bunday xizmatlarni uy-joy mulkdorlari shirkatlari tomonidan aholi nomidan, shuningdek, idoraviy uy-joy fondi uylarida yashayotgan aholi uchun O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligining va O'zbekiston Respublikasi Milliy

gvardiyasining bo'linmalari tomonidan olishga, nol darajali stavka bo'yicha soliq solinadi.

Nol darajali stavka qimmatbaho metallarni ishlab chiqaruvchilar tomonidan qimmatbaho metallarni olish bo'yicha vakolatli organga realizatsiya qilinadigan bunday metallarga nisbatan qo'llaniladi.

5.4. Qo'shilgan qiymat solig'ini hisoblash va to'lash tartibi

Qo'shilgan qiymat solig'i bazasini aniqlashda soliq summasi soliq bazasining soliq stavkasiga muvofiq bo'lgan foizli ulushi sifatida hisoblab chiqariladi.

Soliq summasi tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilishga doir operatsiyalarning soliq bazasidan, tegishli soliq davriga taalluqli bo'lgan aylanmalarni amalga oshirish sanasidan kelib chiqqan holda, tegishli soliq davrida soliq bazasini ko'paytiradigan yoki kamaytiradigan barcha o'zgartirishlar hisobga olingan holda har bir soliq davrining yakunlariga ko'ra hisoblab chiqariladi.

Tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishda soliqning umumiy summasi hisoblab chiqarilgan soliq bazasining soliq stavkasiga mos keladigan foizli ulushi sifatida hisoblab chiqariladi.

Soliq bazasi O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kiriladigan tovarlarning har bir guruhi bo'yicha alohida aniqlansa, soliq summasi mazkur soliq bazalarining har biri bo'yicha alohida hisoblab chiqariladi. Bunda soliqning umumiy summasi bunday soliq bazalarining har biri bo'yicha alohida hisoblab chiqarilgan soliq summalarini qo'shish orqali hisoblab chiqariladi.

Byudjetga to'lanishi lozim bo'lgan soliq summasini aniqlashda soliq to'lovchi haqiqatda olingan tovarlar (xizmatlar) bo'yicha to'langan (to'lanishi lozim bo'lgan) soliq summasini hisobga olish orqali hisoblab chiqarilgan soliqning umumiy summasini kamaytirishga, quyidagi shartlarni bir vaqtda bajargan taqdirda, haqli bo'ladi:

- soliq to'lovchining tovarlarni ishlab chiqarish va realizatsiya qilish (xizmat ko'rsatish) bilan bog'liq faoliyatini amalga oshirish chog'ida tovarlardan (xizmatlardan), foydalanilganda realizatsiya qilish bo'yicha aylanmasiga soliq solinishi, shu jumladan, nol stavka bo'yicha soliq solinishi lozim bo'lganda.

- olingan tovarlarga (xizmatlarga) soliq to'lovchi tomonidan hisobvara-q-faktura yoki yetkazib beruvchi tomonidan taqdim etilgan soliq summasi alohida ajratib ko'rsatilgan boshqa hujjat olinganda hamda tovarlarni (xizmatlarni) yetkazib beruvchi soliq to'lovchi sifatida ro'yxatdan o'tkazilganda.

- tovarlar olib kirilgan (import qilingan) taqdirda soliq byudjetga to'langanda.

- soliq qonunchiligida nazarda tutilgan hollarda soliq byudjetga to'langanda.

- nol darajali stavka bo'yicha soliq solinadigan tovarlar eksportida chet ellik sotib oluvchi (to'lovchi) tomonidan eksport qilinayotgan tovarlar uchun haq to'langanligini tasdiqlovchi bank hujjatidan ko'chirma mavjud bo'lsa.

Nol darajali stavka bo'yicha soliq solinadigan tovarlarni eksportga realizatsiya qilish aylanmasi maqsadida foydalaniladigan, haqiqatda olingan tovarlar (ishlar, xizmatlar) bo'yicha to'lanishi lozim bo'lgan (to'langan) soliq tovarlar eksportidan soliq to'lovchining O'zbekiston Respublikasidagi bank hisobvarag'iga kelib tushgan valyuta tushumining ulushida hisobga olinadi.

Agar soliq to'lovchi oxirgi bir yil davomida valyuta tushumlarini o'z vaqtida ta'minlab kelayotgan va eksport shartnomalari bo'yicha muddati o'tgan debitor qarzdorligi bo'lmagan intizomli soliq to'lovchilar toifasiga kiritilgan bo'lsa, eksport qilinadigan tovarlar uchun ishlatilgan, haqiqatda olingan tovarlar (xizmatlar) bo'yicha to'lanishi lozim bo'lgan (to'langan) soliq summasi soliq to'lovchining O'zbekiston Respublikasi banklaridagi hisobvaraqlariga chet el valyutasi tushumi kelib tushishidan qat'i nazar hisobga olinadi. Tovarlarni

«eksport» bojxona rejimi ostida chiqarilgan kundan e'tiboran bir yuz saxon kalendar kuni ichida valyuta tushumi yoki uning bir qismi soliq to'lovchining O'zbekiston Respublikasi banklaridagi hisobvaraqlariga kelib tushmagan taqdirda, hisobga olingan soliq summasi yoki uning tegishli qismi belgilangan tartibda hisobdan chiqariladi.

Nol darajali stavka bo'yicha tortiladigan tovarlar eksporti vositachilik, topshiriq shartnomasi bo'yicha vositachi, ishonchli vakil orqali amalga oshirilgan taqdirda, soliq vositachining, ishonchli vakilning yoki soliq to'lovchining hisobvarag'iga kelib tushgan valyuta tushumining summasi ulushida hisobga olinadi.

O'zbekiston Respublikasi hududi realizatsiya qilish joyi deb e'tirof etilmaydigan xizmatlarni ko'rsatuvchi yakka tartibdagi tadbirkorlar va O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari belgilangan tartibda haqiqatda olingan tovarlar bo'yicha to'langan (to'lanishi lozim bo'lgan) soliq summasini hisobga olish huquqiga ega. Bunday xizmatlarni realizatsiya qilish bo'yicha aylanmadan olinadigan soliq solinadigan aylanmaga tenglashtiriladi.

Soliq to'lovchi tomonidan asosiy vositalar (shu jumladan, o'rnatiladigan asbob-uskunalar), nomoddiy aktivlar va ko'chmas mulk obyektlari, shu jumladan, qurilishi tugallanmagan obyektlar sotib olinganda, shuningdek, kelgusida o'z asosiy vositalari sifatida foydalanish uchun mo'ljallangan aktivlarni yaratish uchun tovarlar (xizmatlar) sotib olinganda sotuvchi tomonidan soliq to'lovchiga taqdim etilgan soliq summasini hisobga olish to'liq hajmda amalga oshiriladi. Soliq to'lovchi O'zbekiston Respublikasi hududiga bunday tovarlarni olib kirish chog'ida ushbu soliq to'lovchi tomonidan to'langan soliq summasini hisobga olish xuddi shunday tartibda amalga oshiriladi.

Mol-mulk ustav fondiga (ustav kapitaliga) hissa sifatida olingan taqdirda, oluvchi mol-mulkni ustav fondiga (ustav kapitaliga) berish chog'ida ishtirokchi tomonidan to'langan soliq summasini hisobga olish huquqiga ega. Ustav fondiga (ustav kapitaliga) hissa sifatida olingan

asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar va ko'chmas mol-mulk obyektlari, shu jumladan, qurilishi tugallanmagan obyektlar bo'yicha ishtirokchi ularni berish chog'ida to'lagan soliq soliq qonunchiligida nazarda tutilgan tartibda berilgan aktivlarni oluvchi soliq to'lovchida hisobga olinadi.

Soliq to'lovchi bo'lmagan shaxs soliq to'lovchi sifatida soliq qonunchiligida muvofiq maxsus ro'yxatga olish hisobiga qo'yilganda, shuningdek, soliq to'lashdan ozod etish bekor qilingan taqdirda soliq to'lovchi maxsus ro'yxatga olish hisobiga qo'yish (ozod qilishni bekor qilish) sanasida o'z balansida mavjud bo'lgan tovar-moddiy zaxiralar qoldiqlarining va uzoq muddatli aktivlarning balans qiymatida hisobga olingan soliq summasini soliq qonunchiligida belgilangan shartlarga rioya etilgan taqdirda, hisobga olish huquqiga ega.

Hisobga olinadigan soliq summasi:

➤ tovar-moddiy zaxiralarning qoldiqlari bo'yicha shaxs ro'yxatdan o'tkazish hisobiga qo'yilgan sanadan oldingi so'nggi o'n ikki oy ichida olingan, soliq to'lovchida uni ro'yxatdan o'tkazish hisobiga qo'yish (ozod etishni bekor qilish) sanasida mavjud bo'lgan tovar-moddiy zaxiralar qoldig'iga to'g'ri keladigan tovarlarning (xizmatlarning) haqiqiy qiymati bo'yicha.

➤ uzoq muddatli aktivlar bo'yicha mazkur obyektlarning shaxs soliq bo'yicha ro'yxatdan o'tkazish hisobiga qo'yilgan (ozod etish bekor qilingan) sanadagi qayta baholanishi hisobga olinmagan, soliqning tegishli summasini o'z ichiga olgan balans (qoldiq) qiymatidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Agar soliq to'lovchi sifatida hisobda turmaydigan chet el yuridik shaxsi komitent (ishonch bildiruvchi) bo'lsa, tovar tegishli vositachilik (topshiriq) shartnomasiga muvofiq shartlar asosida vositachi (ishonchli vakil) tomonidan realizatsiya qilingan taqdirda, ushbu tovar O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirilganda to'langan soliq summasi tegishli soliq davrida vositachi (ishonchli vakil) tomonidan

realizatsiya qilingan tovarlar ulushiga to'g'ri keladigan ulushda vositachi (ishonchli vakil) tomonidan hisobga olish uchun qabul qilinadi.

O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxsi yoki yakka tartibdagi tadbirkor bo'lgan komitentning (ishonch bildiruvchining) topshirig'iga ko'ra olingan tovar O'zbekiston Respublikasi hududiga vositachi (ishonchli vakil) tomonidan olib kirilgan taqdirda, import qilingan tovarning bojxona rasmiylashtiruvi chog'ida vositachi (ishonchli vakil) tomonidan to'langan soliq komitentda (ishonch bildiruvchida) hisobga olinishi lozim.

Transport ekspeditsiyasi shartnomasi bo'yicha majburiyatlarni bajarish chog'ida ekspeditor tomonidan tashuvchidan va boshqa yetkazib beruvchilardan olingan xizmatlarga doir soliq summasi bunday shartnoma bo'yicha ekspeditorning mijoz bo'lgan tarafda hisobga olinadi.

Sotuvchilar tomonidan O'zbekiston Respublikasining soliq to'lovchisi bo'lmagan chet ellik shaxsga ushbu chet ellik shaxs tomonidan O'zbekiston Respublikasida tovarlarni (xizmatlarni) olish chog'ida taqdim etilgan yoki ushbu chet ellik shaxslar tovarlarni ishlab chiqarish va realizatsiya qilish maqsadlari uchun O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishi chog'ida ular tomonidan to'langan soliq summalari hisobga olinishi lozim. Soliqning mazkur summalari soliq qonunchiligida muvofiq soliq agenti tomonidan ushbu chet ellik shaxsning daromadlaridan ushlab qolingani byudjetga to'langanidan keyin, ushbu shaxs olgan (olib kirgan) tovarlardan (xizmatlardan) faqat soliq agenti qiymatidan soliqni ushlab qolgan tovarlarni ishlab chiqarish va realizatsiya qilish maqsadida foydalanilgan qismi bo'yicha hisobga olinishi yoki ushbu chet ellik shaxsga qaytarilishi lozim. Bunda soliqning mazkur summalari, basharti chet ellik shaxs soliq qonunchiligida muvofiq soliq to'lovchi sifatida maxsus ro'yxatdan o'tkazish hisobiga qo'yilgan bo'lsa, hisobga olinishi yoki ushbu shaxsga qaytarilishi lozim.

Agar soliq to'lovchi realizatsiya qilish bo'yicha aylanmasiga soliq solinishi lozim bo'lgan tovarlarni (xizmatlarni), shuningdek, realizatsiya qilish bo'yicha aylanmasi soliq solishdan ozod etiladigan tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilsa, hisobga olinishi lozim bo'lgan soliq summasi soliq qonunchiligida belgilangan tartibda aniqlanadi.

Agar hisobga olish huquqi tovarlarni (xizmatlarni) olish bo'yicha qalbaki yoki ko'zbo'yamachilik uchun tuzilgan bitim natijasida vujudga kelganligiga oid dalillar mavjud bo'lsa, soliq organlari hisobga olishni bekor qilishni yoki unga tuzatishni amalga oshirishga haqli.

Soliq to'lovchilar soliq hisobotini o'zlari soliq hisobida turgan joydagi soliq organlariga o'tgan soliq davridan keyingi oyning yigirmanchi kunidan kechiktirilmagan muddatda taqdim etishlari shart.

Hisoblab chiqarilgan soliqli to'lash soliq hisobida turilgan joy bo'yicha har bir soliq davrining yakunlariga ko'ra, soliq hisoboti taqdim etishlari muddatidan kechiktirmay amalga oshiriladi.

O'zbekiston Respublikasi hududiga tovarlarni olib kirish chog'ida soliq hisobga olingan holda, bojxona to'g'risidagi qonunchilikda belgilangan tartibda va muddatlarda byudjetga to'lanadi.

Soliq agentlari soliqli o'zi soliq hisobida turgan joy bo'yicha to'laydi. Soliq to'lovchilar bo'lmagan soliq agentlari o'zi soliq hisobida turgan joydagi soliq organlariga tegishli soliq hisobotini soliq qonunchiligiga muvofiq to'lash amalga oshirilgan o'tgan soliq davridan keyingi oyning yigirmanchi kunidan kechiktirmay taqdim etishi shart.

Soliq hisobotiga soliq to'lovchining xaridlar reestrada va sotuvlar reestrada ko'rsatilgan ma'lumotlar kiritiladi.

Vositachilik (topshiriq) va transport ekspeditsiyasi shartnomalari asosida boshqa shaxsning manfaatlarni ko'zlab tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi shaxslar olingan va taqdim etilgan hisobvaraqa-fakturalar daftarlaridagi ma'lumotlarni ham belgilangan shakl bo'yicha taqdim etishi shart. Agar bunday shaxslar soliq to'lovchilar bo'lmasa, ular soliq hisobotiga faqat soliq agenti sifatida operatsiyalarni yoki vositachilik (topshiriq) shartnomasi asosida komitentning (ishonch

bildiruvchining), transport ekspeditsiyasi shartnomasi asosida yukni oluvchining (yukni jo'natuvchining) manfaatlarini ko'zlab vositachilik operatsiyalarini amalga oshirish chog'ida olingan hamda taqdim etilgan hisobvara-q-fakturalarni hisobga olish daftarlarida aks ettiriladigan ma'lumotlarni kiritadi.

Xaridlar va sotuvlar reestrlarini, shuningdek, kelib tushgan va taqdim etilgan hisobvara-q-fakturalarni hisobga olish daftarlarini yuritish shakllari va tartibi O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi va Moliya vazirligi tomonidan belgilanadi.

Tovarlarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirishda soliq solish tanlangan bojxona rejimiga qarab, quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

✓ tovarlar erkin muomalada bo'lish (import) uchun chiqarish bojxona rejimiga joylashtirilganda soliq to'liq hajmda hisoblanadi.

✓ tovarlar reimport bojxona rejimiga joylashtirilganda soliq to'lovchi ushbu Kodeksga muvofiq tovarlar eksport qilinganda to'lashdan ozod etilgan soliq summalarini yoxud unga tovarlar eksport qilinganligi tufayli qaytarib berilgan summalarni to'laydi. Sanab o'tilgan summalarni to'lash bojxona to'g'risidagi qonunchilikda nazarda tutilgan tartibda amalga oshiriladi.

✓ tovarlar tranzit, bojxona ombori, reeksport, boj olinmaydigan savdo, erkin bojxona hududi, yo'q qilish, davlat foydasiga voz kechish bojxona rejimiga, shuningdek, g'amlab qo'yilgan narsalar bojxonada deklaratsiya qilinganda soliq to'lanmaydi.

✓ tovarlar O'zbekiston Respublikasi bojxona hududida qayta ishlash bojxona rejimiga joylashtirilganda, basharti qayta ishlash mahsulotlarini muayyan muddatda O'zbekiston Respublikasining bojxona hududidan olib chiqilsa, soliq to'lanmaydi.

✓ tovarlar vaqtincha olib kirish bojxona rejimiga joylashtirilganda bojxona to'g'risidagi qonunchilikda nazarda tutilgan tartibda soliq to'lashdan to'liq yoki qisman ozod etish qo'llaniladi.

✓ bojxona hududidan tashqarida qayta ishlash bojxona rejimiga joylashtirilgan tovarlarni qayta ishlash mahsulotlari olib kirilgan taqdirda, soliq to'lovi bojxona to'g'risidagi qonunchilikda nazarda tutilgan tartibda amalga oshiriladi.

✓ tovarlar ichki iste'mol uchun qayta ishlash bojxona rejimiga joylashtirilganda soliq to'liq hajmda to'lanadi.

Tovarlar O'zbekiston Respublikasi hududidan olib chiqilayotganda soliq solish quyidagi tartibda amalga oshiriladi:

❖ tovarlar O'zbekiston Respublikasi hududidan eksport bojxona tartib-taomilida olib chiqilayotganda soliq to'lanmaydi. Mazkur qoida tovarlarni keyinchalik eksport bojxona tartib-taomiliga muvofiq olib chiqish maqsadida ushbu tovarlar bojxona ombori tartib-taomiliga joylashtirilganda ham qo'llaniladi.

❖ tovarlar O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqariga reeksport bojxona tartib-taomilida olib chiqilayotganda soliq to'lanmaydi, O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirish chog'ida to'langan soliq summalari esa soliq to'lovchiga bojxona to'g'risidagi qonunchilikda nazarda tutilgan tartibda qaytariladi. Mazkur qoida tovarlar reeksport bojxona tartib-taomiliga muvofiq keyinchalik olib chiqish maqsadida bojxona ombori bojxona tartib-taomiliga joylashtirilganda ham qo'llaniladi.

❖ maxsus bojxona tartib-taomilini tugallash maqsadida g'amlab qo'yilgan narsalar, shuningdek, tovarlar O'zbekiston Respublikasi hududidan olib chiqilayotganda soliq to'lanmaydi.

❖ tovarlar O'zbekiston Respublikasi hududidan tartib-taomillarga muvofiq olib chiqilayotganda, agar bojxona to'g'risidagi qonunchilikda boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, bojxona tartib-taomillari bilan soliq to'lashdan ozod etish va to'langan soliq summalarini qaytarish amalga oshirilmaydi.

Jismoniy shaxslar tomonidan shaxsiy, oilaviy, uy-ro'zg'or ehtiyojlari va tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog'liq bo'lmagan boshqa ehtiyojlar uchun mo'ljallangan tovarlar olib

o'tilayotganda, tovarlar O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi orqali olib o'tilayotganligi munosabati bilan soliq to'lash tartibi bojxona to'g'risidagi qonunchilikda belgilanadi.

Takrorlash uchun savollar:

1. Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishda qo'shilgan qiymat solig'i bilan to'ldirish g'oyasi qachon vujudga kelgan?
2. Qo'shilgan qiymat solig'i ilk bor qayerda va kim tomonidan, qanday nom bilan joriy etilgan?
3. Bu soliq turi ilk bor qo'shilgan qiymat solig'i nomi bilan kim tomonidan, qachon taklif qilingan?
4. Qo'shilgan qiymat solig'i ilk bor qachon va qaysi mamlakat soliq tizimiga soliq turi sifatida kiritilgan?
5. O'zbekiston Respublikasida qo'shilgan qiymat solig'i qachon joriy etilgan?
6. Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi davlatlarida qachondan boshlab qo'shilgan qiymat solig'i joriy etilgan?
7. Qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchilar bo'lib kimlar hisoblanadi?
8. Qo'shilgan qiymat solig'i nimani ifodalaydi?
9. Qo'shilgan qiymat solig'i solish obyektiga nimalar kiradi?
10. Qo'shilgan qiymat solig'i stavkalari qanday aniqlanadi?
11. Qo'shilgan qiymat solig'ini hisoblash va to'lash tartibi qanday?
12. Qo'shilgan qiymat solig'i bazasi qanday aniqlanadi?

5-BOB BO'YICHA TESTLAR

1. Qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchilar deb e'tirof etiladi

a) O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi va tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qiluvchi O'zbekiston Respublikasining yuridik shaxslari

b) O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi va tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qiluvchi O'zbekiston Respublikasining broker shaxslari

c) O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi va tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qiluvchi O'zbekiston Respublikasining diler shaxslari

d) O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi va tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qiluvchi O'zbekiston Respublikasining treyder shaxslari

2. Qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchilar deb e'tirof etiladi

a) O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi va tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qiluvchi O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasi orqali tovarlarni olib o'tuvchi shaxslar

b) tovarlarni olib o'tuvchi valyuta bozori

c) tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi va tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qiluvchi treyderlar

d) tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qiluvchi broker shaxslar

3. Quyidagilar qo'shilgan qiymat solig'i solish obyektidir:

a) 1) realizatsiya qilish joyi O'zbekiston Respublikasi bo'lgan tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qilish bo'yicha aylanma;
2) O'zbekiston Respublikasi hududiga tovarlarni olib kirish.

b) tovarlarni olib o'tuvchi valyuta bozori

c) tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi va tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qiluvchi treyderlar

d) tovarlarni (xizmatlarni) realizatsiya qiluvchi broker shaxslar

4. Qo'shilgan qiymat solig'i stavkasi:

- a) 12 foiz miqdorida belgilanadi.
- b) 15 foiz miqdorida belgilanadi.
- c) 20 foiz miqdorida belgilanadi.
- d) 18 foiz miqdorida belgilanadi.

5. Qo'shilgan qiymat solig'i davri:

- a) bir oy
- b) o'n bir oy
- c) ikki oy
- d) besh oy

6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 26-sentyabrdagi PF-5837-son "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoniga asosan 2019-yilning 1-oktyabridan qo'shilgan qiymat solig'i stavkasi necha foiz etib belgilandi?

- a) 15 foiz
- b) 20 foiz
- c) 12 foiz
- d) 10 foiz

7. 2023-yil uchun qo'shilgan qiymat solig'idan byudjetga qancha so'm soliq tushishi rejalashtirilgan?

- a) 63 775,4 mlrd.so'm
- b) 13 988,1 mlrd.so'm
- c) 84 515,5 mlrd.so'm
- d) 62 775,4 mlrd.so'm

8. Qo'shilgan qiymat solig'i to'lovchilari Soliq kodeksining qaysi moddasida ko'rsatilgan?

- a) 238-modda
- b) 239-modda
- c) 236-modda
- d) 237-modda

9. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida soliq tizimiga tegishli moddalarni ko'rsating

- a) 51, 123
- b) 10, 51
- c) 14, 111, 4
- d) 100, 120, 2

10. 1990-yillarning boshida mamlakatimizda QQS necha foiz etib belgilangan edi?

- a) 35%
- b) 30%
- c) 32%
- d) 33%

VI BOB. AKSIZ SOLIG'I

6.1. Aksiz solig'ini to'lovchilar va soliq solish obyekti

Aksiz solig'ini to'lovchilar deb quyidagi shaxslar e'tirof etiladi:

❖ O'zbekiston Respublikasi hududida aksiz solig'i solinadigan tovarlarni (aksiz to'lanadigan tovarlarni) ishlab chiqaruvchilar.

❖ tabiiy gazni iste'molchilarga realizatsiya qilishni amalga oshiruvchilar.

❖ benzin, dizel yoqilg'isini yakuniy iste'molchilarga realizatsiya qilishni, shu jumladan, avtomobillarga yoqilg'i quyish shoxobchalari orqali, shuningdek, gazni gaz to'ldirish stansiyalari va gaz to'ldirish punktlari orqali realizatsiya qilishni amalga oshiruvchilar. Yakuniy iste'molchilar deganda o'z ehtiyojlari uchun benzin, dizel yoqilg'isi hamda gaz oluvchi yuridik va jismoniy shaxslar tushuniladi.

❖ oddiy shirkat ishtirokchisi bo'lgan, oddiy shirkat shartnomasi doirasida amalga oshiriladigan aksiz to'lanadigan tovarni ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lgan faoliyat bo'yicha oddiy shirkat ishlarini yuritish vazifasi zimmasiga yuklatilgan ishonchli shaxs.

O'zbekiston Respublikasining bojxona hududi orqali aksiz to'lanadigan tovarlarni olib o'tuvchilar. Bojxona to'g'risidagi qonunchilikka muvofiq mazkur shaxslar soliq to'lovchilar deb e'tirof etiladi.

Quyidagilar ham soliq to'lovchilar deb e'tirof etiladi:

✓ telekommunikatsiya mobil aloqa xizmatlarini (aksiz to'lanadigan xizmatlarni) ko'rsatadigan O'zbekiston Respublikasi yuridik shaxslari.

✓ O'zbekiston Respublikasida faoliyatni doimiy muassasa orqali amalga oshiradigan, aksiz solig'i solinadigan tovarlarni ishlab chiqaruvchi yoki shunday tovarlarni olib kirishni amalga oshiruvchi chet el yuridik shaxslari.

Aksiz solig'i solinadigan obyektlar quyidagilardan iborat:

1. Aksiz to'lanadigan tovarlarni realizatsiya qilish, shu jumladan, aksiz to'lanadigan tovarlarni boshqa tovarlarga (xizmatlarga) ayirboshlash uchun berish:

- ✓ tovarga bo'lgan mulk huquqini berish.
- ✓ garov bilan ta'minlangan majburiyat bajarilmagan taqdirda, garovga qo'yilgan aksiz to'lanadigan tovarlarni garovga qo'yuvchi tomonidan berish.

- ✓ aksiz to'lanadigan tovarlarni bepul berish.

- ✓ aksiz to'lanadigan tovarlarni (xizmatlarni) jismoniy shaxslarning mehnatiga haq to'lash yoki dividendlar to'lash hisobidan berish.

2. Aksiz to'lanadigan tovarlarni yuridik shaxsning ustav fondiga (ustav kapitaliga) hissa sifatida yoxud oddiy shirkat shartnomasi (birgalikdagi faoliyat to'g'risidagi shartnoma) bo'yicha sherikning (ishtirokchining) hissasi sifatida berish.

3. Aksiz to'lanadigan tovarlarni:

- ✓ ishtirokchiga (muassisga) u yuridik shaxs tarkibidan chiqqan (chiqib ketgan) taqdirda yoxud yuridik shaxsda ishtirok etish ulushi kamayganda yoki yuridik shaxs tomonidan ishtirokchidan ushbu yuridik shaxsda ishtirok etish ulushi (ulushning bir qismi) qaytarib sotib olinganda ishtirokchiga berish.

- ✓ yuridik shaxs bo'lgan emitent tomonidan aksiyadordan ushbu emitent chiqargan aksiyalar qaytarib sotib olingan taqdirda aksiyadorga berish.

- ✓ yuridik shaxsni tugatishda aksiyadorga yoki ishtirokchiga berish.

4. Aksiz to'lanadigan tovarlarni qaytarish sharti bilan qayta ishlash uchun topshirish, shuningdek, qaytarish sharti bilan berilgan xomashyo materiallarni qayta ishlash mahsuli bo'lgan, shuningdek, aksiz to'lanadigan shunday xomashyo materiallarning mahsuli bo'lgan, aksiz to'lanadigan tovarlarni qaytarish sharti bilan berilgan xomashyo materiallarning mulkdoriga ishlab chiqaruvchi tomonidan topshirish.

5. Aksiz to'lanadigan tovarlardan o'z ehtiyojlari uchun foydalanish.

6. Aksiz to'lanadigan tovarlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga olib kirish.

7. Benzinni, dizel yoqilg'isini va gazni yakuniy iste'molchilarga realizatsiya qilish yoki ulardan o'z ehtiyojlari uchun foydalanish.

8. Aksiz to'lanadigan xizmatlar ko'rsatish.

9. O'zbekiston Respublikasi hududida ishlab chiqarilgan va O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga import qilinadigan Aksiz to'lanadigan tovarlarning buzilishi, yo'qotilishi, bundan favqulodda vaziyatlar natijasida yuzaga kelgan hollar mustasno. Aybdor tomonidan tovarning qiymati sug'urta orqali to'langan yoki uning o'rni qoplangan taqdirda, aksiz solig'i sug'urta orqali to'lash (o'rni qoplash) ulushida to'lanadi.

Quyidagilar soliq solish obyekti hisoblanmaydi:

- o Aksiz to'lanadigan tovarlarni eksportga (eksportning bojxona tartib-taomillarida) realizatsiya qilish.

- o bojxona hududida qayta ishlash bojxona tartib-taomiliga joylashtirilgan tovarlardan ishlab chiqarilgan, qayta ishlash mahsuli bo'lgan aksiz to'lanadigan tovarlarni keyinchalik O'zbekiston Respublikasining bojxona hududidan olib chiqib ketish sharti bilan berish.

- o ixtisoslashtirilgan gaz ta'minoti korxonalarini orqali aholiga suyultirilgan gazni maishiy ehtiyojlar uchun realizatsiya qilish.

O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga quyidagi aksiz to'lanadigan tovarlarni:

- ✓ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan tartibda insonparvarlik yordami sifatida olib kirish.

- ✓ davlatlar, hukumatlar, xalqaro tashkilotlar orqali xayriya yordami maqsadida, shu jumladan, texnik ko'mak ko'rsatish maqsadida olib kirish.

✓ agar ular olib kirilayotganda soliqdan ozod etilishi qonunda nazarda tutilgan bo'lsa, xalqaro moliya institutlarining qarzlari va hukumat tashkilotlarining xalqaro qarzlari hisobidan olib kirish.

o aksiz to'lanadigan tovarlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga soliq solinmaydigan tovarlarni olib kirish normalari doirasida jismoniy shaxslar tomonidan import qilish. O'zbekiston Respublikasi hududiga soliq solinmaydigan tovarlarni jismoniy shaxslar tomonidan olib kirishning eng yuqori normalari qonunchilikda belgilanadi.

o vakolatli davlat organining yozma shakldagi tasdig'i bo'lgan taqdirda, telekommunikatsiyalar operatorlari hamda tezkor-qidiruv tadbirlari tizimining texnik vositalarini sertifikatlashtirish bo'yicha maxsus organ tomonidan olinadigan tezkor-qidiruv tadbirlari tizimining texnik vositalari.

o ishlab chiqaruvchilar tomonidan turistik yo'nalishlarda tashkil etilgan degustatsiya hududlarida (joylarida) realizatsiya qilinadigan tabiiy vino (shisha idishdagilardan tashqari) mahsulotlariga.

Soliq bazasi belgilangan soliq stavkalariga qarab aksiz to'lanadigan tovarlarning (xizmatlarning) har bir turi bo'yicha alohida aniqlanadi.

Aksiz to'lanadigan tovarlarga (xizmatlarga) nisbatan soliq stavkalari mutlaq (qat'iy) summada belgilangan bo'lsa, soliq bazasi aksiz to'lanadigan tovarlarning (xizmatlarning) naturada ifodalangan hajmidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Ishlab chiqarilayotgan aksiz to'lanadigan tovarlarga (xizmatlarga) soliq stavkalari foizlarda (advalor) belgilangan bo'lsa, soliq bazasi bo'lib realizatsiya qilingan aksiz to'lanadigan tovarlarning (xizmatlarning) qiymati, biroq ularning haqiqiy tannarxidan past bo'lmagan qiymati hisoblanadi.

Jismoniy shaxslar mehnatiga haq to'lash, hisoblab chiqarilgan dividendlar hisobiga bepul yoki boshqa tovarlarga (xizmatlarga)

ayirboshlash uchun beriladigan aksiz to'lanadigan tovarlar bo'yicha soliq bazasi aniqlanadi.

Qaytarib berish sharti bilan qayta ishlangan xomashyo materiallardan ishlab chiqarilgan aksiz to'lanadigan tovarlar bo'yicha soliq bazasi aksiz to'lanadigan tovarlarni ishlab chiqarishga doir ishlarning qiymatini hamda qaytarish sharti bilan qayta ishlangan xomashyo materiallarning qiymatini o'z ichiga oladi.

Aksiz to'lanadigan tovarlarga nisbatan qat'iy belgilangan va advalor soliq stavkalaridan iborat bo'lgan aralash soliq stavkalari belgilangan bo'lsa, soliq bazasi, aksiz to'lanadigan tovarlarning naturada ifodalangan hajmidan hamda realizatsiya qilingan aksiz to'lanadigan tovarlarning qiymatidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Chetdan olib kirilayotgan aksiz to'lanadigan tovarlarga nisbatan foizlardagi (advalor) soliq stavkalari belgilangan bo'lsa, soliq bazasi bojxona to'g'risidagi qonunchilikka muvofiq belgilanadigan bojxona qiymati asosida aniqlanadi.

Olib kirilayotgan aksiz to'lanadigan tovarlarga nisbatan qat'iy belgilangan soliq stavkalari belgilangan bo'lsa, soliq bazasi import qilingan aksiz to'lanadigan tovarlarning natura holidayi hajmidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Olib kirilayotgan aksiz to'lanadigan tovarlarga nisbatan qat'iy belgilangan va advalor soliq stavkalaridan iborat bo'lgan aralash soliq stavkalari belgilangan bo'lsa, soliq bazasi bojxona qonunchiligiga muvofiq belgilanadigan, aksiz to'lanadigan tovarlarning naturada ifodalangan hajmidan va aksiz to'lanadigan tovarlarning bojxona to'g'risidagi qonunchilikka muvofiq belgilanadigan bojxona qiymatidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Benzinni, dizel yoqilg'isini va gazni yakuniy iste'molchilarga realizatsiya qilish chog'ida realizatsiya qilingan va shaxsiy ehtiyojlar uchun foydalanilgan benzinning, dizel yoqilg'isi va gazning naturada ifodalangan hajmi soliq bazasi hisoblanadi.

Olib kirilayotgan aksiz to'lanadigan tovarlar bo'yicha soliq solish operatsiyalarini amalga oshirish sanasi ularni bojxonaning import tartib-taomilidan chiqarish sanasi hisoblanadi.

Soliq bazasiga tuzatish kiritish soliq to'lovchi tomonidan amalga oshiriladi.

Aksiz to'lanadigan tovarlar eksportini tasdiqlovchi hujjatlar quyidagilardan iboratdir:

✓ eksport qilinadigan Aksiz to'lanadigan tovarlarni yetkazib berishga doir kontrakt (kontraktning belgilangan tartibda tasdiqlangan ko'chirma nusxasi).

✓ tovarlarni eksport rejimida chiqarishni amalga oshiruvchi bojxona organining belgisi qo'yilgan bojxona yuk deklaratsiyasi.

✓ O'zbekiston Respublikasining bojxona chegarasidagi o'tkazish punktida joylashgan bojxona organining tovarlar tayinlangan mamlakatga jo'natilganligini tasdiqlovchi belgisi qo'yilgan, tovarga ilova qilinadigan hujjatlar.

✓ chet ellik sotib oluvchi (to'lovchi) tomonidan eksport qilinayotgan tovarlar uchun haq to'langanligini tasdiqlovchi bank hujjatidan ko'chirma.

Tovarlarni chet el valyutasida eksport qilish yuzasidan daromadlar tovarlar eksport rejimiga chiqarilgan kundan e'tiboran bir yuz sakson kalendar kuni ichida kelib tushmagan taqdirda, tovarlarni eksportga realizatsiya qilish soliq solishning obyekti deb e'tirof etiladi.

Tovarlar eksportga vositachi (ishonchli vakil) orqali vositachilik (topshiriq) shartnomasi bo'yicha realizatsiya qilingan taqdirda eksportni tasdiqlash uchun komitent (topshiriq beruvchi) tomonidan soliq to'lovchining vositachi yoki ishonchli vakil bilan tuzilgan vositachilik shartnomasi yoki topshiriq shartnomasi (shartnomaning ko'chirma nusxasi) qo'shimcha ravishda taqdim etiladi.

6.1.1-jadval

**2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti
daromadlari prognozi**

		mlrd so'm
T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
Jami — daromadlar		200 000,0
1.	Bevosita soliqlar	63 330,5
1.1	Foyda solig'i	38 557,2
1.2	Aylanmadan olinadigan soliq	2 728,3
1.3	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	22 045,0
2.	Bilvosita soliqlar	73 164,9
2.1	Qo'shilgan qiymat solig'i	53 300,0
2.2	Aksiz solig'i	15 038,3
2.3	Bojxona boji	4 826,6
3.	Resurs soliqlari va mol-mulk solig'i	22 740,5
3.1	Mol-mulk solig'i	3 173,8
3.2	Yer solig'i	4 253,3
3.3	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	14 403,5
3.4	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	910,0
4.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	40 764,1

Manba. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 30-dekabrda gi O'zbekiston Respublikasining «2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-73-son qarori.

**2023-yil uchun O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti
daromadlari prognozi**

mlrd so'm

T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
	Jami — daromadlar	232 607,1
1.	Bevosita soliqlar	73 955,9
1.1.	Foyda solig'i	42 848,3
	<i>shu jumladan:</i>	
	«Navoiy kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati	11 252,6
	«Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati	5 265,5
1.2.	Aylanmadan olinadigan soliq	2 811,7
1.3.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	28 295,8
2.	Bilvosita soliqlar	88 411,3
2.1.	Qo'shilgan qiymat solig'i	63 775,4
2.2.	Aksiz solig'i	17 883,9
	<i>shu jumladan:</i>	
	<i>alkogol mahsulotlari, shu jumladan, pivo</i>	2 339,0
	<i>tamaki mahsulotlari</i>	2 439,4
	<i>mobil aloqa xizmati uchun aksiz solig'i</i>	1 003,3
2.3.	Bojxona boji	6 752,0
3.	Resurs soliqlari va mol-mulk solig'i	26 473,2
3.1.	Mol-mulk solig'i	4 332,6
3.2.	Yer solig'i	5 805,5
3.3.	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	15 535,6
	<i>shu jumladan:</i>	
	<i>noruda qurilish materiallari bo'yicha</i>	755,5
3.4.	Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	799,5
4.	Dividendlar	29 532,2
	<i>shu jumladan:</i>	
	«Navoiy kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati	16 050,4
	«Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati	9 481,7
5.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	14 234,6

Manba. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 30-dekabrda O'zbekiston respublikasining «2023-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida PQ-471-son qarori.

6.1.3-jadval

2023-yil uchun O'zbekiston Respublikasining respublika byudjeti daromadlari prognozi

mlrd so'm

T/r	Ko'rsatkichlar	Summa
O'zbekiston Respublikasining respublika byudjeti daromadlari		183 442,8
1.	Bevosita soliqlar	47 127,1
1.1.	Foyda solig'i	37 140,4
	<i>shundan, «Navoiy kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati va «Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati bo'yicha</i>	<i>16 518,1</i>
1.2.	Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	9 986,7
2.	Bilvosita soliqlar	84 515,5
2.1.	Qo'shilgan qiymat solig'i	63 775,4
2.2.	Aksiz solig'i	13 988,1
2.3.	Bojxona boji	6 752,0
3.	Resurs to'lovlari va mol-mulk solig'i	14 780,1
3.1.	Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	14 780,1
4.	Dividendlar	29 532,2
	<i>shundan, «Navoiy kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati va «Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» aksiyadorlik jamiyati bo'yicha</i>	<i>25 532,2</i>
5.	Boshqa daromadlar va soliq bo'lmagan boshqa tushumlar	7 488,0

Manba. O'zbekiston Respublikasining 2022-yil 30-dekabrda «2023-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi O'RQ-813-son Qonuni.

6.2. Aksiz solig'i stavkalari

Soliq stavkalari tovarning yoki xizmatning qiymatiga nisbatan foizlarda (advalor), naturada ifodalangan o'lchov birligiga nisbatan mutlaq summada (qat'iy belgilangan), shuningdek, advalor va qat'iy belgilangan soliq stavkalarini o'z ichiga olgan aralash stavkada belgilanadi.

Tamaki mahsulotlariga nisbatan soliq stavkalari quyidagi miqdorlarda belgilanadi:

6.2.1-jadval

T/r	Tamaki mahsulotlari turlari	Soliq stavkalari	
		import qilinganda	ishlab chiqariladigan
1.	Filtrli, filtersiz sigaretalar, papirosalar, sigarillalar (sigarillar), bidi, kretek	360 000 so'm/1000 dona + 10 foiz	2022 yil 1 yanvardan: 185 000 so'm/1000 dona + 10 foiz 2022 yil 1 iyundan: 203 500 so'm/1000 dona + 10 foiz
2.	Sigara	5 200 so'm/1 dona	
3.	Chilim uchun tamaki	310 000 so'm/kg*	
4.	Chekiladigan, o'rama tamaki	310 000 so'm/kg	
5.	Chaynaladigan, hidlanadigan, shimiladigan tamaki	310 000 so'm/kg	
6.	Qizdiriladigan tamaki tayoqchasi, qizdiriladigan tamakili kapsula va tarkibida tamaki bo'lgan o'xshash tamoyil bilan foydalaniladigan boshqa mahsulotlar	310 000 so'm/kg	
7.	Nikotinli tamakisiz snyus	125 000 so'm/kg	
8.	Tarkibida nikotin mavjud bo'lgan suyuqlik (kartridjlarda, rezervuarlarda va elektron sigaretlarda foydalanish uchun boshqa konteynerlarda)**	550 so'm/ml	

* Belgilangan soliq stavkasi bo'yicha soliq chilim uchun tamakisiz aralashmani olib kirishda ham to'lanadi.

** Tarkibida nikotin mavjud bo'lgan suyuqlikni (nikotinni) uni iste'mol qilish tizimlarida (elektron va boshqalar) olib kirishda soliq mazkur suyuqlik tarkibidagi nikotin miqdoridan kelib chiqqan holda to'lanadi.

Soliq qonunchiligida aksiz solig'ining qat'iy belgilangan stavkasi natura ifodalangan aksiz to'lanadigan tovarlar hajmiga nisbatan qo'llaniladi, aksiz solig'ining advalor soliq stavkasi ishlab chiqaruvchining aksiz solig'i va qo'shilgan qiymat solig'i qo'shilmagan holda sotilgan tovarlar qiymatiga nisbatan qo'llaniladi. Tovar importida advalor soliq stavkasi bojxona to'g'risidagi qonunchilikka muvofiq aniqlanadigan bojxona qiymatiga nisbatan qo'llaniladi.

Soliq qonunchiligida soliq stavkasi tamaki mahsulotidagi tamaki xomashyosi massasiga nisbatan tamaki xomashyosi massasi to'g'risidagi axborotni iste'mol qadog'ida (idishda) ko'rsatish sharti bilan qo'llaniladi. Agar chilim uchun tamaki bo'yicha tamaki xomashyosi massasi netto og'irligining 20 foizdan kamni tashkil etgan taqdirda, u holda aksiz solig'i netto og'irligining 20 foizidan hisoblab chiqariladi. Iste'mol qadog'ida (idishida) tamaki xomashyosining og'irligi to'g'risida axborot mavjud bo'lmagan taqdirda, soliq stavkasi netto og'irligiga nisbatan qo'llaniladi.

Soliq qonunchiligida soliq stavkasi tovarning netto og'irligiga nisbatan qo'llaniladi, bunda iste'mol qadog'ining (plastik bankaning, karton qutisining va shu kabilarning) og'irligi hisobga olinmaydi. Iste'mol qadog'ida (idishida) tovarning og'irligi to'g'risida ma'lumot mavjud bo'lmagan taqdirda, soliq stavkasi iste'mol qadog'ini (idishini) hisobga olgan holda netto og'irligiga nisbatan qo'llaniladi.

Alkogol mahsulotlariga nisbatan soliq stavkalari quyidagi miqdorlarda belgilanadi:

Soliq qonunchiligida soliq stavkalari O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqariladigan (ko'rsatiladigan) aksiz to'lanadigan tovarlarga (xizmatlarga) belgilangan va mazkur tovarlarni olib kirishda qo'llanilmaydi.

6.2.2-jadval

T/r	Alkohol mahsulotlari turlari	Soliq stavkalari		
		import qilinganda	ishlab chiqariladigan (1 dal tayyor mahsulot uchun)	
			2022 yil 1 yanvardan	2022 yil 1 iyundan
1.	Oziq-ovqat xomashyosidan rektifikatsiyalangan etil spirti, rektifikatsiyalangan va efiroaldegidli fraksiyadan texnik etil spirti va etil spirtining boshlang'ich fraksiyasi	70%	13 500 so'm	14 900 so'm
2.	Aroq, konyak va boshqa alkohol mahsulotlari	45 000 so'm/1 litr uchun	125 100 so'm	138 000 so'm
	hajmiy ulushda spirt 40 foizdan ko'p bo'lgan aroq, konyak va boshqa alkohol mahsulotlari	63 000 so'm/1 litr uchun	206 700 so'm	228 000 so'm
3.	Vino:			
	tabiiy ravishda achitilgan tabiiy vinolar (etil spirti qo'shilmagan holda)	31 500 so'm/1 litr uchun	1 so'm	
	boshqa vinolar, shu jumladan, vermut	45 000 so'm/1 litr uchun	18 000 so'm	19 800 so'm
4.	Pivo	50%, biroq 1 litr uchun/13 500 so'mdan kam bo'lmagan	12 600 so'm	13 800 so'm

Neft mahsulotlari va boshqa Aksiz to'lanadigan tovarlar va xizmatlarga nisbatan soliq stavkalari quyidagi miqdorlarda belgilanadi:

6.2.3-jadval

T/r	Tovarlar (xizmatlar) nomi	Soliq stavkasi	
		2022-yil 1-yanvardan	2022-yil 1-iyundan
1.	Neft mahsulotlari:		
	Ai-80	240 000 so'm/tonna	275 000 so'm/tonna
	Ai-90 va undan yuqori	275 000 so'm/tonna	275 000 so'm/tonna
	aviakerosin (sintetikdan tashqari)	200 000 so'm/tonna	220 000 so'm/tonna
	dizel yoqilg'isi (sintetikdan tashqari)	240 000 so'm/tonna	264 000 so'm/tonna
	EKO dizel yoqilg'isi (sintetikdan tashqari)	216 000 so'm/tonna	237 600 so'm/tonna
	dizel yoki karburator (injektor) dvigatellari uchun motor moyi	340 000 so'm/tonna	374 000 so'm/tonna
2.	Polietilen granularlar	10%	
3.	Tabiiy gaz, bundan O'zbekiston Respublikasiga olib kirilgan gaz mustasno	20%	
4.	Yakuniy iste'molchiga sotiladigan:		
	benzin	1 litr uchun 350 so'm/1 tonna uchun 465 530 so'm	1 litr uchun 385 so'm/1 tonna uchun 512 000 so'm
	dizel yoqilg'isi	1 litr uchun 350 so'm/1 tonna uchun 425 918 so'm	1 litr uchun 385 so'm/1 tonna uchun 468 000 so'm
	suyultirilgan gaz	1 litr uchun 350 so'm/1 tonna uchun 665 493 so'm	1 litr uchun 385 so'm/1 tonna uchun 730 000 so'm
	siqilgan gaz	1 kub metr uchun 500 so'm	1 kub metr uchun 550 so'm
5.	Mobil aloqa xizmatlari	15%	
6.	Xushbo'ylashtiruvchi yoki rang beruvchi qo'shimchalarsiz oq shakar	20%	

Tamaki mahsulotlariga nisbatan soliq stavkalari quyidagi miqdorlarda belgilanadi:

6.2.4-jadval

T/r	Tamaki mahsulotlari turlari	Soliq stavkalari	
		import qilinganda	ishlab chiqariladigan
1.	Filtrli, filtersiz sigaretalar, papirosalar, sigarillalar (sigarittlar), bidi, kretek	342 000 so'm/ 1 000 dona + 10 foiz	2023-yil 1-yanvardan: 203 500 so'm/ 1 000 dona + 10 foiz 2023-yil 1-fevraldan: 223 850 so'm/ 1 000 dona + 10 foiz
2.	Sigara	5 720 so'm/1 dona	
3.	Chilim uchun tamaki	341 000 so'm/kg*	
4.	Chekiladigan, o'rama tamaki	341 000 so'm/kg	
5.	Chaynaladigan, hidlanadigan va shimiladigan tamaki	341 000 so'm/kg	
6.	Qizdiriladigan tamaki tayoqchasi, qizdiriladigan tamakili kapsula va tarkibida tamaki bo'lgan o'xshash tamoyil bilan foydalaniladigan boshqa mahsulotlar	341 000 so'm/kg	
7.	Nikotinli tamakisiz snyus	137 500 so'm/kg	
8.	Tarkibida nikotin mavjud bo'lgan suyuqlik (kartrijlarda, rezyervuarlarda va elektron sigaretlarda foydalanish uchun boshqa konteynerlarda)**	605 so'm/ml	

* Belgilangan soliq stavkasi bo'yicha soliq chilim uchun tamakisiz aralashmani olib kirishda ham to'lanadi.

** Tarkibida nikotin mavjud bo'lgan suyuqlikni (nikotinni) uni iste'mol qilish (elektron va boshqalar) tizimlarida olib kirishda soliq tarkibida nikotin mavjud bo'lgan suyuqlik hajmidan kelib chiqqan holda to'lanadi.

Alkogol mahsulotlariga nisbatan soliq stavkalari quyidagi miqdorlarda belgilanadi:

6.2.5-jadval

T/r	Alkogol mahsulotlari turlari	Soliq stavkalari(1 litr uchun)		
		import qilinganda	ishlab chiqariladigan	
			2023-yil 1-yanvardan	2023-yil 1-fevraldan
1.	Oziq-ovqat xomashyosidan rektifikatsiyalangan etil spirti, rektifikatsiyalangan va efiroaldegidli fraksiyadan texnik etil spirti va etil spirtining boshlang'ich fraksiyasi	70%	7 450 so'm	
2.	Aroq, konyak va boshqa alkogol mahsulotlari (aksiz to'lanadigan tovar tarkibidagi suvsiz etil spirtining 1 litri uchun, bundan 3 va 4-bandlar mustasno)	106 800 so'm	34 500 so'm	38 000 so'm
3.	Vino:			
	tabiiy ravishda achitilgan tabiiy vinolar (etil spirti qo'shilmagan holda)	30 000 so'm	1 so'm	
	boshqa vinolar, shu jumladan, vermut	42 750 so'm	1 980 so'm	2 200 so'm
4.	Pivo	50%, biroq 12 800 so'mdan kam bo'lmagan	1 380 so'm	1 550 so'm

Neft mahsulotlari va boshqa aksiz to'lanadigan tovarlar va xizmatlarga nisbatan soliq stavkalari quyidagi miqdorlarda belgilanadi:

6.2.6-jadval

T/r	Tovarlar (xizmatlar) nomi	Soliq stavkalari	
		2023-yil 1-yanvardan	2023-yil 1-fevraldan
1.	Neft mahsulotlari:		
	Benzin	275 000 so'm/tonna	303 000 so'm/tonna
	aviakerosin (sintetikdan tashqari)	220 000 so'm/tonna	242 000 so'm/tonna
	dizel yoqilg'isi (sintetikdan tashqari)	264 000 so'm/tonna	291 000 so'm/tonna
	EKO dizel yoqilg'isi (sintetikdan tashqari)	237 600 so'm/tonna	262 000 so'm/tonna
	dizel yoki karburator (injektor) dvigatellari uchun motor moyi	374 000 so'm/tonna	412 000 so'm/tonna
2.	Polietilen granulalar	10%	
3.	Tabiiy gaz, bundan O'zbekiston Respublikasiga olib kirilgan gaz mustasno	20%	
4.	Yakuniy iste'molchiga realizatsiya qilinadigan:		
	benzin	1 litr uchun 385 so'm/1 tonna uchun 512 000 so'm	1 litr uchun 425 so'm/1 tonna uchun 565 000 so'm
	dizel yoqilg'isi	1 litr uchun 385 so'm/1 tonna uchun 468 000 so'm	1 litr uchun 425 so'm/1 tonna uchun 516 000 so'm
	suyultirilgan gaz	1 litr uchun 385 so'm/1 tonna uchun 730 000 so'm	1 litr uchun 425 so'm/1 tonna uchun 807 500 so'm
	siqilgan gaz	1 kub metr uchun 550 so'm	1 kub metr uchun 605 so'm
5.	Mobil aloqa xizmatlari	10%	
6.	Xushbo'ylashtiruvchi yoki rang beruvchi qo'shimchalarsiz oq shakar	20%	

Soliq qonunchiligida nazarda tutilgan olib kirilgan (import qilingan) aksiz to'lanadigan tovarlarni o'z ehtiyojlari uchun ishlatilganda, soliq to'lovchilari bo'lib ushbu tovarlarni o'z ehtiyojlari uchun olib kirishni amalga oshirgan shaxslar e'tirof etiladi.

Soliq qonunchiligida belgilangan soliq stavkasi O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kiriladigan xushbo'ylashtiruvchi yoki rang beruvchi qo'shimchalarsiz oq shakarga qo'llaniladi. Bunda O'zbekiston Respublikasi hududiga shakar xomashyosini olib kirishga aksiz solig'i solinmaydi.

6.3. Aksiz solig'ini hisoblab chiqarish va to'lash tartibi

Soliqni hisoblab chiqarish soliq solinadigan bazadan va soliqning belgilangan stavkalaridan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi.

Import qilingan, aksiz to'lanadigan, o'ziga nisbatan aralash advalor va qat'iy belgilangan soliq stavkalari belgilangan tovarlar bo'yicha soliq bazasi va advalor stavkadan kelib chiqqan holda hisoblab chiqariladi. Bunda soliq summasi qat'iy belgilangan stavka qo'llanilgan holda hisoblab chiqarilgan summadan kam bo'lishi mumkin emas.

Bir oy soliq davridir. Soliq hisoboti soliq bo'yicha hisobda turilgan joydagi soliq organlariga har oyda, soliq davridan keyingi oyning o'ninchi kunidan kechiktirmay taqdim etiladi.

Benzin, dizel yoqilg'isi va gaz avtomobillarga yoqilg'i quyish shoxobchalari orqali realizatsiya qilingan taqdirda, soliq hisoboti avtomobillarga yoqilg'i quyish shoxobchalari joylashgan yerdagi soliq organlariga har oyda, soliq davridan keyingi oyning o'ninchi kunidan kechiktirmay taqdim etiladi.

Soliqni to'lash soliq hisobotini taqdim etish muddatidan kechiktirmay amalga oshiriladi.

Import qilinadigan tovarlar bo'yicha soliqni to'lash bojxona to'g'risidagi qonunchilikda belgilangan muddatlarda amalga oshiriladi.

Aksiz markalari bilan tamg'alanishi lozim bo'lgan olib kiriladigan aksiz to'lanadigan tovarlar bo'yicha soliq aksiz markalari olinguniga qadar to'lanadi.

Takrorlash uchun savollar:

1. Aksiz tushunchasi qanday ma'noni anglatadi?
2. O'zbekiston Respublikasida aksiz solig'i qachon joriy etilgan?
3. Aksiz solig'ini to'lovchilar bo'lib kimlar hisoblanadi?
4. Aksiz solig'i solish obyektiga nimalar kiradi?
5. Aksiz solig'i bo'yicha qanday soliq imtiyozlari mavjud?
6. Aksiz solig'i stavkalari va hisoblash tartibi qanday?
7. Aksiz solig'i summasi byudjetga qanday muddatlarda to'lanadi?
8. Aksiz solig'ini respublika byudjetiga o'tkazish tartibi qanday?

6-BOB BO'YICHA TESTLAR

1. Aksiz solig'ini to'lovchilar deb quyidagi shaxslar e'tirof etiladi:

a) O'zbekiston Respublikasi hududida aksiz solig'i solinadigan tovarlarni (aksiz to'lanadigan tovarlarni) ishlab chiqaruvchilar;

b) O'zbekiston Respublikasi hududida foyda solig'i solinadigan tovarlarni (aksiz to'lanadigan tovarlarni) ishlab chiqaruvchilar;

c) O'zbekiston Respublikasi hududida xarajat solig'i solinadigan tovarlarni (aksiz to'lanadigan tovarlarni) ishlab chiqaruvchilar;

d) O'zbekiston Respublikasi hududida ekologiya solig'i solinadigan tovarlarni (aksiz to'lanadigan tovarlarni) ishlab chiqaruvchilar;

2. Aksiz solig'ini to'lovchilar deb quyidagi shaxslar e'tirof etiladi:

a) O'zbekiston Respublikasining bojxona hududi orqali aksiz to'lanadigan tovarlarni olib o'tuvchilar.

b) O'zbekiston Respublikasi hududida foyda solig'i solinadigan tovarlarni (aksiz to'lanadigan tovarlarni) ishlab chiqaruvchilar;

c) O'zbekiston Respublikasi hududida xarajat solig'i solinadigan tovarlarni (aksiz to'lanadigan tovarlarni) ishlab chiqaruvchilar;

d) O'zbekiston Respublikasi hududida ekologiya solig'i solinadigan tovarlarni (aksiz to'lanadigan tovarlarni) ishlab chiqaruvchilar;

3. Aksiz solig'ini to'lovchilar deb quyidagi shaxslar e'tirof etiladi:

a) benzin, dizel yoqilg'isini yakuniy iste'molchilarga realizatsiya qilishni, shu jumladan, avtomobillarga yoqilg'i quyish shoxobchalari orqali, shuningdek, gazni gaz to'ldirish stansiyalari va gaz to'ldirish punktlari orqali realizatsiya qilishni amalga oshiruvchilar.

b) O'zbekiston Respublikasi hududida foyda solig'i solinadigan tovarlarni (aksiz to'lanadigan tovarlarni) ishlab chiqaruvchilar;

c) O'zbekiston Respublikasi hududida xarajat solig'i solinadigan tovarlarni (aksiz to'lanadigan tovarlarni) ishlab chiqaruvchilar;

d) O'zbekiston Respublikasi hududida ekologiya solig'i solinadigan tovarlarni (aksiz to'lanadigan tovarlarni) ishlab chiqaruvchilar;

4. Aksiz solig'i solinadigan obyektlar quyidagilardan iborat:

a) aksiz to'lanadigan tovarlarni realizatsiya qilish aksiz to'lanadigan tovarlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga olib kirish

b) aksiz to'lanadigan tovarlarni realizatsiya qilish xarajat to'lanadigan tovarlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga olib kirish

c) ekologiya to'lanadigan tovarlarni realizatsiya qilish aksiz to'lanadigan tovarlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga olib kirish

d) mol-mulk to'lanadigan tovarlarni realizatsiya qilish aksiz to'lanadigan tovarlarni O'zbekiston Respublikasining bojxona hududiga olib kirish

5. Aksiz solig'i stavkalari:

a) tovarning yoki xizmatning qiymatiga nisbatan foizlarda (advalor), naturada ifodalangan o'lchov birligiga nisbatan mutlaq summada (qat'iy belgilangan), shuningdek, advalor va qat'iy belgilangan soliq stavkalarini o'z ichiga olgan aralash stavkada belgilanadi.

b) qat'iy belgilangan soliq stavkalarini o'z ichiga olgan xarajat stavkada belgilanadi.

c) tovarning yoki xizmatning qiymatiga nisbatan tannarxda

d) ekologiyada ifodalangan o'lchov birligiga nisbatan mutlaq summada

6. Aksiz solig'i davri:

a) bir oy

b) uch oy

c) olti oy

d) to'qqiz oy

7. 2023-yil aksiz solig'idan davlat byudjetiga qancha summa tushushi rejalashtirilgan?

a) 84 515,5 mlrd.so'm

b) 63 775,4 mlrd.so'm

c) 13 988,1 mlrd.so'm

d) 6 752,0 mlrd.so'm

8. Aksiz solig'i stavkalari qaysi me'yoriy hujjat bilan belgilanadi?

a) O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori bilan

b) O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti to'g'risidagi

Qonuni bilan

c) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori bilan

d) O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi

9. Aksiz solig'ini soliq hisobotini taqdim etish muddati?

a) har oy uchun keyingi oy uchun 10-sanasi gacha

b) har oy uchun keyingi oy uchun 15-sanasi gacha

c) har oy uchun keyingi oy uchun 20-sanasi gacha

d) har oy uchun keyingi oy uchun 25-sanasi gacha

10. Aksiz solig'ini to'lash muddati?

- a) har oy uchun keyingi oy uchun 10-sanasigacha
- b) har oy uchun keyingi oy uchun 15-sanasigacha
- c) har oy uchun keyingi oy uchun 20-sanasigacha
- d) har oy uchun keyingi oy uchun 25-sanasigacha

XULOSA

O'zbekiston Respublikasida zamonaviy xorijiy tajriba asosida soliq siyosati va biznesni soliqqa tortishni takomillashtirish bo'yicha va soliq to'lovchilarning soliq organlari bilan o'zaro munosabatlarida shaffoflikni ta'minlash uchun kompleks soliq sohasida islohotlar amalga oshirildi.

Soliq siyosati sohasini rivojlantirish va isloh etish, soliq to'lovchilarning soliq organlari bilan o'zaro munosabatlarida shaffoflikni ta'minlash samaradorligini oshirish va rivojlanishi bo'lgan «raqamli iqtisodiyot»ni shakllantirish, shuningdek, soliq siyosati sohasidagi umume'tirof etilgan xalqaro norma va standartlarni milliy qonunchilikka implementatsiya qilishni jadallashtirish lozim.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikka keng yo'l ochib berilayotgani, ilg'or axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llagan holda soliq siyosatini hayotimizga izchillik bilan joriy etilayotgani erishilayotgan samarali yutuqlarimizning mustahkam poydevorini tashkil etmoqda. Soliq siyosati sohasida amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlar natijasida mamlakatimiz iqtisodiyoti barqaror sur'atlar bilan rivojlanib, ishbilarmonlik muhitining yanada yaxshilanishiga zamin yaratilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi va 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini «Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili»da amalga oshirishga oid davlat dasturida belgilangan vazifalar ijrosini va hayot sifatining barqaror yaxshilanishini ta'minlash hamda tadbirkorlik faoliyatini yuritish va «raqamli iqtisodiyot»ni rivojlantirish uchun qulay muhit yaratish belgilab olindi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020-yil 24-yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasida yaqinda qabul

qilingan yangi Soliq kodeksiga muvofiq, bu yildan boshlab ko'plab yangiliklar amaliyotga joriy etilishi ta'kidlab o'tildi:

«Yaqinda qabul qilingan yangi Soliq kodeksiga muvofiq, bu yildan boshlab ko'plab yangiliklar amaliyotga joriy etilmoqda. Jumladan, soliq turlari 13 tadan 9 taga kamaytirildi. Soliqlarni to'lash muddatini uzaytirish yoki bo'lib-bo'lib to'lashga ruhsat berish bo'yicha yangillashtirilgan mexanizmlar kiritildi.

Soliq kodeksi normalarini har bir soliq xodimi, tadbirkorlar va soliq to'lovchilar puxta o'zlashtirishi, buning uchun ularni muntazam ravishda o'qitish zarur.

Soliq xizmati xodimlari dunyoqarashini tubdan o'zgartirish va malakali kadrlarni tayyorlash maqsadida Davlat soliq qo'mitasi qoshida Fiskal institutini tashkil etishni taklif qilaman. Bu jarayonga katta tajribaga ega bo'lgan nufuzli xorijiy ekspertlarni jalb etish zarur»⁷

Davlatning samarali soliq sohasidagi islohotlarni amalga oshirishda soliq tizimini rivojlantirish dasturlari ijrosi amaliyotining jahondagi ilg'or tajribalari hamda bu borada O'zbekistondagi mavjud imkoniyatlarning tadqiqi asosida biznesni soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirishda mamlakatda va uning hududlarida, iqtisodiyot tarmoqlarida, biznesni soliqqa tortishning samarali vositalarini shakllantirish lozim.

---

⁷2020-yil – «Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili» O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020-yil 24-yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi «Xalq so'zi», 2020-yil 25-yanvar, № 19 (7521).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

I. O'zbekiston Respublikasi Qonunlari

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. –T.: O'zbekiston NMIU.2019 y. 40 b.

2. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 30-dekabrda 2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risidagi O'RQ-742-son Qonuni

3. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 9-dekabrda "2020-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida"gi O'RQ-589-son qonuni

4. O'zbekiston Respublikasining Soliq Kodeksi. (yangi tahriri). Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 31.12.2019 y.

5. O'zbekiston Respublikasining Byudjet Kodeksi. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2018 y., 1-son

6. O'zbekiston Respublikasining 1997-yil 29-avgustda "Davlat soliq xizmati to'g'risida"gi qonuni. 474-I-son. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 30.12.2017-y

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 30-dekabrda "O'zbekiston Respublikasining «2020-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4555-son qarori

8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-dekabrda O'zbekiston Respublikasining «2021-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risidagi PQ-4938-son qarori

9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 30-dekabrda O'zbekiston Respublikasining «2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risidagi PQ-73-son qarori

10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-oktyabrdagi “Yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va soliq organlari faoliyati samaradorligini oshirish bo‘yicha tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-6098-son Farmoni

11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi «Raqamli O‘zbekiston 2030» strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi PF-6079-son Farmoni

12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-sentyabrdagi “Soliq maslahati sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4846-son qarori

13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2018-yil 29-iyundagi “O‘zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to‘g‘risida”gi PF-5468-son Farmoni

14. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 18-iyuldagi «Soliq ma‘muriyatchiligini tubdan takomillashtirish, soliqlar va boshqa majburiy to‘lovlarning yig‘iluvchanligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PF-5116-son Farmoni

15. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 13-fevraldagi «Soliq qonunchiligini tubdan takomillashtirish bo‘yicha tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi F-5214-son farmoyishi

16. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 22-yanvardagi «2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha harakatlar strategiyasini «Faol tadbirkorlik, innovastion g‘oyalar va texnologiyalarni qo‘llab-quvvatlash yili»da amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida»gi PF-5308-son Farmoni

17. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 11-apreldagi «Tadbirkorlik faoliyati sohasidagi litsenziyalash va ruhsat berish tartib-taomillarini yanada qisqartirish va soddalashtirish, shuningdek, biznes yuritish shart-sharoitlarini yaxshilash chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PF-5409-son Farmoni

18. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 29-dekabrda «O‘zbekiston Respublikasining 2018-yilgi asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari prognozi va davlat byudjeti parametrlari to‘g‘risida»gi PQ-3454-sonli qarori

19. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 26-dekabrda
“O‘zbekiston Respublikasining 2019-yilgi asosiy makroiqtisodiy
ko‘rsatkichlari prognozi va Davlat byudjeti parametrlari hamda 2020-2021
yillarga byudjet mo‘ljallari to‘g‘risida”gi PQ-4086-son qarori

20. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevralda
«O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar
strategiyasi to‘g‘risida»gi PF-4947-son Farmoni

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari:

21. 2021 yil – «Yoshlarni qo‘llab-quvvatlash va aholi salomatligini
mustahkamlash yili» O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat
Mirziyoyevning 2020-yil 29-dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasi
“Xalq so‘zi”, 2020-yil 30-dekabr, № 276 (7778)

22. 2020 yil – «Ilm, ma‘rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish
yili» O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020-yil
24-yanvarda Oliy Majlisga Murojaatnomasi “Xalq so‘zi”, 2020-yil 25-
yanvar, № 19 (7521).

23. 2019-yil – «Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish yili»
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2018-yil 28-
dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasi “Xalq so‘zi”, 2018-yil 29 -
dekabr

24. Mirziyoyev Sh.M., “Tanqidiy tahlil, qat‘iy tartib-intizom va
shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi
kerak”. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016-yil
yakunlari va 2017-yil istiqbollariga bag‘ishlangan majlisidagi O‘zbekiston
Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so‘zi gazetasi. 2017-yil 16 yanvar,
№11.

25. Mirziyoyev Sh.M., Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston
davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O‘zbekiston, 2016. – 56 b.

26. Mirziyoyev Sh.M., Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini
ta‘minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. Toshkent:
“O‘zbekiston”, 2017. – 48 b

27. Mirziyoyev Sh.M., Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz
bilan birga quramiz. – Toshkent: : “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.

IV. Asosiy adabiyotlar:

28. E.Gadoev, N.Kuzieva. Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish. Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik. TDIU, Iqtisodiyot. 2019-y. 430 b.
29. Xudoyqulov S., Soliq nazariyasi. Darslik. T: Iqtisodiyot. 2019.-320 b.
30. Jo'rayev A.S., Safarov G'.A., Meyliyev O.R. Soliq nazariyasi. O'quv qo'llanma. T.: Iqtisodiyot-Moliya. 2019.-358 b.
31. A.Jo'rayev va b. Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish. Darslik. T.: Iqtisodiyot-Moliya. 2019.-350 b.
32. A.Jo'rayev va b. Yuridik shaxslarni soliqqa tortish. Darslik. T.: Iqtisodiyot-Moliya. 2019.-350 b.
33. Vahobov A.V., Jo'rayev A.S.. Soliq va soliqqa tortish. Darslik. T.: Iqtisodiyot-Moliya. 2018.-408 b.
34. Niyazmetov I.M.. Soliq tizimi. T: Akademiya. 2018.-162 b.

V. Qo'shimcha adabiyotlar:

35. Alimardonov M.I., Xudoyqulov S.K., Yusupov O.A., Agzamov A.T. Yuridik shaxslarni soliqqa tortish: Darslik. – T.: TDIU, 2013. – 320 b.
36. Н. В. Миляков "Налоги и налогообложение" – М: Инфра-М, 2018-227 с.
37. Vahobov A.V, Jo'raev A.S. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. T.: Sharq, 2009. 448- bet.
38. Yahyoev Q.A. Soliqqa tortish nazariyasi va amaliyoti. Darslik (qayta ishlangan) – T.: Fan va texnologiyalar markazi, 2003.-247 bet.
39. Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya. Darslik/Toshkent moliya instituti. – Toshkent: "Noshir", 2012. 712-bet.
40. Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya. Darslik / Toshkent Moliya Instituti. – Toshkent: "Noshir", 2011. 712-bet.
41. Zavalishina I.A. Soliqlar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: «Iqtisodiyot va huquq dunyosi», 2005. 300-bet.

VI. Davriy nashrlar, statistik to'plamlar va hisobotlar:

42. «Soliqlar va bojxona xabarları» moliyaviy iqtisodiy gazetasi 2019-2021 yillar

43. “O‘zbekiston Respublikasida audit, Buxgalteriya hisobini rivojlantirish va MHXSni qo‘llashning dolzarb masalalari” mavzusidagi Respublika onlayn ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to‘plami (xorijiy qatnashchilar ishtirokida) – T.: TDIU, 2020. – 527 b.

44. O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari. Respublika ilmiy-amaliy anjumani ilmiy maqola va ma‘ruzalar to‘plami (2020 yil 3 dekabr). – T.: TDIU, 2020. – 928 b.

45. O‘zbekiston moliya bozorini rivojlantirishda investitsiya fondlarining jozibadorligini oshirish. Respublika ilmiy-amaliy konferensiya ilmiy maqola va tezislari to‘plami (2020-yil 29-aprel). – T.: TDIU, 2020. – 622 bet.

46. O‘zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi ma‘lumotlari

47. O‘zbekiston Respublikasi Davlat Soliq Qo‘mitasi ma‘lumotlari

48. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika Qo‘mitasi ma‘lumotlari

VII. Internet saytlari:

49. www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali.

50. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi.

51. www.soliq.uz – O‘zbekiston Respublikasi Soliq Qo‘mitasi sayti.

52. www.mf.uz – O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi sayti.

53. www.norma.uz – Elektron huquqiy sayti.

54. www.stat.uz – O‘zbekiston Respublikasi Statistika Qo‘mitasi sayti.

**Foyda solig'i to'liqligicha O'zbekiston Respublikasi respublika
byudjetiga yo'naltiriladigan yirik soliq to'lovchilar ro'yxati**

T/r	Soliq to'lovchilarning nomi	Soliq to'lovchining identifikatsiya raqami (STIR)
1.	«Andijon gidroelektrstansiya» UK	200248365
2.	«Angren issiqlik elektr stansiyasi» AJ	200595949
3.	«Asia trans gas» MChJ	206948470
4.	«Baraka holding» MChJ	305162024
5.	«Bekobodsement» AJ	200459808
6.	«Buxoro neftni qayta ishlash zavodi» MChJ	202080378
7.	«Chirchiq gidroelektrstansiyalar kaskadi» UK	200942018
8.	«Chirchiq transformator zavodi» AJ	200941525
9.	«Coca-cola ichimligi Uzbekiston, Ltd» MChJ	200798458
10.	«Coscom» MChJ	201788904
11.	«Epsilon development company» MChJ	305922787
12.	«Yertoshsoy gidroelektrstansiya» UK	207151221
13.	«Farg'ona issiqlik elektr markazi» AJ	200202146
14.	«Fargona neftni qayta ishlash zavodi» MChJ	200202099
15.	«Farg'onaazob» AJ	200202240
16.	«Farhod GES» UK	202256591
17.	«Gissarneftgaz» MChJ	205678302
18.	«GM O'zbekiston» AJ Xorazm filiali	207228908
19.	«Nisorak gidroelektrstansiya» UK	206976058
20.	«International bevyerages Tashkent» MChJ	301975029
21.	«Islom Karimov nomidagi Toshkent xalqaro aeroporti» MChJ	200640719
22.	«Issiqlik elektr stansiyalari» AJ	306349304
23.	«JV MAN Auto-Uzbekistan» MChJ	301305243
24.	«Ketring» MChJ	201676062
25.	«Ko'kdumaloqqaz» MChJ	205222807
26.	«Maxam-Chirchiq» AJ	200941518
27.	«Jarko'rg'onneftqaytaishlash» MChJ	204917978

28.	«Muborak issiqlik elektr markazi» AJ	200698044
29.	«Natural gas-stream» MChJ	207245357
30.	«Navoiy issiqlik elektr stansiyasi» AJ	200850647
31.	«Navoiy kon-metallurgiya kombinati» AJ	308425864
32.	«Navoiyuran» DK	201204514
33.	«Navoiy xalqaro aeroporti» MChJ	200003243
34.	«Navoiyazot» AJ	200002933
35.	«O'ztemiryo'lkonteyner» AJ	203607858
36.	«Ohangaronement» AJ	200463344
37.	«Olmaliq kon-metallurgiya kombinati» AJ	202328794
38.	«O'zaeronavigatsiya» markazi» DUK	201052000
39.	«O'zavtosanoab» AJ	201053918
40.	«Andijon gidroelektrstansiya-2» UK	207068774
41.	«Katta Farg'ona kanalidagi kichik gidroelektrostansiyalar kaskadi» UK	305909492
42.	«O'rta Chirchiq gidroelektrstansiyalari kaskadi» UK	200439436
43.	«Ohangaron gidroelektrstansiya» UK	301266689
44.	«Tuyabo'g'iz kichik gidroelektrstansiya» UK	305916113
45.	«Tuyamo'yin gidroelektrostansiyasi» UK	200209151
46.	«Qodiriya gidroelektrstansiyalar kaskadi» UK	200605332
47.	«O'zbekgidroenergo» AJ	304952767
48.	«O'zbekiston metallurgiya kombinati» AJ	200460222
49.	«O'zbekiston milliy elektr tarmoqlari» AJ	306347741
50.	«O'zbekiston Respublikasi Tovar-xomashyo birjasi» AJ	200933985
51.	«O'zbekiston temir yo'llari» AJ	201051951
52.	«O'zbekneftgaz» AJ	200837914
53.	«O'zbektelekom» AJ	203366731
54.	«O'zelektroapparat-electroshield» AJ	201052167
55.	«O'ztransgaz» AJ	200626188
56.	«Perfect plast profil» AJ	303431839
57.	«Qizilqumsement» AJ	200002878
58.	«Quvasoysement» AJ	200124805
59.	«Quyibo'zsuv gidroelektrstansiyalar kaskadi» UK	200588275
60.	«Rubicon wireless communication» MChJ	201501439
61.	«Samarqand avtomobil zavodi» MChJ QK	202137344

62.	«Samarqand gidroelektrstansiyalari kaskadi» UK	205240509
63.	«Samarqand xalqaro aeroporti» MChJ	200791776
64.	«Shahrixon gidroelektr stansiyalar kaskadi» UK	205244122
65.	«Sho'rtan gaz kimyo majmuasi» MChJ	203195074
66.	«Sirdaryo issiqlik elektr stansiyasi» AJ	201169179
67.	«Tahiyatosh issiqlik elektr stansiyasi» AJ	200366401
68.	«Talimarjon issiqlik elektr stansiyasi» AJ	201284979
69.	«Tashkent tobacco» MChJ	205442074
70.	«To'palang gidroelektrstansiya» UK	206695638
71.	«To'raqo'rg'on issiqlik elektr stansiyasi» UK	306455520
72.	«Toshkent gidroelektrstansiyalari kaskadi» UK	200796373
73.	«Toshkent issiqlik elektr stansiya» AJ	200605388
74.	«Toshkent issiqlikelektrmarkazi» AJ	200624673
75.	«Toshkentvino kombinati» AJ	200547634
76.	«Unitel» MChJ	201838002
77.	«Universal mobile systems» MChJ	303020732
78.	«Uzauto motors» AJ	200244767
79.	«Uzauto trailer» MChJ	302320834
80.	«Uzbat» AJ	200987017
81.	«Uzbekistan airways» AJ	306628114
82.	«Uzbekistan airways technics» MChJ	200640797
83.	«Uzbekistan GTL» MChJ	207041936
84.	«VL Galperin nomidagi Toshkent truba zavodi» MChJ	200897524
85.	«Yangi Angren issiqlik elektr stansiyasi» AJ	200595838
86.	«Sanoat energetika guruhi» MChJ	304936120
87.	«Hududgazta'minot» AJ	306605769
	33 ta tijorat banklari	

Manba. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 30-dekabrda O'zbekiston Respublikasining «2022-yil uchun O'zbekiston Respublikasining davlat byudjeti to'g'risida»gi qonuni ijrosini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-73-son qarori.

Ro'yxatda qayd etilgan korxonalar boshqa korxonalar tarkibiga kirganda va boshqa korxonalar bilan birlashganda yoki qayta tashkil etilgan holatlarda ushbu ro'yxatga to'g'ridan-to'g'ri kiritiladi

MUNDARIJA

KIRISH	3
1-BOB. «BILVOSITA SOLIQQA TORTISH» FANINING MAQSADI, PREDMETI VA VAZIFALARI	5
1.1. «Bilvosita soliqqa tortish» fanining maqsadi va vazifasi	5
1.2. «Bilvosita soliqqa tortish» fanining predmeti va o'rganish usullari.....	6
1.3. «Bilvosita soliqqa tortish» fanining boshqa fanlar bilan bog'liqligi.....	8
1.4. Bilvosita soliqqa tortishning asosiy prinsiplari.....	9
NAZORAT SAVOLLARI	11
TESTLAR	12
2-BOB. BILVOSITA SOLIQQA TORTISH MEXANIZMI VA SOLIQLARNING GURUHLANISHI	15
2.1. Soliqlarning guruhlanishi.....	15
2.2. Soliq mexanizmi haqida tushuncha.....	20
2.3. Soliqlarning funksiyalari.....	27
NAZORAT SAVOLLARI	34
TESTLAR	35
3-BOB. BILVOSITA SOLIQQA TORTISH ASOSLARI	38
3.1. O'zbekiston Respublikasi soliqlar va yig'imglar tizimi.....	38
3.2. Soliq to'lovchilarning huquqlari.....	43
3.3. Soliq to'lovchilarning majburiyatlari.....	46
3.4. Soliq agentlari va soliq to'lovchining vakillari.....	48
3.5. Soliqlarning elementlari.....	51
3.6. Soliqlar va yig'imglarni hisoblash va to'lash tartibi.....	52
3.7. Soliq hisobi va soliq hisobotlari.....	54
3.8. Soliq majburiyatini bajarish.....	57
3.9. Soliqlar va yig'imglarni to'lash.....	60
NAZORAT SAVOLLARI	65
TESTLAR	65
4-BOB. YIRIK KORXONALARNI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	68
4.1. Yuridik shaxslarni yirik soliq to'lovchilar toifasiga kiritishning mezonlari.....	68

4.2.	Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish tartibi.....	70
4.3.	Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasining asosiy vazifalari va funksiyalari.....	71
4.4.	Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasining huquqlari va majburiyatlari.....	76
	NAZORAT SAVOLLARI.....	89
	TESTLAR.....	90
	5-BOB. QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I	93
5.1.	Qo'shilgan qiymat solig'ini to'lovchilar va soliq solish obyekti.	93
5.2.	Qo'shilgan qiymat solig'i solishdan ozod etish.....	101
5.3.	Qo'shilgan qiymat solig'i stavkalari va nol darajali stavka bo'yicha soliq solinadigan aylanma.....	111
5.4.	Qo'shilgan qiymat solig'ini hisoblash va to'lash tartibi.....	115
	NAZORAT SAVOLLARI	123
	TESTLAR.....	124
	6-BOB. AKSIZ SOLIG'I	127
6.1.	Aksiz solig'ini to'lovchilar va soliq solish obyekti	127
6.2.	Aksiz solig'i stavkalari.....	135
6.3.	Aksiz solig'ini hisoblab chiqarish va to'lash tartibi.....	143
	NAZORAT SAVOLLARI	144
	TESTLAR.....	144
	Xulosa.....	148
	Foydalanilgan adabiyotlar	150
	Ilova.....	155